

Sekretariat Skupštine SRS
dokumentacija

30 / 325

СКУПШТИНА СФРЈ
SKUPŠTINA SFRJ
СОБРАНИЕ НА СФРЈ

SKUPŠČINA SFRJ
KUVENDI I RSFJ
A JSZSZK KÉPVISELŐHÁZA

САВЕЗНО ВИЈЕЋЕ
SAVEZNO VIJEĆE
СОЈУЗЕН СОБОР
ZVEZNI ZBOR
САВЕЗНО ВЕЋЕ
DHOMA FEDERATIVE
SZÖVETSÉGI TANÁCS

4. СЈЕДНИЦА
4. SJEDNICA
4. СЕДНИЦА
4. SEJA
SEANCA E 4
4. ÜLÉS

29. СЕПТЕМБРА 1982.
29. SEPTEMBRA 1982.
29. RUJNA 1982.
29 СЕПТЕМВРИ 1982
29 SHTATOR 1982
1982. SZEPTEMBER 29.

СТЕНОГРАФСКЕ
БИЉЕШКЕ

STENOGRAFSKE
BILJEŠKE

СТЕНОГРАФСКИ
БЕЛЕШКИ

STENOGRAFSKI
ZAPISKI

СТЕНОГРАФСКЕ
БЕЛЕШКЕ

SHĚNIMET
STENOGRAFIKE

GYORSÍRÓI
JEGYZETEK

ГОДИНА XLI
GODINA XLI
LETO XLI
VITI XLI
XLI. ÉVFOLYAM

БЕОГРАД, 1982.
BEOGRAD, 1982
БЕЛГРАД, 1982
BELGRÁD, 1982.

CBECKA 4.
SVESKA 4.
SVEZAK 4.
4. ZVEZEK
FLETORJA 4
4. FÜZET

UREĐIVAČKI ODBOR:

Dragutin Harmadi, predsednik

Janez Čamernik

Aslan Fazlija

Sašo Ivanovski

Milan Lukić

dr Branislav Ostojić

Jože Pacek

Dorđe Radojev

Bojan Selić

dr Miladin Stevanović

Mira Šestanović

Vukosava Vučković

Metodi Zvrčinov

Izdaje: Služba za informativno-dokumentalističke poslove Skupštine SFRJ

Odgovorni urednik Branislav Ilić

Beograd, Trg Marksa i Engelsa 13 – Tel. 339–651

Štampa: TANJUG – OOUR Grafička delatnost, Beograd, Obilićev venac 2

ЧЕТВРТА SEDNICA SAVEZNOG VEĆA

(Održana 29. septembra 1982. godine, početak u 10 časova i 5 minuta)

PRESEDAVALI

PRESEDNIK SAVEZNOG VEĆA DR ANTON VRATUŠA I POTPRESEDNIK
VEĆA MIHAJLO BRAJOVIĆ

PRESEDNIK DR ANTON VRATUŠA (SR Slovenija):

Drugarice i drugovi delegati, otvaram 4. sednicu Saveznog veća Skupštine SFRJ:

Delegati Mirče Kampelezovski, Vlada Malinović, Vladimir Vukmirović, Štefica Bahtijarević, Tomislav Kovač, Dželo Sulejman i Dušan Alimpić izvestili su me da su sprečeni da prisustvuju ovoj sednici Veća.

Konstatujem da postoji kvorum potreban za rad Veća.

Drugarice i drugovi delegati, pozivam vas da minutom ćutanja odamo poštu drugu Svetozaru Pepovskom, delegatu u Saveznom veću Skupštine SFRJ iz Socijalističke Republike Makedonije, koji je preminuo krajem jula ove godine. Drug Pepovski, prvoborac u narodnooslobodilačkom ratu i Socijalističkoj revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije, dao je svojim dugogodišnjim radom u Socijalističkoj Republici Makedoniji i u Federaciji, posebno u oblasti rada, zdravlja i socijalne politike, veliki doprinos izgradnji našeg samoupravnog socijalističkog društva.

(Delegati odaju poštu minutom ćutanja)

Slava drugu Svetozaru Pepovskom! (Slava mu)

Uz akt o sazivu za ovu sednicu dostavljen vam je zapisnik 3. sednice Veća, održane 15. i 16. jula ove godine. Tekst u zapisniku, koji se odnosi na utvrđivanje termina „razmatranje problematike iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova”, treba ispraviti, tako da ova rečenica glasi: „Veće je na predlog predsednika utvrdilo da se u Program rada Saveznog veća za treće tromesečje 1982. go-

dine uvrsti kao tema za raspravu problematika iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova i pravci delovanja radi otklanjanja uzroka iseljavanja i stvaranja uslova za povratak u Socijalističku Autonomnu Pokrajinu Kosovo onih koji to budu želeli”.

Molim da uvažite ovu ispravku.

Da li se ko javlja za reč u vezi sa zapisnikom?

Ima reč delegat Boro Temenugov.

БОРО ТЕМЕНУГОВ /CP Македонија/:

Другаре претседател, другарки и другари делегати, на минатата седница на Соборот поставив делегатско прашање до Сојузинот извршен совет во врска со непочитувањето на договорите на ТЕ „Косово” и Железарница „Скопје”, Скопје.

На делегатското прашање ми беше одговорено на седницата. Не станав да полемизирам затоа што сакав да ги проверам податоците што се наведени во одговорот. Имајќи го пред себе одговорот од Сојузниот извршен совет, споредувајќи го со материјалите и договорот на ТЕ „Косово” и Железарницата „Скопје” и бидејќи имав договор со делегацијата од Работната организација во врска со настанатата ситуација, должен сум да ги изнесам вестинските цифри на видело.

Имено, со договорот меѓу Железарницата „Скопје” и електростопанството на Косво беше предвидено во електростопанскиот биланс на Југославија 1 милијарда и 104 милиони киловат часова, додека електростопанството на Ко-

сово во својот биланс предвидува околу 8,19 милиона киловат часови. Според тоа, не е 90 на сто од 1,104 мил. како што одговори Извршниот совет, туку е 62 на сто од вистинскиот биланс. Задолжен сум ова прашање да го поставам уште еднаш, Сојузниот извршен совет да го стави на дневен ред на една од своите наредни седници. Таквите податоци треба да ги добијеме навистина од врвот за да имаме јасна слика пред себе, дали се тие податоци точни, и да не се измамува јавноста.

Кога веќе зборувам за ова, морам да ве запознаам со два податока што ми пхгаат тешко кога во работната организација се чувствува немање на електрична енергија. Имено, во јуни ЗЕП извезува во соседна Грција 16 милиона и 848 илјади киловат часови, а електростопанството на Косово преку системот извезува 7 милиони и 452 киловат часови, додека во јули ЗЕП извезува во соседна Грција 328 илјади киловат часови, а електростопанството на Косово 2 милиона 572 илјади киловат часови. Јас тука не расправам за ситуацијата во Републиката, зашто за тоа ќе зборувам под точката за загубите на работењето во стопанството на Југославија и за личните дохови.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Hvala, друже Temenugov.

Nisam želeo prekidati delegata Boru Temenugova, ali mi sada diskutujemo o prihvatanju zapisnika. Vrat ćemo se na ovo pitanje delegata Temenugova kada dođemo na delegatska pitanja i odgovore.

Da li se slažete? (Da)

U zapisniku je konstatovano. Jedino ako u zapisniku nije pravilno konstatovano ono što se zbilo, onda možemo sada diskutovati. Ako nemate primedbi na zapisnik, onda molim da o tome diskutujemo kasnije, kada dođu na red delegatska pitanja.

БОРО ТЕМЕНУГОВ /СР Македонија/:

Сматрам да је о питању које сам поставио на Извршном већу, морало бити правилно

информисање, јер су имали 24 сата да контролишу све што сам овде поставио. Могли су да провере и у Републици Македонији, и у билансу, и електропривреди Косова. Према томе, ја не видим да је у записнику, с њихове стране исправљено, а имали су времена — 77 дана.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

U zapisniku piše:

Na pitanje delgata Bore Temenugova odgovorio je Rade Pavlović, član Saveznog izvršnog veća i predsednik Saveznog komiteta za energiku i industriju.

Ni kad je reč o drugim pitanjima, ovde se ne daje sadržaj, već se samo konstatuje šta se zbilo na sednici Veća, a kako se zbilo — to je u stenografskim beleškama.

Prema tome, mislim da je u zapisniku dobro obrađeno šta se zbilo na sednici, a o sadržaju, predlažem — ako drug Temenugov želi da postavimo to pitanje — odmah ćemo raspravljati kada dođemo na delegatska pitanja i odgovore. Znači, delegat Temenugov nije zadovoljan onim što je Savezno izvršno veće uradilo i o tome ćemo razgovarati.

Da li može tako? (Da)

Drugarice i drugovi delegati, dozvolite da vas obavestim da se od pre nekoliko trenutaka među nama nalaze u ovoj sali uvaženi gost dr Dirk Dolman, predsednik Drugog doma Parlamenta prijateljske Nizozemske i gospodin Berkl, ambasador te zemlje u Jugoslaviji.

Čini mi posebno zadovoljstvo da pozdravim predsednika Dolmana, u vaše i u sopstveno ime, i da mu i ovom prilikom poželim da se prijatno oseća među nama. Predsednik Dolman boravi u Beogradu na poziv Skupštine SFRJ u okviru našeg programa kontakata i saradnje sa drugim parlamentima. Želim da dodam da smo imali juče veoma korisne razgovore, koji su se odvijali u duhu tradicionalnog prijateljstva, uzajamnog uvažavanja i poverenja koje karakteriše odnose između naše dve prijateljske zemlje. Predsednik Dolman danas i sutra nstavlja svoje kontakte i susrete u Beogradu i u Novom Sadu. (Aplauz)

Da li možda ima još primedaba na zapisnik?
(Nema)

Pošto primedaba nema, zapisnik će biti overen, u tekstu koji vam je dostavljen, s navedenom ispravkom.

Pre nego što pređeno na postupak utvrđivanja dnevnog reda današnje sednice, dozvolite da vas obavestim o sledećem:

Ustavni sud Jugoslavije obavestio je Savezno veće Skupštine SFRJ da je obustavio postupak za ocenjivanje ustavnosti odredaba stava 1. člana 390. Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave. Naime, odredbama člana 12. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima, koji je Savezno veće donelo 22. aprila 1982. godine, otklonjeni su razlozi kojima se Ustavni sud Jugoslavije rukovodio pokrenuvši postupak za ocenu ustavnosti.

Nadalje, Savezno veće je, takođe, obavestilo da je Ustavni sud Jugoslavije obustavio postupak koji je, po sopstvenoj inicijativi, pokrenuo radi ocenjivanja ustavnosti odredaba člana 316. stav 1. istog Zakona, tj. Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave. Članom 15. Zakona o izmenama i dopunama pomenutog Zakona, koji je Savezno veće donelo 22. aprila o. g. osporene zakonske odredbe usaglašene su s Ustavom SFRJ.

Na redu je utvrđivanje dnevnog reda današnje sednice.

Predlog dnevnog reda dostavljen vam je u aktu o sazivu. Savezno izvršno veće predložilo je da se na današnjoj sednici Saveznog veća, po hitnom postupku, razmotri i usvoji Predlog zakona o amnestiji. Odbor za pravosuđe, Odbor za unutrašnju politiku i Zakonodavno-pravna komisija podržali su predlog Saveznog izvršnog veća da se ovaj zakonski projekt razmotri i o njemu odlučuje po hitnom postupku.

Da li ko želi reč u vezi s predlogom za hitan postupak? (Niko)

Da li Veće prihvata ovaj predlog Saveznog izvršnog veća? (Prihvata)

Prema tome, konstatujem da je Savezno veće prihvatilo predlog Saveznog izvršnog veća da se

Predlog zakona o amnestiji razmotri i Zakon doneše po hitnom postupku.

Odbor za spoljnu politiku predložio je da se u dnevni red današnje sednice Veća unese kao posebna tačka:

Izjava Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palestinaca u Zapadnom Bejrutu.

Da li Veće prihvata predlog Odbora za spoljnu politiku za dopunu dnevnog reda sednice? (Prihvata)

Odbor za društveno-političke odnose predložio je da se u dnevni red naše današnje sednice uvrsti Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a.

Da li ko želi reč u vezi s ovim predlogom za dopunu dnevnog reda? (Niko)

Da li Veće prihvata predlog Odbora za društveno-političke odnose za dopunu dnevnog reda? (Da)

Da li se ko javlja za reč u vezi s utvrđivanjem dnevnog reda? (Niko)

Pošto niko ne želi reč, konstatujem da je Veće usvojilo sledeći dnevni red:

1. Verifikacija mandata delegata izabranog u Savezno veće Skupštine SFRJ na dopunskom izboru u SR Bosni i Hercegovini;

2. Izjava Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palestinaca u Zapadnom Bejrutu;

3. a) Rezultati poslovanja organizacija udruženog rada u prvom polugodištu 1982. godine i usklađivanje ličnih dohodaka s rezultatima rada;

b) Informacija o sprovođenju interventnih zakona u oblasti opšte i zajedničke potrošnje;

4. Iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova;

5. Izveštaj o radu Saveznog suda u 1981. godini;

6. Izveštaj o radu Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave u 1981. godini;

7. Predlog zakona o amnestiji;

8. Predlog zakona o ratifikaciji sporazuma između SFRJ i Čehoslovačke Socijalističke Republike o izbegavanju dvostrukog oporezivanja dohotka i imovine;

9. Predlog Saveznog suda o mogućoj izmeni i dopuni člana 180. Zakona o obligacionim odnosima;

10. Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu

i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ;

11. Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a;

12. Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva;

13. Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća Skupštine SFRJ za IV tromesečje 1982. godine.

U vezi s postavljanjem delegatskih pitanja ili traženjem obaveštenja, predlažem Veću da, shodno članu 150. našeg Poslovnika, delegati koji to žele postave pitanje, odnosno zatraže obaveštenja, a odgovore predstavnika Saveznog izvršnog veća saslušali bismo na kraju današnje sednice Veća, kada budu iscrpene sve tačke dnevnog reda.

Da li Veće prihvata ovaj predlog? (*Prihvata*)

Da li ko od delegata želi da postavi delegatsko pitanje Saveznom izvršnom veću, ili funkcionerima koji rukovode savezним organima uprave i savezним organizacijama, ili zatraži obaveštenje?

Reč ima delegat Miloš Nikolčin.

МИЛОШ НИКОЛЧИН /*САН Војбогуна*/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, у листу „Борба“ од 20. септембра о.г. у вези с гомилањем администрације, поред осталог се каже да су комунисти у органима Федерације „ставили на тапет“ savezну администрацију.

Изнет је податак да се, у односу на општу стопу раста запослености, која се последњих година кретала између 2,5% и 4,5%, savezна администрација увећала годишње чак за 16%. О овоме су писали и остали листови, као и Радио и Телевизија.

У вези с тим, постављам делегатско питање Савезном извршном већу:

Да ли су изнети подаци тачни? Ако су тачни, онда тражим да се изврши анализа свих информација које су упућиване Скупштини у протекле четири године у вези са запошљавањем у savezној администрацији, а да се установи ко је нетачно обавештавао Скупштину СФРЈ о том питању и да се утврди његова одговорност.

Молим да ми се, у складу с Пословником нашег Већа, одговори на данашњој седници.

БОРО ТЕМЕНУГОВ /*СР Македонија*/:

Друже председниче, ја мислим да сам мало-пре поставио питање Савезном извршном већу и да не треба да излазим за говорницу поново, па молим СИБ да нас на једној од наредних седница о томе обавести, јер се овако не може.

PRESEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

U redu, na jednoj od narednih sednica da se dobije odgovor.

Reč ima delegat Dušan Pekić.

DUŠAN PEKIĆ /*SR Hrvatska*/:

Друже председниче, ја бих желело да поставим питање које је друг Франц Попит поставио на 3. седници СК СЈ:

Ко и на који начин обезбјеђује новчана средства за исплату незарађених личних доходака?

PRESEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li još ko želi da postavi pitanje? (*Niko*)

Čuli smo pitanja delegata. Kao što smo ranije odlučili, odgovore predstavnika Saveznog izvršnog veća na danas postavljena delegatska pitanja saslušaćemo na kraju današnje sednice, pošto iscrpimo dnevni red, osim pitanja za koje delegat sada traži pisani odgovor na jednoj od narednih sednica.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda:

Verifikacija mandata delegata izabranog u Savezno veće Skupštine SFRJ na dopunskom izboru u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini

Delegatima je dostavljen izveštaj Komisije za izbor i opoziv delegata Saveznog veća Skupštine

SFRJ. Mandatno-imunitetna komisija održala je jutros sednicu i obavestila me da su ispunjeni svi uslovi za verifikaciju mandata delegata izabranog na dopunskim izborima u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini.

Komisija predlaže da se verifikuje mandat dr Ivanu Lovriću, koji je izabran na dopunskim izborima u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini za delegata u Savezno veće Skupštine SFRJ.

Otvaram pretres o predlogu Mandatno-imunitetne komisije.

Ko se javlja za reč? (Niko)

Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam na glasanje predlog Mandatno-imunitetne komisije.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko protiv? (Niko)

Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Veće usvojilo predlog Mandatno-imunitetske komisije da se verifikuje mandat dr Ivanu Lovriću, izabranom na dopunskom izboru u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini.

U ime Skupštine SFRJ, u ime delegata u Veću i u svoje ime, čestitam drugu Lovriću na izboru za delegata u ovo Veće i želim mu puno uspeha u obavljanju delegatskih zadataka.

Druga tačka dnevnog reda:

Izjava Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palestinaca u Zapadnom Bejrutu

Dobili ste predlog teksta izjave, koji je pripremio Odbor za spoljnu politiku.

Predstavnik Odbora za spoljnu politiku je delegat dr Branko Pavićević.

Otvaram pretres o predlogu izjave.

Reč ima delegat Branko Pavićević.

БРАНКО ПАВИЋЕВИЋ, представник Одбора за спољну политику:

Друже председниче, другарице и другови, Одбор за спољну политику, на сједници 28. септембра ове године, расправљао је о најновијем развоју догађаја након агресије израелских

оружаних снага на Либан и стравичног злочина који су извршили израелски плаћеници над цивилним палестинским становништвом смештеним у логорима Шатила и Сабра у Западном Бејруту.

Тим поводом Одбор предлаже да Веће да следећу изјаву:

Сви наши радни људи и грађани дубоко су узнемирани овим злочинима који умногоме подсећају на геноцид који су вршили нацисти у другом светском рату. Ови злочини су директна последица дугогодишњег подржавања експанзионистичке политике Израела од стране неких земаља и представљају, између осталог, подстрек за даље вршење насиља широких размјера над недужним цивилним становништвом у том и другим дијеловима свијета.

Наши народи су у другом светском рату и сами били жртве таквих злочина и борили су се против сваког геноцида, а и геноцида над Јеврејима. Због тога имамо пуно морално право да упозоримо међународну заједницу на то куда води оваква политика и какву она опасност представља за мир у свијету. Крајње је вријеме, а на то без сумње указују и ови догађаји, да се агресивној политици Израела стане на пут и да се најзад против таквог понашања примијене санкције које пружа Повеља Уједињених Нација.

Исто тако, наступио је тренутак да се приступи свеобухватном рјешењу блискоисточне кризе и ријешити палестинско питање као најдубљи израз те кризе. Намученом палестинском народу се мора, након толиких година проведених у изјубличким логорима и изложеном сталном израелском насиљу и прогонима, осигурати право на самообезбјеђење и стварање националне државе на својој територији под руководством јединог легитимног представника, Палестинске ослободилачке организације.

У прилог остваривању легитимних права Палестинаца расположење у свијету сваки дан нараста и сада је много веће него неколико година раније. То не значи да су рјешења близу и да се не треба још снажније залагати да се она постигну. Због тога сматрамо да ову изјаву треба упутити и свим представничким тијелима у сви-

јету, како би се стварала што шира подршка за спречавање оваквих злочина и отклањање њихових узрока.

Либански догађаји су дубоко потресли данашњи узнемирани свијет и у извјесном смислу ставили на пробу савјест човјечанства. У том смислу састављен је и приједлог ове изјаве, који молим да усвојите.

На крају, замолио бих вас да на страни 2. текста изјаве, на крају првог пасуса, додате следећи текст:

„Исто тако, неопходно је да Уједињене нације спроведу истрагу о масовном убијању у палестинским логорима у Западном Бејруту.”

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ko dalje želi reč?

Tovariš Gorjan, Socijalistička Republika Slovenija.

BOŽIDAR GORJAN (SR Slovenija):

Ja podržavam izjavu i smatram da ona verno odražava masovno izraženo raspoloženje naših naroda i narodnosti povodom ovog zločina, ali s obzirom na ovo što je sada drug Pavićević izneo, trebalo bi ovu izjavu da šaljemo predstavničkim telima s kojima inače sarađujemo i s kojima imamo prijateljske odnose, da bi ta izjava poslužila kao podsticaj za izgradnju jedne platforme međunarodne aktivnosti, o čemu se naročito govori u posljednjem stavu, na stranici 2. Smatram da bi bilo dobro da ovu platformu dopunim dodatnim zahtevom. Naime, da Izrael, kao agresor, preuzme u celini odgovornost za ogromnu materijalnu štetu koju je svojom agresijom učinio Libanonu i libanonskom stanovništvu, kada je rušio sve od reda — naselja, gradove, Bejrut, škole, privredne objekte itd.

Mislim da je normalno da uz jasnu definiciju agresije i agresora ide i zahtev međunarodne javnosti za obeštećenje žrtava agresije. Zbog toga predlažem da se na strani 2, u drugom stavu, u četvrtom redu, doda kratka rečenica. Tamo gde se

kaže da je potrebno, da se zalaže za ponovno uspostavljanje nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta nesvrstaog Libana, da se doda: „uz puno obeštećenje za učinjene materijalne štete od strane izraelskog agresora”.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li još ko želi reč?

Ima reč delegat Branko Jovetić.

БРАНКО ЈОВЕТИЋ /САП Војбогуна/:

Друже председниче, јавио сам се само због две интервенције, које су промакле приликом дефинитивног припремања текста.

Прво, на страни 2. у другом пасусу, седми ред, који почиње „...и палестинских”, да се брише: „и палестинских територија”, јер је реч о арапским територијама. Овде је грешка у тексту.

На крају текста, молим да се унесе да ће ова изјава бити објављена у Службеном листу СФРЈ.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li se još ko javlja za reč? (Niko)

Onda stavljam na glasanje predlog izjave.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko protiv? (Niko)

Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće usvojilo izjavu Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palestinaca u Zapadnom Bejrutu.

Na osnovu diskusije u ovom Veću, mislim da treba da zadužimo Odbor za spoljnu politiku da utvrdi konačni tekst, unoseći sve ove izmene i dopune koje su bile predložene i da se izjava objavi u „Službenom listu SFRJ”.*

Podrška zahtevu Generalne skupštine Ujedinjenih nacija da se utvrde zločini, treba takođe u

* Izjava je objavljena u „Službenom listu SFRJ”, br. 58 od 1. X 1982.

tekstu adekvatno da dođe do izražaja.

Time smatram da smo završili drugu tačku dnevnog reda.

Prelazimo na *treću* tačku dnevnog reda:

a) Rezultati poslovanja organizacija udruženog rada u prvom polugodištu 1982. godine i usklađivanje ličnih dohodaka s rezultatima rada;

b) Informacija o sprovođenju interventnih zakona o oblasti opšte i zajedničke potrošnje

Delegatima su dostavljeni materijali: Osnovni finansijski rezultati poslovanja osnovnih organizacija udruženog rada privrede u prvom polugodištu 1982. godine; Informacija o ostvarivanju politike raspodele dohotka i ličnih dohodaka u prvih šest meseci 1982. godine i aktivnost Saveza sindikata Jugoslavije; Informacija o kretanju ličnih dohodaka u periodu januar–juli 1982. godine i preduzetim merama i aktivnostima u republikama i autonomnim pokrajinama za ostvarivanje politike u 1982. godini; Informacija o kretanju ostvarenih prihoda za zajedničke i opšte-društvene potrebe u periodu januar–avgust 1982. godine i o efektima interventnih zakona u granicama u kojima društveno-političke zajednice mogu utvrđivati prihode iz dohotka organizacija udruženog rada i prometa proizvoda i usluga u 1982. godini i o privremenoj zabrani raspolaganja delom društvenih sredstava samoupravnih interesnih zajednica za potrošnju u toj godini, s mišljenjem Saveznog izvršnog veća. Takođe vam je dostavljen materijal Saveznog sekretarijata za finansije pod nazivom „Informacija o realizaciji politike ostvarivanja sredstava za finansiranje opšte-društvenih i zajedničkih potreba u prvom polugodištu 1982. godine i sprovođenje interventnih zakona iz ovih oblasti.”

Dostavljeni su vam takođe izveštaji Odbora za društveno-ekonomske odnose i Odbora za rad, zdravlje i socijalnu politiku.

Odbor za društveno-ekonomske odnose pripremio je predlog zaključaka, koji vam je takođe dostavljen. U vezi s ovim predlogom dostavljen vam je i izveštaj Zakonodavno-pravne komisije.

Predstavnik Službe društvenog knjigovodstva Jugoslavije je dr Miloje Nikolić, zamenik generalnog direktora Službe.

Izvestioci radnih tela Veća su: Odbora za društveno-ekonomske odnose delegat Stevo Stanivuković, a Odbora za rad, zdravlje i socijalnu politiku delegat Milka Gligorijević–Takeva.

U vezi s izveštajem ovog Odbora, koji se odnosi na sprovođenje interventnih zakona, izvestilac je delegat Zora Tomić. Izvestilac Zakonodavno-pravne komisije je delegat Ratko Bogdanović.

Otvaram zajednički pretres.

Ko se javlja za reč?

Ima reč delegat Stevo Stanivuković.

STEVO STANIVUKOVIĆ, izvestilac Odbora za društveno-ekonomske odnose:

Druže predsedniče, drugarice i drugovi, na dvije proširene sjednice Odbora konstatovano je da otežani uvjeti privređivanja i program stabilizacije opravdavaju društvenu akciju usklađivanja osobnih dohodaka s rezultatima rada i opravdanost interventnih zakona, da bi se opća i zajednička potrošnja svele u realne okvire. Konstatovano je da društvena akcija koju usmjerava Sindikat, u vezi s usklađivanjem osobnih dohodaka s rezultatima rada, daje ohrabrujuće rezultate. Akciju treba intenzivirati tamo gdje su ove pojave prisutnije.

Istaknuto je da u ovoj društvenoj akciji, osim Sindikata i drugih društveno-političkih organizacija, ulogu treba da imaju vijeća udruženog rada, privredne komore i druge asocijacije privrede, pogotovo kada su u pitanju „gubitaši”, radi iznalaženja trajnijih rješenja za te organizacije udruženog rada, njihovom transformacijom. Istaknuto je opredjeljenje da Služba društvenog knjigovodstva treba da pravovremeniše djeluje i dosljedno koristi svoja ovlaštenja, uz aktivnost pravobranilaca samoupravljanja, a prije svega, suradnjom s radničkim savjetima i radničkom kontrolom. Ovoj aktivnosti trebaju da posluže odgovarajuće informacije i analize o svim voidovima potrošnje, o gubicima, sanaciji i svim mjerama na kursu programa ekonomske stabilizacije.

Rasprava o provođenju interventnih zakona ukazala je da je njihovo provođenje u toku, ali da se javljaju i određeni problemi, naročito sa stanovišta budžetske potrošnje i pritiska na zahtjeve

prema SIZ-ovima. Ima ukazivanja i na probleme koje izazivaju interventni zakoni zbog nastalih problema u vezi s izdvajanjima iz budžeta za intervencije u privredi, stimulacije izvoza, kompenzacija i dr, pa se zato moraju iznaći druga rešenja.

Također je ukazano na pojavu da se budžetska potrošnja sada nadoknađuje novim terećenjima osobnih dohodaka, što je neprihvatljivo, a manje se ide na oporezivanje prihoda građana van radnog odnosa i van ličnog rada, naričito kad je u pitanju imovina, pa je zatražena i posebna informacija o tim primanjima. Moraju se naći odgovarajuća rešenja za ukazani problem SIZ-ova za mirovinsko-invalidsko osiguranje, zbog toga što Federacija nije ispunila obaveze u pogledu financiranja tog osiguranja, pa je izraženo mišljenje da bi ove SIZ-ove trebalo izuzeti iz zakona.

Toliko o suštinskom što je bilo na Odboru.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Dalje, ko želi reč?

Reč ima delegat Rado Roter.

RADO ROTER (SR Slovenija):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi delegati, ova moja diskusija bi imala dva dela. Prvo bih izneo neke sugestije za eventualno menjanje predloženih zaključaka Odbora za društveno-ekonomske odnose, koje neće ništa uticati na sadržaj, ali bi ipak možda, unošenjem tih promena, zaključci bili jasniji i konkretniji.

Ako počnem sa zaključcima, postavljam pitanje da li je potrebno u prvom stavu, reći: „Veće podržava ovu aktivnost i smatra da ona već daje i da će ubuduće davati željene rezultate, pa se zbog toga neće donositi savezni interventni zakon, da bi se otklonile nastale disproporcije u raspodeli”? O tome je tekla rasprava na sednici Odbora i, razmišljajući, sada kada zaključci stoje predamnom, s obzirom na sadržaj ostalih zaključaka, mislim, i zbog toga i predlažem, da bi taj deo rečenice, gde se govori o tome da se neće donositi savezni interventni zakon, mogli da izostavimo, jer je akcent u ostalim

zaključcima na svim pravcima aktivnosti koje treba da preduzimamo kako bi rezultati bili očekivani i u skladu s našim nastojanjima. To je prvi predlog.

Drugi predlog se odnosi na šesti zaključak, i to na alineju na strani 4, gde se govori o tome da treba maksimalno koristiti svoja zakonska ovlašćenja u sprečavanju i otklanjanju pojava neodgovornog i nezakonitog korišćenja društvenih sredstava i društvene svojine. Naime, SDK po svom Zakonu ima tačno opredeljene nadležnosti, pa mislim da je ova reč „maksimalno” suvišna, jer SDK ne može drukčije nego maksimalno da radi, naime, u celini da izvršava svoj zadatak.

Predlažem da se u devetom zaključku redosled u rečenici menja, tako da bi taj zaključak glasio:

„Delegati Saveznog veća će se aktivno uključiti u realizaciju ovih zaključaka u delegatskoj bazi, a posebno u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organima, organizacijama i zajednicama”.

Naime, prvenstveni zadatak delegata je njihovo delovanje u delegatskoj bazi, a računajući na sastav Saveznog veća, gde je 50% i više drugova i drugarica iz neposredne proizvodnje iz udruženog rada, treba u drugom delu naglasiti da je normalno da se njihova aktivnost odvija i u njihovim organizacijama udruženog rada.

Predlažem da se o tome, eventualno, izjasnimo.

U vezi s podtačkom b) tačke 3. dnevnog reda, želim da kažem sledeće:

Čitajući izveštaj Odbora za društveno-ekonomske odnose, čini mi se da neki akcenti koji su bili prisutni u toj diskusiji nisu dovoljno naglašeni, pa bih zbog toga hteo to da ponovim, jer mi se čini da je to dosta značajno za dalju akciju.

1) Imam zamerku autorima materijala što se umesto osnovnog principa u tim zakonima — da će se obračun i imobilizacija sredstava opšte i zajedničke potrošnje vršiti mesečno, striktno govori o tromesečnom obračunu. Mislim da smo bili, prilikom donošenja tih zakona, veoma eksplicitni, jasni i konkretni i doneti princip mesečnog obračuna treba poštovati. Jedino onaj ko to nije u stanju da čini, ima mogućnost da se koristi i mogućnost tromesečnog obračuna.

2) Potrebno je nešto reći i o neodgovarajućoj identifikaciji imobilisanih sredstava sa stva-

rim viškovima, koji to nisu, dok nije sprovedena provera i dokazni postupak. To je veoma značajno, jer se na račun zamene termina daju odgovarajući predlozi o korišćenju imobilisanih sredstava, a ne viškova, pa je zbrka nastala i zbog toga što u zakonima nije sasvim jasno precizirana moguća namena tih sredstava, sem što je rečeno da se u slučaju viškova moraju smanjiti odgovarajuće stope doprinosa i poreza.

3) Postoji dogovor da ćemo detaljnije raspraviti o efektima ta četiri zakona nakon devetomesečnog obračuna. Zbog toga, a i da bi efekti tih zakona bili u funkciji namene zbog kojih su doneti, imam dva predloga u vezi s njihovom sadržinom:

Prvo, iako nije predmet rasprave Zakon o ograničavanju neprivrednih i neproizvodnih investicija, dužan sam upozoriti na nezakonitost koja je nastala odlukom SIV-a nakon donošenja interventnog zakona o privremenoj ali potpunoj zabrani zamene računara u organizacijama udruženog rada, na osnovu jednog pisma organizacija EI Niš i „Iskra”. Pošto su te dve organizacije napisale novo pismo i uputile ga Saveznom izvršnom veću, u kome ispravljaju svoj prvobitni zahtev o potpunoj zabrani zamene računarske opreme, da bi se otklonilo nezakonito stanje, Savezno izvršno veće bi moralo da povuče svoju odluku.

Drugo, trebalo bi proučiti predlog da se iz Zakona o ograničavanju opšte i zajedničke potrošnje izuzmu zajednice penzijskog i invalidskog osiguranja. Reč je, naime, o tome da i Federacija, na osnovu Zakona o osnovnim pravima iz boračke i invalidske zaštite, duguje tim zajednicama u republikama i pokrajinama pozamašnu sumu. Govori se o mnogim milijardama. To je suma koja je mnogo veća od imobilisanih sredstava tih zajednica, koje zbog neizvršenih obaveza Federacije, svakog meseca moraju od banaka da uzimaju kratkoročne kredite s visokim kamatnim stopama, što utiče na njihovu sve nepovoljniju materijalnu situaciju. Izuzimanje tih zajednica iz zakonskog ograničenja pomoglo bi njihovom boljem poslovanju, a ostali bi otvoreni i dalje problemi dugovanja Federacije prema zajednicama penzijskog i invalidskog osiguranja u republikama i pokrajinama.

Na kraju samo još upozorenje:

Prilikom pripremanja planskih akata i dokumenata za narednu godinu, moralo bi se povesti računa i o ova četiri zakona. Realnijim planiranjem, određivanjem raspodele društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka odnosno dohotka, na osnovu realno ostvarenih rezultata, znači izbegavajući princip anticipirane potrošnje, trebalo bi razmotriti opravdanost takvih administrativnih mera i u idućoj godini.

Konačno, ostaje nerealizovan zaključak Saveznog veća s poslednje sednice da treba razraditi skupštinsku proceduru donošenja interventnih zakona na osnovu člana 267. Ustava SFRJ.

PRESEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč delegat Mustafa Šabić.

МУСТАФА ШАБИЋ /СР Босна и Херцеговина/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, у својој ријечи ја бих хтио, полазећи од опредељења моје политичке базе, да подржим становишта која су дошла до изражаја у расправи у Одбору и Вијећу и оријентацију Вијећа да се проблем личних доходака, проблем пробијања политике расподеле личних доходака и усклађивања личних доходака растом дохотка и чистог дохотка, рјешава превасходно друштвено-политичком акцијом, и да се само у случају да изостану резултати, примјењују и друге мјере, укључујући и закон.

Поводом тога, хтио бих да кажем да је друштвено-политичка акција у Босни и Херцеговини развијена одмах након анализе пословања и кретања личних доходака за први квартал ове године кад су се, поред осталих проблема, испољиле и појаве пробијања оквира договорене политике расподеле.

Вијеће удруженог рада, на основу анализе привредних кретања личних доходака у Скупштини Босне и Херцеговине, својим закључцима мобилисало је све потписнике Друштвеног договора о расподјели личних доходака у

акцију. У ту акцију у оквиру рјешавања проблема стабилизације укључили су се Вијеће Синдиката Републике, Републичке конференције Социјалистичког савеза, Привредна комора, Централни комитет Савеза комуниста и Председништво Републике, израђујући ставове и закључке о актуелним проблемима привредне ситуације у расподјели личних доходака, који су у ту акцију уносили све више опредјељења. Предузете мјере на нивоу Републике утицале су да се у рјешавање ових проблема најшире укључе и друштвено-политички фактори и самоуправни органи, у општинама, у колективима као, тако да се та политика акције и разрјешавања проблема развила у практични рад и мјере на остваривању услова да се лични доходи и заједничка потрошња одмах или постепено до краја године ускладе с растом дохотка и чистог дохотка. Основна оријентација акције била је на остваривању бољих резултата у производњи, извозу, у повећању продуктивности рада, дохотка и чистог дохотка, како би се усклађивање личних доходака и заједничке потрошње с дохотком и чистим дохотком остваривало кроз побољшавање резултата у пословању, повећавању дохотка, а рестриктивне мјере примјењивале само тамо гдје буду остварени неповољни резултати. То је за радне колективе веома стимулативно и доприносило је да се и све шири круг радних људи покрене на рјешавање проблема производње у својим колективима.

Предузете мјере дале су повољне резултате. Већ у првом полугодишту јављају се лагане тенденције опадања пробијања, а поред тога, постигнута су и неки други резултати. У августу, производња је остварена са доста високом стопом раста, од преко 9%. Ово повећање стопе раста индустријске производње има изгледа да се и у наредном периоду одржи на знатно вишем нивоу од стопе раста постигнуте у првом полугодишту. То би компензирало веома низак раст производње у првом полугодишту, који се кретао на готово стагнантном нивоу, око 0,4%; за такав раст су били везани проблеми недовољног раста дохотка, губитака и многи други проблеми у пословању привреде.

У мјесецима јулу и августу друштвено-по-

литичка акција усклађивања личних доходака с растом дохотка и чистог дохотка попримила је карактер најширег политичког дјеловања и практичне активности у самоуправним колективима, чиме су све више превладаване тенденције задржавања акције на нивоу политичких структура у општини, на нивоу општег приступа проблемима, на нивоу пропаганде у корист непосредног политичког и практичног дјеловања у самом жаришту проблема, у радним колективима у којима су ти проблеми били најизразитији.

У току акције радило се и на квалитетном побољшавању критерија и мјерила рада, критерија расподјеле, а у вези с тим и на побољшавању самоуправних аката, самоуправних споразума у расподјели дохотка у правцу развијања веће мотивисаности радника за бољи рад, већу производњу, боље финансијске резултате и већу продуктивност итд. Тако је акција, поред непосредних циљева усклађивања личних доходака са дохотком и чистим дохотком, утицала и на побољшање односа у самој расподјели дохотка, као што је дала и друге ефекте у погледу стабилизације привреде. Све то оправдава оријентацију на политичку акцију, под условом да се она широко развије, непосредно и практично постави.

На крају, хтио бих такође да подржим став о укључивању делегата у друштвену акцију на усклађивању личних доходака, предложивши да наша искуства у тој активности у оквиру Клуба делегата, па и у оквиру самог Вијећа, размотримо, како би се што боље припремили за формулисање политике у наредном периоду.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Marjan Rožič.

MARJAN ROŽIČ (SR Slovenija):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi delegati, ja ću se u svojoj diskusiji držati predloženih zaključaka, jer mislim da je najvažnije da njih pokušavamo dopuniti da bi odrazili realno stanje i prave osnove za akciju.

Prvo, u osnovi podržavam osnovni koncept, kako nam je ponuđen. Na liniji toga predložio bih nekoliko dopuna, koje mislim da bi zaključke učinile konkretnijim, u tom smislu da više odgovaraju karakteru tačke dnevnog reda, a i karakteru rasprave koja je bila vođena u pojedinim delegatskim telima.

Osnovna sugestija je da ih dopunimo stavovima 3. sednice CK SKJ. U vreme između sednica naših odbora i sednice Veća održana je treća sednica Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, na kojoj je bilo takođe reči o problematici koja je vezana za politiku dohotka, ličnih dohodaka i posebno raspodelu ličnih dohodaka. U zaključcima koji su usvojeni i koji predstavljaju jednu širu društvenu platformu za delovanje na prevazilaženju problema u oblasti dohotka s kojima se u društvu susrećemo, ima i opredeljenja oko toga kako voditi politiku u ovoj oblasti, da se ne bismo, u vremenu koje je pred nama, našli u situaciji da delimo van realnih materijalnih okvira i van zarađenog dohotka. Zato mislim da bi bilo nužno da u zaključcima idemo sa jasnim opredeljenjem, zauzećim na sednici CK SKJ, jer, koliko znam, i inače će se Skupština, kroz svoj program rada i druge dokumente koji će se pripremiti, angažovati na ostvarivanju tih zaključaka. Pošto te zaključke sada donosimo, mislim da bi bilo normalno da prihvatimo i opredeljenja CK SKJ i vezemo ih za akciju koja je inače predviđena u tim zaključcima i koja se vodi delovanjem sindikata.

Druga moja sugestija jeste da bi bilo dobro u jednoj tački šire reći o problematici sticanja dohotka. Naime, mi smo razgovarali o privređivanju u udruženom radu na bazi polugodišnjih rezultata, koje je dala Služba društvenog knjigovodstva i, u vezi s tim, o ličnim dohocima. Po mom mišljenju bismo morali u jednoj tački insistirati na tome da se uspostavi organska povezanost raspodele ličnih dohodaka i društveno-ekonomskog položaja radnika u privređivanju i raspolaganju dohotkom i, na toj osnovi, s raspodelom ličnih dohodaka dosledno zasnovanoj na rezultatima rada. Naime, ako gledamo sadašnje stanje, onda možemo ustanoviti da se smanjuje učešće osnovnih organizacija udruženog rada u raspodeli društvenog proizvoda, pa i ukupnog prihoda. Recimo, 1974. godine učešće

onog dela dohotka kojim su raspolagale osnovne organizacije udruženog rada, iznosilo je 72 odsto, a 1982, u prvom polugodištu, 61,4 odsto. To predodređuje društveno-ekonomski položaj radnika, njegov odnos prema radu, društvenim sredstvima i stabilizaciji. Ovaj odnos je u dohotku 1974. godine bio 67 odsto, a lanjske godine 63,3 odsto. Ja sam lično ubeđen da jedan deo razloga neadekvatnog ponašanja u raspodeli ličnih dohodaka proizlazi iz činjenice da mi nedovoljno uporno i stvaralački vodimo bitku za to da se promenama u raspodeli poveća onaj deo dohotka kojim će raspolagati osnovne organizacije udruženog rada. Na toj osnovi treba voditi proces udruživanja rada i sredstava i unositi nove kvalitete u privređivanje. To je onda povezano s još jednim pitanjem. U zaključcima treba insistirati na jačanju uloge OOSK u dohodovnim odnosima. Treba reći da se kod nas, u razvijanju ustavnog koncepta osnovne organizacije udruženog rada, ponekad gubi njen ekonomski i dohodovni smisao, a potencira samo njen institucionalni smisao. Ako bismo se opredelili da o tome nešto više kažemo, onda mislim da bismo mogli inicirati povećanu aktivnost za ustavni koncept OOUR.

U drugom delu prve tačke govorimo, pre svega, o organima van udruženog rada, van osnovnih organizacija udruženog rada, koji treba da vode računa i preduzimaju mere zaštite društvene svojine i samoupravnih prava. Zato predlažem da najpre polazimo od toga da je jedna od primarnih funkcija, obaveza i interesa radnika u udruženom radu — da u svojoj osnovnoj organizaciji i u drugim oblicima udruženog rada ostvaruju tu funkciju, a u tom okviru, mislim da ima vrlo značajno mesto stav koji smo opredelili za organe društveno-političkih zajednica.

U okviru rasprave o ličnim dohocima potcenjujemo društveno-ekonomsku podlogu ličnog dohotka. Bilo je dosta reči o tome da ne bismo smeli zaboraviti, u ovakvim ocenama, da smo se mi kao društvo svesno opredelili da ćemo objektivnije i bolje vrednovati rad u teškim uslovima i kreativniji rad u materijalnoj proizvodnji. Zbog toga i povećanje ličnih dohodaka po tom osnovu predstavlja faktički ostvarivanje politike za koju se društvo zalaže, a o tome su, kao što je poznato, bili zauzeti

jasni stavovi na III kongresu samoupravljača. Mislim da bi bilo dobro da to kažemo u 2. tački.

Predložio bih i to da prilikom raspodele ličnih dohodaka u većoj mери insistiramo i direktno kažemo da uvođenjem merila — o tome se inače ovde govori — moramo da prevazilazimo sadašnje stanje kada se gotovo 90% povećanja ličnih dohodaka vrši po osnovu troškova života, a samo oko 10% po osnovu rezultata rada, pri čemu, kao što pokazuju neke analize, ima samo oko 50% radnih mesta ili radnih poslova na kojima se vrednuje lični dohodak, a na drugima se deli prema nekim kriterijumima koji su više administrativni, a manje radno objektivizirani.

Založio bih se za još jednu inicijativu — da u ovim zaključcima vrlo jasno kažemo da sva rešenja koja se sada preduzimaju i koja će se preduzimati ovom političkom i stručnom akcijom koja se vodi, budu osnova za 1983. i naredne godine, da ne bi bilo potrebno da se ponovo vraćamo na onu dilemu koja je dugo vremena bila u vazduhu: da li administrativno ili neadministrativno. To samo po sebi odvlači od stvaranja originalnih rešenja u sistemu raspodele u svakoj organizaciji udruženog rada.

Ove sugestije sam izneo s namerom da na taj način pokušamo zaključcima ipak dati širi društveno-ekonomski pristup, sa stanovišta položaja i funkcije radnika.

Još jedna sugestija za slične rasprave. Mislim da bismo mogli da za ovu tačku dnevnog reda dobijemo samo jedan materijal i da su organi, koji su pripremali materijale svaki za sebe, mogli formirati radnu grupu. Time bismo izbegli ponavljanja, pa i različite podatke i da se delegati zaista lakše usmere na suštinska pitanja.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Za reč se prijavio drug Đorđe Jakovljević, član Saveznog izvršnog veća i predsednik Saveznog komiteta za rad, zdravstvo i socijalnu politiku.

ЂОРЂЕ ЈАКОВЉЕВИЋ, члан СИБ-а и председник Савезног комитета за рад, здравство и социјалну политику:

Друже председниче, другарице и другови делегати, дозволите да дам неколико напомена у вези с материјалима који се данас разматрају. Трудити се да ништа не поновим од онога што је већ речено у претходној расправи у одборима.

Представници Савезног извршног већа су у вези са спровођењем интервентних закона. Ти ставови су садржани у извештајима одбора, они се, пре свега, своде на то да се Савезно извршно веће посебно залаже и инсистира на потреби доследне примене ових закона и да у наредном периоду у свим друштвено-политичким заједницама, односно у области средстава за опште потребе, као и у свим самоуправним интересним заједницама, треба извршити ону обавезу коју закон тражи, а то је да се израде ребаланси, да се, доследно томе, смање стопе доприноса и да се избегне стварање било каквих вишкова.

Ми привреду можемо растеретити, односно обезбедити да приверди остану средства која су Резолуцијом предвиђена, само на тај начин ако тих вишкова не буде. То су ставови Савезног извршног већа.

Савезно извршно веће је такође упознато с тешкоћама одређених друштвено-политичких заједница и самоуправних интересних заједница. После деветомесечног периода — када ћемо имати комплексне информације не само с приходне стране финансијских ефеката, већ и са становишта расхода — полазећи од тога у каквом су се положају нашли сви субјекти, Савезно извршно веће ће, већ према ситуацији која буде, и након свестраног разматрања, предложити одговарајуће мере. Сматрамо да у овом тренутку покретање поступка за измену закона или изузимање појединих субјеката не би било добро и да је сада основно решење — доследна примена ових закона.

Друго, хтео бих да дам једну напомену у вези са кретањем личних доходака у августу. Наи-

ме, ми смо дали додатну информацију за шест месеци о мерама које су предузете у републикама и покрајинама, односно радним организацијама и самоуправним заједницама; дали смо једну претходну информацију и о ефектима. Нисмо, међутим, били у могућности да говоримо о материјалним ефектима, јер за то није било довољно података. У току јучерашњег дана припремили смо једну додатну информацију, и ја ћу укратко да изложим те последње податке.

Маса исплаћених личних доходака у августу износи 73.848 милиона. Она је за 4964 милиона, или 6,4% мања од исплаћених личних доходака у месецу јуну ове године. И у привреди и у ванпривреди се запажају исти трендови — наиме, у привреди је та маса за 2 процентна поена мања, у ванпривреди она заостаје за 4 поена за привредом, тако да се и тај циљ, да ванпривредне делатности заостају за привредом, сада реализује. Морам, међутим, да констатујем и то да, према подацима којима располажемо, није такво понашање било у неким другим организацијама. Рецимо, радне заједнице банака и финансијских организација су и у августу имале повећана издвајања за личне дохотке, чак за 4 процентна поена, што није случај с радним организацијама привреде и друштвених делатности.

Ми ћемо у писаној форми доставити ове најновије податке; међутим, на основу података за месец август, може се оценити да предузете друштвене мере и активности у јулу и августу дају одређене почетне резултате. То потврђује ставове и мишљења која су изражена у одборима приликом претреса о овој проблематици, да ће лични доходи до краја године бити доведени у оквире договорене политике, с тим што на овим активностима треба и даље инсистирати.

На крају, у вези са закључцима желим да кажем следеће:

У тачки 8. последњи став, стоји: „Налаже се Савезном извршном већу да до краја године достави информацију о облицима примања становништва” итд.

Савезно извршно веће је на јутрошњој седници оценило да је тај задатак врло значајан; оно ће предузети све мере да се такав задатак

реализује. Међутим, с обзиром на то да у републикама и покрајинама не постоји систематски вођена евиденција и да се до тих података не може лако доћи, мислимо да би нас прихватање такве обавезе, без указивања на овај момент, довело у доста незгодну ситуацију. Постоје две могућности: да се рок нешто продужи, или пак да се у овом тренутку редуцира задатак на политику опорезивања, наиме, да се да информација, с посебним освртом на политику опорезивања тих примања. Иначе, учинићемо све да Скупштина што пре дође до таквих података.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Zora Tomič.

ZORA TOMIČ, *izvestilac Odbora za rad, zdravlje i socijalnu politiku*:

Drugovi i drugarice, ne želeći da kao izvestilac Odbora za rad, zdravlje i socijalnu politiku ponavljam celokupan izveštaj Odbora, koji ste primili, o raspravi koja se vodila u našem Odboru o efektima interventnih zakona, osećam potrebu da vas upozorim na dva stava iz ovog našeg izveštaja.

Prvo, mislim da smo u Odboru imali mogućnosti da se upoznamo sa situacijom u samoupravnim interesnim zajednicama koje svojim radom pokriva naš Odbor. Mogli smo da konstatujemo da smo se upoznali samo sa situacijom u pogledu preliminarne ocene i dodatnih informacija koje su nam pružili predstavnici pojedinih samoupravnih interesnih zajednica. Ali, njihove rasprave nisu nas mogle ubediti u to da je u okviru svih tih samoupravnih interesnih zajednica, u skladu s njihovim nadležnostima — sve pokrenuto kako bi se stanje menjalo i efekti bili veći.

Tom prilikom upoznali smo se sa situacijom u zajednicama penzijskog i invalidskog osiguranja. Zato želim da vas upozorim na stav, koji smo zapisali na strani 2. našeg izveštaja. Naime, Odbor je prilikom te rasprave, kritičnog predočavanja stanja koje je na tom području, došao do konstatacije da taj privremeni nedostatak sredstava za finansi-

ranje delatnosti samoupravnih interesnih zajednica, naročito onih koje isključuju novčana davanja zbog dejstva interventnog zakona, treba rešavati izmenom periodičnog obračuna ili, jednostavno da kažem, umesto da samoupravne interesne zajednice tromesečno obračunavaju — vrše obračune jednom mesečno. U takvoj situaciji ne bi bilo imobilisanih sredstava, pa bi se mogle te obaveze tako pokrivati. Predstavnik samoupravne interesne zajednice penzijskog osiguranja izgleda da se tek na ovoj sednici upoznao s mogućnošću da se obračuni vrše svakog meseca. Zato je naš predlog bio da se pređe na jednomesečne obračune. U takvoj situaciji sigurno bi svim interesnim zajednicama bilo lakše.

Isto tako, se vodila rasprava u Odboru o obavezama koje ima Federacija prema finansiranju zaštite boraca i invalida. Mislimo da bi ovde trebalo preduzeti konkretne mere kako bi Federacija svoje obaveze ispunila.

Htela bih da upozorim na stav Sabora, što sam i u uvodu rekla, da nije dovoljno samo odslikavati stanje u samoupravnim interesnim zajednicama, nego bi trebalo u okviru samoupravnih interesnih zajednica, preduzimati takve mere koje će dati adekvatne rezultate, pa će se uskladiti potrošnja s realnim mogućnostima. Mi smo ocenili da takvi zahvati još nisu preduzeti.

PREDSEDNİK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Boro Temenugov.

БОРО ТЕМЕНУГОВ /СР Македонија/:

Другар претседател, другарки и другари делегати, не ќе ја повторувам дискрисијата која ја имав на Одборот, зашто вами на широката јавност и е позната. Изгледа дека има некое недоразбирање, имено, дека сум се залагал во Одборот за некаква солидарност.

Мојата дискусија се однесуваше на солидарноста, но нема важност за солидарноста. Ако во оваа заедница се што градиме, градиме заеднички и се што ќе градиме ќе градиме заеднички додека постоиме сите заедно, никој да не си зема за пра-

во да не двоји и да поставува граници меѓу нас, оти тоа води негде на друго место, а не овде. На сите вам ви е познато дека социјалистичка Република Македонија веќе две години драстично има рестрикција на електроенергија, на дневен ред се загубите во стопанството за првото полугодие. Работните колективи во Социјалистичка Република Македонија работат со помалку од 60 на сто, додека општествено-политичките заедници, самоуправните заедници земаат лични доходи или го наплатуваат она што го вршат за нас како да сме работеле со 100 на сто. Што значи, дека овде не постојат целесообразности. Можеби немаше да станам да дискутирам, но прашањето што го постави другарот од Социјалистичка Република Хрватска се однесува на средствата за незаработен личен доход. Еднаш за секогаш да се договориме за некоја политика што ќе ја донесеме и да ја спроведеме во дело, или пак некој заклучок, а не уште од овде кога ќе излеземе да најдеме место да се провреме низ законот и да не ја почитуваме политиката.

Додекасите надвор од работните колективи, спијат мирно примаат лични доходи однапред во месецот, тешко на оние вработени кои треба да го заработат личниот доход, а да нема од што да го заработат. Сметам дека овде носиме голема неправда спрема работните колективи ширум Југославија каде што не сме обезбедиле ни проста репродукција. Ние во почетокот на минатата година и во оваа година или во декември минатата година, минатиото свикнување на ова собрание донесе закони кои навистина требаше да се почитуваат. Но за жал тие закони ги ставаат сите работни колективи во иста положба на секој да му се земе една ставка. Имено, зборувам за Законот за амортизацијата. Не можат да имаат ист третман некои вложувања со една, две, три стари милијарди, а некои со илјадници милијарди готови средства.

Законот што е донесен за зголемување на каматната стапка, носи уште какви загуби во работните организации каде што не се остварува доход и не може да се распредели чистиот доход.

Сметам, другарки и другари, ако донесеме нешто, да видиме и разграничиме во која форма и кој ќе може да го спроведе. Се договоривме

на почетокот од годината инфлацијата да биде 17 на сто. Во овој момент не знам дали е 30 на сто. Тоа можат да го кажат другарите кои сметаат со тоа, јас не сум економст. Но, ако се договориме да биде 17, дајте нека биде годинава 17. Ако на почетокот на идната година и во декември годинава го донесоомо, законот во кој се предвидува дека инфлацијата ќе биде 40 на сто, ќе кажеме, другари, дека во текот на целата година ќе биде толку, за да можат работните организации да сметаат дека таа инфлација ќе остане толкава.

ПРЕДСЕДАВАЈУЌИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ
/СР Црна Гора/:

Ко се даље јавља за ријеч?
Има ријеч делегат Жарко Чикара.

ŽARKO ČIKARA (SR Hrvatska):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi delegati, ja bih prvenstveno prihvatio društveno-političku akciju vezanu za lične dohotke i mislim da je to pravi put. Međutim, cijeli problem je daleko kompliciraniji nego što se to samo promatra kroz lične dohotke.

Oprostite ako učinim jedan uvod da bih objasnio o čemu je riječ, s obzirom na ovo o čemu je delegat iz SR Makedonije Boro Temenugov govorio, koji je pokrenuo jednu dosta interesantnu inicijativu.

Mi se sada nalazimo u situaciji da dva velika programa ekonomske politike profita — a to su prodaja novca sa kamatom od 16 do 22% i onaj o naoružanju, koje ima profit i preko 30% — vrše strahoviti pritisak na zemlje u razvoju, a tu je i Jugoslavija. Zemlja kao Jugoslavija, koja uvozi reproduktivni materijal, tehnologiju i energiju (a pod energijom podvucite naftu) ima galopirajuću inflaciju. Ne samo Jugoslavija, već mnoge takve zemlje. Takva inflacija uzročnik je obezvređenja obrtnih sredstava u svim kolektivima. Jasno je da onda dolazi do ovog pitanja, koje drug pominje, da i pored uvećane amortizacije, dolazi do teškoća u dohotku. Taj

dohodak, međutim, ima još jedan veliki udar. Ako se u svijetu kapital prodaje od 16 do 22%, onda se i u Jugoslaviji prodaje od 16 do 18, a ja tvrdim — 21, jer imamo porez na dohodak koji je 15%. Jedan apsurd: troškovi Službe društvenog knjigovodstva ulaze u dohodak, tako da je to sve skupa — 18 puta 16,6 — a to je 20,9. Tako visoka kamata ulazi u dohodak. Jasno, sve više nestaje čistog dohotka, ostaje samo za plate radnika. Ja to govorim zato što mi, građevinari, imamo najniže osobne dohotke, ili među najnižima. Razlog je jasan — nema posla, jer su velike restrikcije u investicijama. Otišli smo zato u svijet, da rješavamo svoje probleme. Kad o tome govorim, nije ni čudo da mnogi kažu: sa čime ćemo se upoređivati kada se više nemaš sa čim upoređivati?

I ovaj problem o kojem je drug govorio, prisutan je. Mi smo u Skupštini Jugoslavije prije dvije-tri godine jasno rekli koji su to programi otpora svjetskoj ekonomskoj krizi, iako je osobni dohodak samo jedan dio tih refleksija. Rekli smo da je prvi program — povećanje produktivnosti. Bez tog programa, nema ni svih drugih. Drugi je program izvoza — da ne kupujemo skupi dolar. Treći program je razvoj poljoprivrede, četvrti — turizma itd. Međutim, nesreća je što se ovi programi sporo provode. Sada, kada se vratimo na interventne zakone, onda brzinom interventnih zakona, donosimo i kontraefekte. Mi smo rekli drugovima u Sekretarijatu — razgovarajući o budžetu za 1980. i 1981, kada smo iz rezervnih fondova banaka digli milijarde i milijarde — da je to nelikvidnost. Jedan od tih kontraefekata, to je nova inflacija. Jer, čim se stvori nelikvidnost, odmah se ide po kredit, koji je skup, ulazi se sa 21% u dohodak i, jasno, neko to mora platiti. Inače, diže se cijena proizvoda. Na taj način stvaramo još jedan dodatak inflaciji.

Zato smatram da ovi interventni zakoni moraju biti kratkoročni, da se mora cijeli proces proučiti i da se ti programi otpora svjetskoj ekonomskoj krizi, a prvenstveno program povećanja produktivnosti, moraju sprovesti puno brže.

Savezno izvršno vijeće u tom smislu poduzima korake, i mislim da je to put. U svakom slučaju, dugoročnije rješavanje tih problema. Jer, ako bismo samo razmatrali lične dohotke, onda bi se to moralo protezati na sve djelatnosti u zemlji,

pa i na privatni sektor. Jedan direktor hotela mi reče da zaposleni u „kafiću” zarađuju u jednom danu kao on za tri mjeseca. Jasno da jednom moramo raščistiti što su porezi, što nisu porezi. To su sve problemi koji su se kod nas nagomilali i mi ih moram jednom politikom otkloniti, proizvodnjom i produktivnošću — što više proizvoda. Jasno da je to danas teško, u novčanoj masi koju imamo, ali vjerovatno produktivnošću i programom izvoza rješavaćemo i ove druge programe i zato predlažem da se o kontekstu interventnih zakona ubuduće raspravlja u okviru ukupnog programa razvoja zemlje i programa stabilizacije na duži period. Inače, interventni zakoni neće sami po sebi mnogo donijeti. Donijeće mnogo kontraefekata i imaće veliki udar na privredu, zbog naglog zaokreta. Trebaju se mnoge stvari naglo mijenjati. Jasno da u takvoj situaciji nije lako. Zato postoje ovakvi prigovori. Ja sam samo radi toga htio da iznesem ove stavove i ovu problematiku.

Inače, smatram da je nužna društveno-politička akcija, da bismo poduzeli i ono što je van privrede, da bi se sve u cjelini sredilo.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Ко се даље јавља за ријеч?
Има ријеч делегат Иван Лејо.

IVAN LEJO (SR Hrvatska):

Drugarice i drugovi, ja bih htio govoriti o negativnim efektima koji su se javili u primjeni Zakona o ograničenju opće potrošnje. Naime, već prilikom donošenja Zakona upozoravalo se da zbog toga što je kod određenih društveno-političkih zajednica učešće ovog vida izvornog prihoda značajno, može se dogovoriti da će se neki drugi vidovi prihoda u budžetu društveno-političkih zajednica morati povećati. Tu se prvenstveno mislilo na porez iz osobnih dohodaka. To se upravo i događa, a što je u ovom izvještaju i konstatirano kada se govorilo o Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, gdje je otprilike oko 50% učešće ovog vida prihoda u budžetima društveno-političkih zajednica. Kod

nekih općina je to i znatno više. Šta se sada događa?

Ja sam prisustvovao jednoj sjednici Skupštine zajednice općina, na kojoj je izniet slučaj da ovaj prihod čini 72% izvornih prihoda budžeta. U nemogućnosti da se iz drugih izvora — a sljedeći po rangju je upravo doprinos iz osobnog dohotka — smognu sredstva i u nemogućnosti da se reduciraju rashodi koji su za ovu godinu predviđeni (jer 80% čine osobni dohoci radnika u stručnim službama), oni su išli na takvu mjeru da su predložili — a to je i usvojeno — da se stopa izdvajanja iz osobnih dohodaka poveća 12 puta. Bez obzira što je riječ o malom postotku, povećava se sa 0,06 na 0,74. To je imalo dosta negativan efekt, prvenstveno politički. Tako je prekidana sjednica Skupštine i Izvršno vijeće se moralo sastajati u pauzi. Nije se, međutim, moglo iznaći drugo rješenje, izuzev da se radnici u sudovima, kapetanijama itd. pošalju na prisilni neplaćeni odmor. Što će se sada dogoditi? Nama će imobilizirana sredstva u budžetima društveno-političkih zajednica u kojima je ovakav slučaj, biti veća nego što su bila u prethodnim godinama. Sa druge strane ćemo oporezovati osobne dohotke radnika u udruženom radu.

Zato je moj prijedlog da se za narednu sjednicu ovog Vijeća pripremi, nakon jedne analize, što je ovdje već bilo predlagano, korekcija ovog Zakona, kako bi se moglo za ovakve slučajeve naći rješenje. Time bi se ovi negativni efekti smanjili. Povećanje stopa nije prisutno samo u ovom primjeru o kome sam govorio, već u nizu općina, a povećane stope poreza iz osobnog dohotka su uglavnom već donešene na sjednicama skupština održanim u devetom mjesecu. Međutim, još uvijek možemo nešto spasiti ako dozvolimo da se jedan dio imobiliziranih sredstava koji se dobija iz poreza na promet, koristi u budžetu ove godine, a da se stope izdvajanja iz osobnih dohodaka smanje ili ukinu u XI i XII mjesecu.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Ко се даље јавља за ријеч?
Има ријеч делегат Хајрић Талић.

ХАЈРИЋ ТАЛИЋ /СР Босна и Херцеговина/:

Одмах да кажем да се слажем с овим закључцима Савезног извршног вијећа. Ту има заиста неких добих ствари које се помињу. Ја сам радник из непосредне производње и када сам ово прочитао, осјетио сам неко олакшање и било ми је драго.

На страни 3. у тачки 4. пише: „Као и да се производни рад, рад под отежаним условима и креативни рад боље вреднују”.

Ја мислим да је крајње вријеме да се стварно рад у веома отежаним условима на неки начин стимулише, макар у виду неке стимулације, јер има у нас радника који иду у пензију за двије-три године, а раде под веома тешким условима. Сви ми, текстилни радници, или техничари, знамо како је радити у текстилним творницама, нарочито у једном погону као што је бојадисаона, бојење влакана и предива, гдје је радник изложен свим киселинама и хемикалијама, води и пари. Ја мислим да је стварно вријеме да се рад у отежаним условима на неки начин стимулише.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Ко даље тражи ријеч?

Има ријеч делегат Ванчо Николовски.

ВАНЧО НИКОЛОВСКИ /СР Македонија/:

Да бисмо стварно стање објективно сагледали, ја мислим да морамо сагледати неке околности које су специфичне за ову годину. Ми сада разматрамо проблем усклађивања личних доходака с резултатима рада, односно с параметрима који су усвојени у Резолуцији, а то је да лични дохоци расту у истом проценту као што расте чист приход, чист доходак. Морамо, међутим, водити рачуна о две ствари:

Прво, чист приход зависи од дохотка, а ове године је доходак прилично умањен због примене Закона о амортизацији. Ако би амортизација расла као и сви трошкови производње,

за 30%, већ би доходак за око 33 милијарде био већи, а то би, адекватно, довело до повећања чистог прихода, значи, веће стопе раста. Да ли је то потребно? Ја мислим да је потребно, пошто смо ми низ година потцењивали амортизацију, јели смо готовину. Стопирање тог тренда морало се одразити на доходак. Ми смо све негативне трендове из прошлих година амортизовали једним потезом.

Друго, чист доходак је умањен. Тачно је, што је говорио и друг Марјан Рожич, да опада учешће привреде у расподели дохотка, и то не само ове године, већ низ година, с тим што се тај тренд наставља и у овој години, и то због тога што је општа и заједничка потрошња расла изнад Резолуцијом утврђених оквира. Зато смо и донели законе да то ограничимо и на неки начин вратимо те паре чистом дохотку. Чист доходак ће, када то обавимо, сигурно бити већи. Према томе, када меримо личне дохотке тим параметром, тај проблем ће бити знатно смањен. Чист доходак је опао из другог разлога. Ми смо прихватили политику високих каматних стопа — само по основу камате је захваћено више за око 17 нових милијарди. То није мала ствар, то је акумулација која не остаје привреди, али иде кроз банкарски механизам и фигурира као друштвена акумулација. Све то је у извесној мери утицало на политику расподеле чистог прихода, јер су лични дохоци објективно пратили тренд раста трошкова живота.

Због тога смо ми, у Одбору, сматрали да ову проблематику треба да гледамо заједно с проблематиком спровођења ових закона, који ће извршити праву коректуру, а онда ће ова акција извршити извесно усклађивање личних доходака с растом чистог прихода. Ово не значи да не треба водити акцију. Ми морамо да дамо пуну подршку овој акцији, јер је тачно да лични дохоци иду ван оквира и, да се све то изновелира, можда би ту били, али би ипак проблем постојао. Нарочито је проблем што су заустављени одређени позитивни трендови зацртани у резолуцији, који су постојали у овим годинама а — да брже расту лични дохоци у привреди а спорије у ванпривредним делатностима и да брже расту у оним гранама где су иначе ниски, у односу на ове

који лако долазе до дохотка, па и до великих личних доходака. Тај тренд је прилично заустављен.

Ту имамо чак и негативни рад. Нарочито кад се посматрају банкарске и друге финансијске организације, лични доходи су изнад раста привреде. Ја мислим да друштвена акција мора бити усмерена да се ти трендови зауставе и на неки начин обезбеди да се спроводи политика зацртана у Резолуцији. Ту ми морамо бити доследни и да доследно инсистирамо, и политичком акцијом, и овим другим мерама које су овде у закључцима зацртане, да их примењујемо селективно, како се ко понаша, да бисмо стварно обезбедили спровођење политике коју смо желели да реализујемо у овој години.

Друго питање о коме желим нешто да кажем је повезивање ове акције с усавршавањем правилника расподеле личних доходака у радним организацијама. Ми смо у Одбору констатовали једну лошу ситуацију да се и тамо где су лични доходи били везани за неке резултате рада, прешло на систем плата. Мотив за рад тако опада, мотив да се више производи, да се боље производи, са мање трошкова, да се боље користе средства производње итд. Према томе, ми морамо ову акцију усклађивања личних доходака да повежемо са још јачом акцијом да те трендове зауставимо и кренемо да стварамо један мотив. О томе се и на Пленуму ЦК СКЈ сада дискутовало, то је једна од централних тачака овде — да се ствара мотив за рад.

Ја мислим да та ствар мора да добије централно место у нашим активностима. Једно је усклађивање, а друго је да лични доходи зависе од стварних резултата рада и да се ствара већи мотив да се изађе из ове ситуације стагнације и опадања привреде. То није лако у овим условима — слажем се с тим — јер, негде и нема услова за то, немамо репроматеријала и другог, па зато треба све ове мере које би убрзале то, што пре да донесемо, јер има објективних ствари, које не зависе само од привреде.

Следеће питање је питање интервентних закона.

Слажем се да постоји пуно тешкоћа. То морамо и да схватимо. Међутим, као да смо те

законе и доносили баш зато да створимо тешкоће: знали смо, наиме, да се свако уклапа у оквире које су дозвољени Резолуцијом. Ко је ишао изнад њих, треба да се спусти на ту меру. Не заборавите да ми сада предузимамо мере — пред нама је Нацрт закона о буџету Федерације. Ако се прихвати да се смањи потрошња за 7,7, опашће буџет Федерације за 15,9, значи, испод оквира који су дозвољени за општу потрошњу у целој земљи, а ми смо овим законима ту потрошњу свели, на ниво целе земље, на 17%. Ово што сада ограничавамо представља изнад 17% и због тога мислим да ту морамо бити доследни. Према томе, шта ту треба? Треба да се смање расходи, да се врши свуда ребаланс буџета. То је, за мене, једна здрава политика. Свуда има резерви. Ево, и Армија, чак овде, док сам ја слушао ову расправу о буџету, нашла је пуно ствари где може да смањи расходе. Према томе, има могућности да се врше даља смањења. Не можемо нагло да отпуштамо људе, а има пуно издатака који могу да се још сада елиминишу свуда и на свим нивоима.

Зато се залажем да се закони доследно спроводе, да одлучно осудимо све оне који теже да изиграју те прописе /а има већ таквих који настоје да се овај вид потрошње финансира из буџета, да се воде исти расходи кроз други канал, а не кроз буџет/. Ја мислим да те ствари морамо да осудимо, јер то би то било једно изигравање тих прописа.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima riječ delegat Tatjana Holjevac—Koren.

TATJANA HOLJEVAC—KOREN (SR Hrvatska):

Druže predsjedniče, drugovi i drugarice delegati, danas govorimo o finansijskim rezultatima privrede i o ličnim dohocima.

Ja ću se na te dvije teme osvrnuti kao dodatak razmišljanja o ovim zaključcima koje danas ovdje razmatramo i o materijalu koji smo do sada razmatrali.

Ako govorimo o finansijskim rezultatima

privrede, onda ne možemo a da ne pomenemo i to da ti rezultati nisu ovakvi zato što je privreda tako htjela i zato što privreda nije dovoljno dobro radila. Činjenica je i to da je naša jugoslavenska privreda bila umnogome orijentirana na uvoz. Na uvoz repromaterijala i tehnologije, ona na neki način mora biti orijentirana, jer je dio cijelog tehnološkog sistema čitavog svijeta — i mi se tu ne možemo izolirano razvijati. Činjenica je, međutim, da su se, isto tako, u zemlju uvozile licence, istovrsne licence u različitim republikama i da je to bio trošak za našu državu. Prema tome, treba ovdje naglasiti sljedeće: trebalo bi oživjeti privredu, oživjeti proizvodnju, i to na taj način da se omogući uvoz repromaterijala, da bi proizvodnja oživjela u onoj mjeri koja bi omogućavala ostvarivanje većih finansijskih pokazatelja u privredi.

S jedne strane bi trebalo na tome raditi, a s druge strane bi trebalo imati centralnu evidenciju o tome što se sve u Jugoslaviji proizvodi, a što se sve uvozi. Ako se dozvoli uvoz repromaterijala u onoj mjeri kao što se do sada dozvoljavalo, onda će to biti šaroliko kao što je dosad bilo.

Mi, u Jugoslaviji, nemamo centralnu evidenciju proizvoda, domaćih licenci, ili uvezenih licenci. Događalo se da imamo tri istovrsne licence, kupljene u Jugoslaviji — počev od varijanti keramičkih pločica, pa do telefonskih centrala. A da ne ulazim u druge vidove proizvodnje. To tako dalje ne može ići. Treba napraviti evidenciju tako da ona proizvodnja, onaj udruženi rad, one tvornice koje su proizvodile na osnovi uvezenog repromaterijala, dobiju prednost, pod uvjetom da su supstituirale dio uvezenog repromaterijala domaćim proizvodom.

Nije mala stvar tehnološki sljed proizvoda. Cijelo vrijeme govorimo: dozvolićemo uvoz repromaterijala za onu proizvodnju koja daje izvoz. Ali, za nekoga je jedan finalni proizvod, izvozni proizvod, a za drugog nije, iako je taj proizvod dio proizvoda koji se izvozi, tj. u tom cijelom sljedu tehnologije finalnog proizvoda, učestvuju i proizvođači tvornica kojima, isto, treba repromaterijal, a ne proizvode finalni proizvod za izvoz. Prema tome, želim naglasiti da prilikom izdavanja dozvola za uvoz repromaterijala u republikama i pokrajinama, treba voditi računa i o tehnološkom sljedu svakog proizvoda.

Da na kraju zaključim ovaj dio diskusije sljedećim. Mislim da treba oživjeti proizvodnju, da bi se što manje događalo da ljudi moraju ići na prisilne godišnje odmore i na neplaćene dopuste. Jer,

radnici ove Jugoslavije nisu sasvim krivi što su dovedeni u ovu situaciju. Morali bismo više raditi na tome da se omogući oživljavanje proizvodnje.

Drugo, ako govorimo o ostvarenim osobnim dohocima u privredi, mislim da tu treba također voditi računa o ostvarenim prihodima izvan privrede i izvan udruženog rada. Ovdje je u nekoliko navrata u diskusijama bilo naglašeno da bi trebalo oporezovati prihod ostvaren izvan udruženog rada i registrirane male privrede. Toga u Jugoslaviji ima jako mnogo. Taj prihod nama ne omogućava ni štednju u onoj mjeri za koju smo se svi opredijelili i odlučili. Događa se da imamo sve više tzv. milione-
ra (da ne kažem i nešto više), ljudi koji su ostvarili prihod na neki drugi način. Već se uvriježilo mišljenje: „čovjek se snašao”. Mislim da tu naša država gubi prihod koji sada nije evidentiran, a adekvatno tome, smanjiti učešće privrede u porezima. Znači, rasteretiti privredu, a oporezovati sav fuš i sav dopunski rad.

Ovakav način razmišljanja — da moramo uskladiti osobne dohotke s ostvarenim dohotkom u privredi — sasvim je ispravan. Ne možemo drukčije razmišljati. Činjenica je, međutim, da životni troškovi rastu i da će ljudi sve više biti orijentirani na to da ostvaruju neki prihod izvan svog radnog mjesta — bilo da je riječ o agrobiznisu, ili konkurenciji male privrede, tj. neregistriranom obrtu ili nečemu sličnom. Ima svih mogućih varijanti.

Mislim da bismo posebno morali voditi računa o tome da ima dosta ljudi koji drže radno mjesto — a nezaposlenost je isto tako dosta porasla — a pri tom ostvaruju još velika primanja izvan udruženog rada. To bi trebalo identificirati i o tome više voditi računa.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Ко даље тражи ријеч?

Ријеч има делегат Јусуф Кељменди.

ЈУСУФ КЕЉМЕНДИ /САП Косово/:

Другарице и другови делегати, размишљао сам да ли да узем или не узем реч, јер су то ипак ствари које човек треба мало ближе да познаје. Међутим, из праксе коју имамо у целој земљи када је реч о резултатима рада и расподели, нарочито расподели личних доходака, мислим

да нам ту стоји једно питање које би требало извући и, верујем, врло озбиљно анализирати и размотрити. Наиме, реч је о једној уравниловци у расподели средстава за личне дохотке.

Ако узмемо чињеницу да у једној организацији удруженог рада ради 100 инжењера и техничара, односно економиста, правника и свих других професија, онда у основи за расподелу на личне дохотке то износи близу 90% личног дохотка сваког инжењера, сваког правника, сваког економисте. То јесте једна врста уравниловке. Разлика је само у томе ако је неки предрадник, неки шеф погона, неки има неко друго задужење по једној скали која је рађена по радним местима. Инжењер у Термоелектрани, који је везан за Термоелектрану, нема под једнаким условима исти посао, као што је рад инжењера у канцеларији, односно у управи предузећа. То важи и за све друге.

Не морам да будем у праву, али да пођемо даље, да узмемо све висококвалификоване раднике у једној радној организацији, односно квалификоване раднике, по категоријама. Опет ћемо наћи да се повлаче неке праве линије, са врло малим кретањима горе-доле. Углавном је то. Ми смо нормирали рад код најтежих категорија рада, тамо где се мери тонама, вагонима, квадратним метрима итд. Велики део наше привреде је изван тога да стварно мери рад у мери у којој се може мерити, вредновати. У свакој радној организацији сви који су запослени не стварају тај укупан доходак једнаком партиципацијом и једнаким доприносима, па су, према томе, увек погођени у радној организацији они који стварају доходак, тако да су у ситуацији да се изједначују, разним начинима, преко правилника, о чему је један друг говорио, а са чим се ја слажем. Да видимо како смо то уградили тамо: постоје разни начини „уравњавања”, приближавања, јер, наводно, исте су квалификације итд. Мислим да би требало то да видимо. Уосталом, нашу укупну масу која иде за личне дохотке, оптерећује један добар број нерентабилних и такозваних губитака. Некада се дође до размишљања, кад отворимо једну мању или већу радну организацију, као да смо направили манастир и да се он више за сва времена не може кретати, а знамо да се у целом

свету капитал креће, не стоји; ако му не иде ово, иде нешто друго. Мислим да увек постављамо питање — да бисмо се ослободили једног баласта — питање запослених људи. Ова радничка класа Југославије је толико пута показала солидарност, да се ти људи могу преузети из једног дела у други део, из једне гране у другу грану и томе слично. При том уопште не умањујем проблем незапослености, ни по социјалном ефекту, ни као економски проблем.

Друго, и тиме бих завршио: свестан сам да се нисам бог зна како припремио за излагање, али сматрам да уравниловку треба испитати. Међутим, праћење резултата рада само у финансијском смислу, с читавим скоковима које је време донело и доноси у области цена, не само репроматеријала и сировина, већ и цена финалних производа итд. итд. мислим да нас у добром делу привреде доводи у заблуду, јер се физички обим производње и све то што је створено прати довољно споро, преко периодичних обрачуна и показатеља друштвеног књиговодства итд. Треба неки начин евидентирања, евиденције, праћења динамизма, да се види шта се ради, да се свакодневно види. Мислим да је то једна потреба, то би утицало и на праћење погоршања акумулације и акумулативне способности, фондова и амортизације.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАИЛО БРАЈОВИЋ:

Ко се даље јавља за ријеч?

Да ли представник Одбора за друштвено-економске односе жели да поводом датих сутестија и предлога да своје мишљење?

Има ријеч делегат Стево Станивуковић, извештач Одбора.

STEVO STANIVUKOVIĆ, izvestilac Odbora za društveno-ekonomske odnose:

Drugarice i drugovi, imajući u vidu raspravu koja je bila u Odboru, ovaj tekst, na osnovu konsultacije s predsjednikom Odbora i pojedinim članovima i u vezi s konkretnim prijedlozima

druga Roter — mislim da možemo prihvatiti, naime, da se u točki 1. briše onaj dio: „pa se zbog toga neće donositi savezni interventni zakon da bi se otklonile nastale disproporcije u raspodjeli” Isto tako, riječi vezane za „maksimalno koristi svoja zakonska ovlašćenja SDK”, da se kaže „u cjelini”, s tim da se i redosljed točke 9. mijenja, što sve skupa ne mijenja bitno suštinu da bismo o tome morali ponovo u Odboru raspravljati.

Mi mislimo da sugestije druga Marjana Rožića stoje, ali da su i djelimično uzete u obzir u ovim zaključcima, naročito u onom dijelu gdje se govori da nije ostvareno povećano učešće privrede u društvenom proizvodu i dohotku i gdje se govori o stimuliranju proizvodnog rada, rada pod otežanim uslovima, i kreativni rad da se bolje vrednuje. Ukoliko drug Rožić ima konkretnu formulaciju, koja bi još poboljšala ovo opredjeljenje, bilo bi dobro da je izloži.

Što se tiče ovog izlaganja i mišljenja druga Jakovljevića, u vezi sa ovim zadatkom koji je usmjeren prema SIV-u, mi smo prilikom rasprave u prvoj fazi mislili da bi se tražila analiza ovih primanja i prijedlog mjera kako da se i ta primanja zahvate. S obzirom da su i drug Jakovljević i drugi ukazali na problem praćenja ovih primanja, sugerirali smo i složili se da se traži informacija. Pretpostavljali smo da će se ta informacija dobiti do kraja godine, da bi se već u idućoj godini nešto interveniralo u zahvatanju ovih primanja koja nisu rezultat rada, a što ne bi dovelo u pitanje društvena opredjeljenja i sistem u pogledu ličnog rada. Mislimo da bi bilo korisno da ostanemo na ovome, a da se dobije informacija kojom će se u toj fazi raspolagati, s tim da će se i tako kasnije temeljitije raditi na tome da se dobije jedna analiza, odnosno da se u iduću poresku politiku ugrade ovi elementi.

Niz sugestija i primedbi koje su ovdje date, mislim da zaslužuju pažnju, naročito u pripremi za ove analize, za koje je ovde rečeno da će se dobiti nakon devetomesečne analize poslovanja i primene ovih restriktivnih zakona i kretanja osobnih

dohodaka. Vjerovatno ćemo onda moći o svim tim pitanjima meritornije raspravljati.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Да ли другови који су дали сугестије и примједбе мисле да задовољава одговор изјевистиоца Одбора за друштвено-економски систем.

Има ријеч делегат Зарија Мартиновић.

ЗАРИЈА МАРТИНОВИЋ /СР Србија/:

Нисам имао намеру да се јављам за реч, друг Ротер је то елаборирао сасвим довољно. Сада сам чуо да је СИБ расправљао о оном делу девизних средстава за опремање служби СДК. Схватио сам да није дата сагласност за тај део средстава. Полазећи од задатака које има Служба ДК, сматрам да је захтев СДК коригован, да би била велика штета сада онемогућити да се Служба ДК опреми, јер је то последња шанса да се тај део опреме добије.

Подржавам предлог да се одлука СИБ утолико коригује да се омогући службама ДК Југославије, по републикама, набавка опреме.

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Да ли се ко јавља за ријеч? /Нико/

Мислим да можемо усвојити да Вијеће прихвати закључке како их је предложио Одбор за друштвено-економске односе, с допунама које је сада изнио представник тог Одбора, на основу датих предлога и сугестија.

У вези с разматрањем ефеката примјене интервентних закона, у границама у којима друштвено-политичке заједнице могу утврђивати приходе из дохотка организација удруженог рада из промета производа и услуга у 1982. години и о привременој забрани располагања

дијелом друштвених средстава СИЗ-ова за потрошњу у 1982. години, предлажемо Вијећу да закључи,

1. Савезно вијеће констатује да су у примјени ових закона остварени одређени почетни резултати.

2. Савезно вијеће се залаже да се настави одлучна акција у њиховом даљем, потпунијем и суштинскијем извршавању, о чему ће надлежни органи редовно обавјештавати Скупштину Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Имајући у виду и све дате предлоге и сугестије, приликом разматрања информације, на основу деветомјесечног обрачуна, треба обухватити и податке о расходима СИЗ-ова друштвених дјелатности и анализирати проблеме који се јављају. Том приликом треба узети у обзир и податке о неизвршеним обавезама Федерације према републикама и покрајинама, заједницама пензијског и инвалидског осигурања. Значи, предлог који је дао Одбор допуњава се тим што је Одбор дужан да у овој расправи која слиједи узме максимално у обзир дате предлоге и сутестије које су произашле из дискусије која је данас вођена на сједници Вијећа.

Да ли се овакви закључци прихватају?

Ко је за, молим да дигне руку? /*Сби*/

Да ли је ко *protiv*? /*Нико*/

Ко се *уздржава* од пласања? /*Нико*/

Другови, да се сада договоримо о даљем раду.

Предсједник Вијећа друг Антон Вратуша се извинио, морао је због службене заузетости да одсуствује са сједнице нашег Вијећа и вратиће се за један сат. Ми иначе треба да направимо једну паузу, па предлажем да сада дамо паузу до 13 часова, да се та пауза искористи за ручак.

Да ли се овај предлог прихвата? /*Прихвата*/
Настављамо рад у 13 часова.

(*Pausa data u 12 časova i 15 minuta*)

POSLE PAUZE

(*Nastavak sednice u 13 časova i 05 minuta*)

ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ МИХАЈЛО БРАЈОВИЋ:

Настављамо рад.

Прелазимо на *четврту* тачку дневног реда:

Исељавање Срба и Црногораца с Косова

Делегатима су стављени на коришћење, у просторијама за делегације и делегате, материјали — Извјештај о узроцима исељавања Срба и Црногораца с Косова, с оцјенама и ставовима Савезног извршног вијећа о исељавању Срба и Црногораца с Косова и о правцима дјеловања ради отклањања узрока исељавања и стварања услова за повратак у Покрајину Косово оних који то желе.* Дobili су материјал Скупштине САП Косова „Мјере и акције на заустављању исељавања Срба и Црногораца с Косова”, као и Анализу о узроцима и појавама исељавања Срба и Црногораца с Косова у периоду од 1971. до 1981. године. Достављени су вам и извјештаји Одбора за друштвено-политичке односе, Одбора за унутрашњу политику, Одбора за правосуђе, Одбора за рад, здравље и социјалну политику, Законодавно-правне комисије, као и Комисије Скупштине СФРЈ за информисање.

Представници Савезног извршног вијећа су Живорад Ковачевић, Боро Денков и Борислав Крајина, чланови Савезног извршног вијећа.

Извјестиоци радних тијела Вијећа су: Одбора за друштвено-политичке односе и Одбора за унутрашњу политику делегат Звонко Шпољар, предсједник Одбора за друштвено-политичке односе, Одбора за правосуђе делегат Миодраг Трифуновић, предсједник Одбора, Одбора за рад, здравље и социјалну политику делегат Невенка Новаковић и Законодавно-правне комисије делегат Слободанка Весковић.

Извјестилац Комисије Скупштине СФРЈ за информисање је делегат Драган Вујисић.

*) Материјали се могу користити у Служби за информативно-документалистичке послове у складу с Пословником о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ.

Отварам претрес.

Ко се јавља за ријеч?

Ријеч има делегат Звонко Шпољар.

ZVONKO ŠPOLJAR, *izvestilac Odbora za društveno-političke odnose i Odbora za unutrašnju politiku:*

Druže predsjedavajući, drugarice i drugovi delegati, dozvolite da, u ime Odbora Saveznog vijeća za društveno-političke odnose i Odbora za unutrašnju politiku, izložim neke bitne aspekte ove teme o kojoj danas raspravljamo.

Danas, drugarice i drugovi, raspravljamo u ovom sazivu Vijeća o vrlo osjetljivoj temi koja potresa i zaokuplja pažnju svih radnih ljudi i građana i njihovih organiziranih socijalističkih snaga, naroda i narodnosti Jugoslavije, republika i autonomnih pokrajina, dakle, najšire jugoslovenske javnosti. Riječ je o iseljavanju Srba i Crnogoraca s Kosova, i to ne o onom dijelu iseljenika opredijeljenih prirodnim, normalnim, slobodnim preferiranjem svojih interesa i potreba, pa time i slobodno izabranim mjestom i krajem življenja i rada, nego o onom prinudno izazvanom, direktnom ili indirektnom presijom.

Materijali koji su nam na raspolaganju ukazuju na višegodišnju neprijateljsku organiziranu akciju albanskih nacionalista i iredentista na osnovna, Ustavom utvrđena i zajemčena prava i slobode radnih ljudi i građana, izražena u osnovnim načelima i odredbama Ustava o ekonomskoj, socijalnoj i osobnoj sigurnosti čovjeka, humaniziranju društvene sredine ljudske ličnosti, solidarnosti, čovječnosti među ljudima i poštivanju ljudskog dostojanstva, zajedništva, ravnopravnosti naroda i narodnosti, slobodi kretanja i nastanjanja, nepovredivosti integriteta ljudske ličnosti i drugih odredbi i načela našeg Ustava. Sve je to, drugarice i drugovi, smišljena akcija uperena protiv bratstva i jedinstva naših naroda i teritorijalnog integriteta naše cjelokupne samoupravne zajednice, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a na liniji kontrarevolucionarnih aspiracija albanskih iredenata.

Pritisци на Србе и Црногорце, као и дискрими-

nacija pripadnika drugih naroda i narodnosti od strane albanskih šovinista, u perfidno smišljenim i provođenim oblicima – od direktnih pritisaka za iselj enje, за продају имовине по nižој прометној вриједности, преко индиректних притисака у виду туђе, изазивања, силовања, оштећења имовине и useva, sknavljenja spomenika i sakralnih objekata, па до дискриминације у запошљавању, ostvarivanju prava, interesa i obaveza u postupku pred upravnim i drugim državnim organima, kao i sudskoj zaštiti i upotrebi jezika i pisama, itd. trajali su, na žalost, u dužem vremenskom periodu, a da su odgovorne i razgranate institucije političkog sistema zakazale u vršenju svojih zakonskih prava, obaveza i odgovornosti. Misli se, prije svega, na institucije na tlu Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova, ali i na druge odgovorne institucije izvan Pokrajine.

Oportunističko ponašanje je u osnovi karakteriziralo mnoge od tih institucija, a u nekim slučajevima ispoljavalo se i direktno reakcionarno djelovanje pojedinaca u tim institucijama.

Svođenjem konstatacija u materijalima i raspravama i ocena delegata na zajedničkim sjednicama Odbora za unutrašnju politiku i Odbora za društveno-političke odnose, te drugim radnim tijelima Vijeća i zajedničkim radnim tijelima vijeća Skupštine SFRJ – na izloženu kvalifikaciju problematike iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova, kao zajednički utvrđenu kvalifikaciju, upozoravamo i na brojnost istupa delegata u raspravi u radnim tijelima Vijeća i u zajedničkim tijelima Skupštine SFRJ, a i na široku lepezu tretiranja odnosne problematike. To je izraženo u izvještajima tih radnih tijela, koje ste vi, delegati, primili.

U ovim izvještajima, odnosno raspravama daje se puna podrška radnim ljudima i građanima, samoupravnim organizacijama i zajednicama, državnim organima i organiziranim subjektivnim snagama, prvenstveno u Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Kosovu i Socijalističkoj Republici Srbiji, koji vode borbu protiv albanskog nacionalizma i iredentizma, kao i svih pritisaka na iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova i nastojanja neprijateljskih snaga da stvore „etnički čisto Kosovo”, uz zahtjev da se ti naponi progresivnih i patriotskih snaga intenziviraju, ubrzaju i odluč-

nije sprovode.

S druge strane, drugarice i drugovi, opća je suglasnost da se moraju poduzeti energične mjere i akcije s garantiranom i ubrazanijom efikasnošću, kako bi se bez odlaganja suzbili svi vidovi pritiska na iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova i stvarali uvjeti za povratak onih koji su se pod pritiskom odselili, a žele da se vrate. U tom sklopu, nastojanja i akcije i Skupštine Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije moraju biti neposrednije involvirani, vodeći računa o Ustavom utvrđenoj nadležnosti Federacije i oslanjajući se na neposrednu i razgranatu akciju radnih ljudi i građana SAP Kosova i njihovih institucija političkog sistema, s posebnim naglaskom na angažiranje pripadnika albanske narodnosti, kao i na mjere i akcije koje su u nadležnosti državnih organa i drugih institucija političkog sistema Socijalističke Republike Srbije.

Izražen je i zahtjev da se zaoštri pitanje odgovornosti svih institucija i pojedinaca, u SAP Kosovu, Socijalističkoj Republici Srbiji i Federaciji, koji svojim djelovanjem, odnosno ponašanjem mogu uticati na iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova pod pritiskom.

Također je naglašeno da je potrebno, radi stabiliziranja ukupnih ekonomskih i političkih odnosa u Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Kosovu, založiti se naročito za razvoj materijalne osnove privrednog i društvenog razvoja i boljeg korišćenja postojećih proizvodnih i drugih kapaciteta na Kosovu, povećanje produktivnosti rada, brže rješavanje privrednih problema, samoupravno povezivanje i udruživanje s udruženim radom u cijeloj zemlji, ostvarivanje društveno-ekonomskih i drugih samoupravnih odnosa, rješavanje problema nezaposlenosti, stvaranje uvjeta za školovanje i prekvalifikaciju radnih ljudi, u skladu s potrebama udruženog rada, razvijanje kulturne, naučne, prosvjetne, sportske i druge suradnje.

Drugarice i drugovi, ovih nekoliko iznijetih globalnih akcenata predstavljaju samo dio bogate i raznovrsne lepeze datih mišljenja, sugestija i prijedloga u navedenim izvještajima i vođenim raspravama.

Prijedlog zaključaka Vijeća o ovoj problematici treba da podnesu Vijeću na razmatranje i

usvajanje Odbori našeg Vijeća, za društveno-političke odnose i za unutrašnju politiku, u saradnji sa drugim radnim tijelima Vijeća i zajedničkim radnim tijelima Skupštine SFRJ do sljedeće sjednice Vijeća, a na osnovu rasprava vođenih u radnim tijelima Vijeća, zajedničkim radnim tijelima vijeća Skupštine SFRJ, u Saveznom vijeću i materijala dostavljenih Skupštini SFRJ o toj problematici — kako onih materijala koji su do sada prispjeli (Predsjedništva SFRJ, Saveznog izvršnog vijeća, Skupštine Socijalističke Republike Srbije, Autonomne Pokrajine Kosova), tako i očekivanih materijala Saveznog izvršnog vijeća i Skupštine Autonomne Pokrajine Kosova o kojima će nešto kasnije biti riječi.

Prilikom pripreme navedenih zaključaka potrebno je da se ostvari što neposrednija suradnja i razmjena mišljenja s nadležnim organima u Socijalističkoj Republici Srbiji i Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Kosovu radi što cjelovitijeg uvida delegata u Saveznom vijeću u stanje i probleme koji se odnose na iseljavanje Srba i Crnogoraca sa Kosova i načine rješavanja tih pitanja u praksi. Napominje se, s izloženim u vezi, da su odbori za društveno-političke odnose i za unutrašnju politiku obrazovali delegatsku zajedničku radnu grupu za pripremu tih zaključaka, da ta grupa radi, s tim što je potrebno da i druga zainteresirana radna tijela Vijeća i vijeća Skupštine SFRJ delegiraju svoje predstavnike u navedenu radnu grupu.

Pored toga, predloženo je da Savezno vijeće zaduži Savezno izvršno vijeće da podnese Saveznom vijeću Skupštine SFRJ do početka oktobra, bolje rečeno, u početku oktobra ove godine, izvještaj o efektima poduzetih aktivnosti i mjera Saveznog izvršnog vijeća i saveznih organa uprave u vezi s utvrđenim pravcima djelovanja radi onemogućavanja pritiska za iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova i stvaranja uvjeta za povratak na Kosovo onih koji to žele.

U vezi sa zaključcima, htio bih vas dodatno informirati da će današnja rasprava na sjednici Vijeća, pored konstatirane bogate rasprave u radnim tijelima Vijeća i zajedničkim tijelima Skupštine SFRJ, pridonijeti kompletiranju uvida, odnosa i tendencija u saniranju prilika na Kosovu. Isto tako, oblikovanju zaključaka o efikasnosti ne samo rada

saveznih organa i organizacija, već svih organa angažiranih na uklanjanju uzroka za prinudno iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova, treba da pridonese i izvještaj o tekucem stanju i realizaciji zaključaka koje je Savezno izvršno vijeće utvrdilo za određene organe uprave i za druge organe i organizacije. Podloga koja obogaćuje čitav fundus saznanja, naročito u smislu aktuelnih saznanja i mogućnosti da se što efikasnije utvrde zaključci za saniranje situacije na Kosovu, jeste očekivani izvještaj s rasprave u Skupštini Autonomne Pokrajine Kosova o stanju i tendencijama u saniranju ove situacije. To zasjedanje je zakazano za 5. oktobar.

I napokon, jedna sugestija, drugarice i drugovi da bi se vidjelo i djelovanje pojedinih instituta, pojedinih mjera i akcija, te koji su efekti postignuti, a koji su poduzeti na Kosovu i u Socijalističkoj Republici Srbiji, a koji bi se saznavali iz jednog direktnog radnog kontakta određene grupe delegata našeg Vijeća s nadležnim organima Srbije i Kosova. To bi sve, dakle, obogaćivalo fond naših saznanja. Na osnovu svega toga bi na sljedećoj sjednici — dakle, ne na jednoj od sljedećih sjednica, već na prvoj narednoj sjednici — Savezno vijeće utvrdilo svoje zaključke.

Na kraju, moram da iznesem i to da je za jednu od narednih sjednica našeg Vijeća planirana rasprava o cjelovitoj problematici realizacije mjera i akcija u ostvarivanju političke platforme za aktivnost Saveza komunista Jugoslavije u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i zajedništva na Kosovu. Ta najavljena tema, isto tako pridonosi zahtjevu da Skupština Jugoslavije bude što neposrednije involvirana i što ažurnije informirana o cjelokupnoj problematici i kretanju odnosa na Kosovu.

I na kraju, da vas zamolim, drugarice i drugovi delegati, da prihvatate dva dostavljena izvještaja Odbora Saveznog vijeća za unutrašnju politiku i Odbora za društveno-političke odnose, sa zajedničkih sjednica, održanih 22. i 28. septembra ove godine, s prijedlozima zaključaka za Vijeće.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Za reč se javio delegat Jozo Bodružić.

ЈОЗО БОДРУЖИЋ /СР Босна и Херцеговина/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, веома је значајно да је поново отворена расправа у Скупштини СФРЈ о питањима од значаја за одлучнију борбу против контрареволуционарне активности на Косову, истина сада о једном врло значајном сегменту те појаве, о исељавању Срба и Црногораца с Косова под притиском албанских националиста и иредентиста.

Сви се слажемо да ту није ријеч о питањима која се односе само на уставна права, људске слободе и достојанство људи, већ и о питањима која се директно тичу интегритета и цјеловитости самоуправне, социјалистичке, федеративне несврстане Југославије, збратимљене заједнице слободних и равноправних народа и народности. Јер, шта значи парола „етнички чисто Косово“ ако не стварање предуслова или остваривање тзв. прве фазе паролe албанских националиста и иредентиста о стварању „велике Албаније“?

Данашња расправа која, као што се зна, није прва у нас, ипак треба на цјеловит начин да осветли овај, за наш самоуправни социјалистички систем, изванредан друштвени проблем, да сагледа шта је до сада остварено од онога што је договорено, то наглашавам и на тој основи укаже на даље активности, носиоце, снаге, методе и средства, да се одлучно стане на пут принудном исељавању Срба, Црногораца и других с Косова и створе повољни друштвени услови за повратак на Косово оних који то желе.

То ће на свој начин, имам осјећај, помоћи све оне снаге и појединце који се у самоуправном политичком систему и друштвено-политичким организацијама на Косову и шире данас све успешније боре да се сасијеку прави и дубоки коријени ових наших друштвених зала, да се онемогући активност албанских националиста и иредентиста и спољних и унутрашњих непријатеља у остваривању њихових циљева који су садржани у разбијању Југославије овакве каква је, у разбијању основа њеног самоуправног социјалистичког система и кључних темеља на којима она почива, братства и јединства и националне самосталности и слободе свих наших народа и народности.

У овом тренутку треба подједнако охраб-

ривати како оне Србе и Црногорце и друге на Косову, који су били или су још увијек под притиском и стрепе од малтретирања, претњи и страхују за личну слободу, материјалну и социјалну сигурност, па се селе у друге крајеве у Југославији, тако и оне организоване социјалистичке снаге на Косово и шире, прије свега, албанске народности, који се без остатка боре да се у коријену сасијеку ове појаве, који се бескомпромисно боре против појава било које врсте ескалирања албанског национализма и иредентизма, који је и довео до познатих контрареволуционарних прошлогодисњих акција на Косову. Те појаве контрареволуције на свој начин служе као богата храна и погодно тле нарастању националистичких и реваншистичких појава на Косову и шире; треба их истовремено подједнако и одлучно сасијецати свим средствима која нам стоје на располагању.

Сада знамо одговорити на питање како је уопште могло доћи до контрареволуционарних појава на Косову и, у том оквиру, доста дугог периода принудног исељавања Срба и Црногораца с Косова. Данас је могуће добити и доста објективну слику стварног стања и, што је још важније, реалније утврдити правце акције, да би се то стање мијењало. Материјал који је понуђен за ову сједницу, чини се, није достатан за такво потпуно савладавање стања у погледу онога што је остварено од договореног и закљученог. Зато је добар приједлог који је дао друг Шпољар у уводним напоменама, да се цјеловитији закључци и мјере кад је ријеч о овом питању утврде на следећој сједници Вијећа. Ја у цјелини то подржавам, као и друге дијелове закључака који се овдје предлажу.

Заиста је тешко сазнање да је ово исељавање давно почело под најгрубљим притисцима албанских националиста и иредентиста. Још је теже сазнање да то још и данас траје, истина, у мањем обиму, како се то каже у закључцима Предсједништва СФРЈ. Није пријатно чути и о неким дисонантним прилазима овом проблему, што може и објективно слабити акциону способност организованих социјалистичких снага у одлучнијем разрачунавању с контрареволуцијом. Међутим, то само показује да је данас нужна још одлучнија и организованија, шира и по дубини

садржајнија активност свих организованих социјалистичких снага на Косову и шире, прије свега у редовима албанске народности, као и свих који тамо живе и раде, да се онемогући непријатељско дјеловање и контрареволуција и да се на самоуправним основама, јачањем свих институција нашег система, изграђује политички стабилно Косово, да јача и да се развија братство и јединство и социјалистичко заједништво његових житеља.

Јединственог и снажног Косова, даље успјешно изграђиваног на самоуправним основама, нема без слободних и равноправних Срба, Црногораца, Муслимана, Турака, Рома и других, као и слободних Албанаца у њему, и обратно. Ипак је, међутим, велико охрабрење, што се види и из информација које и ових дана обилато пристижу с Косова, да се сваким даном друштвено-политичка и безбједносна ситуација на Косову побољшава; да јачају организоване друштвено-политичке снаге са Савезом комуниста на челу, које успјешно дјелују у институцијама политичког система, у све одлучнијој и отворенијој борби против контрареволуције; да су све развијеније идејно-политичке активности радних људи и грађана, прије свега међу младима, конкретно на приштинском универзитету; да је доста широка активност на линији диференцијације с опортунизмом и колебљивошћу; да у бројним срединама удруженог рада јача радна и стваралачка активност, што доноси почетне резултате и у борби за остваривање веће производње и у цјелини економске стабилизације и сл.

То је сигурно пут да се потпуније и успјешније остварују задаци Платформе Савеза комуниста о Косову. Но, та активност мора бити даље подстицана, припомагана од свих органа и организација у Југославији, а прије свега, у СР Србији и од стране државних и друштвено-политичких органа и организација у Федерацији, које носе у том погледу одређена уставна и законска права, дужности и одговорности. Ту не би требало да буде никаквих застоја или дилема. Свако мора да носи свој дио уставне и законске одговорности. Чини се ипак препоручљивим да рад свих ових органа и организација на задацима борбе против контрареволуције на Косову треба и даље да буде и још успјешније синхронизован и у свему

да ово има приоритет у раду тих органа и организација. Ипак, лавовски дио свих ових задатака објективно морају да носе самоуправно организовани радници, радни људи и грађани, органи и организације нашег самоуправног политичког система на Косову и шире у Србији, у чему треба посебно истаћи органе општенародне одбране и друштвене самозаштите у остваривању њихове друштвене улоге. Чини се да је у том погледу и даље значајно неколико праваца дјеловања: да сви надлежни органи још одговорније врше своју дужност, да сви институти самоуправног друштвено-политичког система дјелују потпуније и садржајније на питањима одлучне борбе против свих видова притисака на исељење Срба и Црногораца с Косова, од мјесне заједнице и радне организације органа Покрајине Косова и Републике Србије до Федерације. Нужна је још одлучнија активност на идејно-политичком диференцирању, посебно у борби против опортунизма и свих његових могућих видова и на свим нивоима његовог исказивања. Нужно је водити битку за даљи материјални и у цјелини стабилни друштвено-економски самоуправни развој Косова, при чему је потребна још конкретнија и шира подршка народа и народности Југославије, која је иначе политички опредељена и стварно се све успешније реализује у доста конкретним видовима.

У том склопу се исказују и задаци органа и организација Федерације.

Закључци Председништва СФРЈ мислим да чине веома развијену основу за врло конкретну и веома садржајну активност свих у отклањању узрока за исељавање Срба и Црногораца с Косова.

Утврђени задаци Савезног извршног вијећа, који су донијети раније од закључака Председништва, на линији су њихове конкретизације, па би требало у реализацији ових закључака остати врло досљедан. Наши задаци, које треба да утврдимо, произлазе из наше уставне надлежности и одговорности, а морају да полазе од закључака, односно ставова утврђених у Платформи Савеза комуниста Косова, да се битно наслоне на тренутну ситуацију у том погледу. При том је нужно обезбиједити пуно јединство Скупштине у конципирању, усвајању и касније у њиховој

реализацији. Због тога је од значаја напоменути да Скупштина мора бити благовремено, потпуно информисана о свим релевантним токовима остваривања платформе Савеза комуниста, закључака Председништва СФРЈ, оцјена и ставова Савезног извршног вијећа, Савеза комуниста и Скупштине Србије и Косова, као и наших закључака, да би се на вријеме, у потребној ширини и на правим садржајима могло ефикасно интервенисати и утицати на њихово брже рјешавање.

Расправа о анализи о остваривању платформе Савеза комуниста о Косову, што је у предлогу плана Вијећа за IV квартал ове године, пружиће прилику да се Скупштина још једном комплексније и потпуније врати овим питањима. До тада, што је у приједлогу закључака и речено, треба обезбиједити да сваки државни и самоуправни орган на Косову, Србији, Федерацији, па и шире, бројни органи и организације у републикама и САП Војводини, даље раде на спровођењу усвојених ставова и закључака о Косову, да размотри и оцијени до сада предузете мјере и даље конкретизују своје задатке и обавезе, чиме би се створила потребна ширина за досљедно остваривање задатака у борби против контрареволуције, албанских и других врста национализма, за слободно и самоуправно опредељено заједништво на Косову, потпуно обустављање појава принудног исељавања Срба и Црногораца с Косова и у стварању повољних друштвених услова за повратак на Косово оних који то желе.

Ми, делегати Савезног вијећа, у том погледу имамо обавезе и одговорности, које треба конкретно и да остварујемо, прије свега, у радним организацијама и друштвено-политичким организацијама гдје нам је делегатска база.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč delegat Aslan Fazlija.

АСЛАН ФАЗЛИЈА /САП Косово/:

Друже председниче, другарице и дугови делегати, слажући се потпуно с овим што су претходни говорници рекли, дозволите да се у расправу о исељавању укључим и ја с неколико

питања.

I. О приступу проблему

Сведоци смо процеса исељавања Срба и Црногораца с Косова у једном подужем периоду нашег развоја, конкретније и израженије последње две деценије. Подаци о томе — неки утврђени, а неки још у испитивању — дати су у материјалима које смо добили за ову седницу. Прецизан број исељених, вероватно ће бити још потребно времена да се утврди. Но, очито је да процес исељавања постоји, без обзира на прецизност или непрецизност броја. Подаци нам указују на озбиљну појаву и озбиљне околности под којима се ова појава одвијала и, на жалост, још се и дан данас одвија. За нас су и број и околности забрињавајући, те појава тражи оцену и адекватне мере за њено спречавање. При томе, морамо бити свесни: сложености питања и процеса, сложености узрока који до ње доводе, сложености мера које морамо предузимати за њено спречавање, на такође сложенем подручју и у условима под којима се те мере предузимају. Из сложености свих тих елемената произлази и неопходност трезвеног разматрања, произлази нужност да се до краја буде у оцени објективан, свестран, без емоција и оптерећења и у функцији стабилизације и пресецања процеса исељавања, нарочито исељавања под притиском. У оцени треба да се има поверења у уставни и правни систем и институције, као и субјективне снаге, првенствено на Косову, које воде битку за спречавање овог исељавања.

У том светлу, полазећи од тих претпоставки, морамо сагледати узроке исељавања и предложити адекватне мере за спречавање ове појаве. Свака једностраност, упрошћеност, оптерећеност и хипотеза, свако неповерење, емотивност, брзоплетост и површност, могу нас довести до површних оцена и површних мера. Досадашња разматрања, на жалост, била су често оптерећена и овим недостацима. Нужан је комплетан и објективан прилаз оцене, нужно је било присуство и више оцена, а посебно Покрајинске скупштине Косова од марта ове године. Похвално је што је СИБ приликом предлагања мера имао у виду ту оцену, али не знам зашто она није достављена делегатима нашег Већа још раније, када је

Скупштина претходног састава имала ту анализу.

Не знам зашто не би били присутни и закључци Скупштине Социјалистичке Републике Србије о том питању, који су донети после расправа, тамо? Но, без обзира на то, ако смо се већ определили да питање разматрамо, морамо то чинити достојно угледу овог Дома и његовој уставној улози.

По мом мишљењу, циљ расправе треба да буде дефиниција стања, утврђивање узрока који доводе до исељавања и, адекватно томе, да утврдимо праве мере у оквиру Устава и једино на бази Устава за спречавање ових појава, нарочито појава исељавања под притиском.

Речи представника Одбора малопре допринос су оваквом разматрању.

II. О узроцима исељавања

Претпостављам да су делегати прочитали материјал Радне групе и анализу Покрајинске скупштине Косова о узроцима и појавама исељавања Срба и Црногораца с Косова, иако је она са закашњењем достављена на коришћење. Оба материјала наводе више узрока који доводе до исељавања. И једни и други наводе, јединствено, четири таква узрока, без обзира на редослед: наводе се економско-социјални проблеми, општа друштвена клима, разни облици директних или индиректних притисака, лични и породични интереси. Анализа Покрајинске скупштине наводи, као разлог, неефикасност органа СУП-а и правосуђа, а радна група наводи и незнање албанског језика и злоупотребе на бази тога.

Без обзира на значај једног и другог разлога и на његов већи или мањи утицај, чињеница је да постоји група разлога која доводи до исељавања. Сваки од њих за нас је интересантан и тражи мере за њихово отклањање. Неприхватљива је тврдња албанских националиста и иредентиста да су сви одласци с Косова последица економско-социјалних услова живота. Такође је неприхватљива тврдња, коју српски шовинисти хоће да протуре, да су сви одласци последица притисака који се врши над српским живљем од стране свих Албанаца. И једни и други оваквим тврдњама наводе воду на свој млин, ради постизања својих мрачних циљева, раздора међу народима и мржње међу њима.

Све нас највише забрињавају појаве исе-

љавања под притисцима разне врсте. Те појаве постоје. У покрајинској анализи оне су дефинисане и речено је где се догађају. Против њих су покренуте мере друштвене акције на Косову. Та појава нас забрињава, јер је реч о угрожавању мира, слободе, права грађана и њихове имовине. Али, нас забрињавају такође и други разлози који изазивају појаву исељавања.

Иначе, како се и у Резолуцији XIII конференције СК Косова каже, „уставно је право људи да се определи где да живе; њихово право је да се крећу према својој потреби и интересима, али СК се мора борити против оних кретања која нису израз таквог права, таквог интереса и такве потребе”. То значи да се Савез комуниста и наше друштво не могу помирити да се над људима врши ма какав притисак да мењају своје место борава. У случају Косова такви притисци постоје. Они се не смеју даље дозвољавати, не само из разлога хуманости и људских права, већ и из разлога што је циљ непријатеља наше заједнице да тамо ствара тзв. етничко подручје, што сви оцењујемо као реакционаран циљ у савременим условима.

Социјалистичко друштво, Комунистичка партија Југославије и Савез комуниста су тим тенденцијама стали одавно на пут, за увек, и морају чинити и сада све да би свако живео на своме, слободно, равноправно, поносно и да сви живе заједно, како се и у Платформи ЦК СКЈ о Косову каже: једино прогресивно и у заједничком интересу свих народа и народности који живе на одређеној територији јесте да проблеме реше у духу братства и равноправности. То је, каже се у Платформи, прогресиван, незаменљив концепт којем тежи човечанство.

На жалост, друштвено-економски услови живота и рада на Косову, поред крупних, видљивих и значајних резултата, још нису такви да људи, порипадници свих народа и народности, имају довољно животног простора и довољно повољних могућности за остварење свих својих животних циљева и потреба, као и у другим крајевима земље. О томе се говори и у Анализи покрајинске Скупштине.

Косово и даље има све карактеристике изразито неразвијеног подручја, што се потврђује

у свим нашим партијским и државним документима. У таквом стању, користећи га вешто, у условима опуштености, пропуста и грешака субјективних снага и механизма самоуправљања, националистичке снаге на Косову су нашле тло да врше притисак на људе и на систем. Томе се свим снагама морамо сви супротстављати.

III. О мерама

Полазећи од тога, у времену после контра-револуционарних догађаја на Косову, посебно кроз анализе узрока исељавања, нарочито после XIII конференције Савеза комуниста, уочи и после IX конгреса СК Србије и XII конгреса СКЈ, организоване социјалистичке снаге, органи покрајинског механизма и општина воде низ акција и активности да прекину исељавање, посебно оно под притиском, односно да спрече ма какве видове притисака. У томе су постигнути почетни резултати.

Јавности и овом Дому су познати подаци о мерама гоњења према непосредним учесницима и непријатељским акцијама. Осим мера гоњења, предузима се и низ других друштвено-политичких и организационих мера. Интензивирају се политички рад с породицама и људима који су кренули да се селе. Дефинишу се конкретни узроци конкретних људи и предузимају мере за њихово отклањање. Ради се на томе да се могу вратити они који то желе, а отишли су под неприродним условима или под притисцима.

Предузете су мере даљег оспособљавања органа јавне безбедности да могу успешније да врше своју функцију чувања реда, мира и безбедности и имовине грађана. Конкретно, проучава се функционисање органа правосуђа и ради на њиховом оспособљавању. Сви ови органи оријентисани су на то да првенство у разрешавању предмета имају предмети међунационалне природе и над њима је појачан и надзор. Повећана је ефикасност ових органа у погледу ажурности у решавању предмета.

Предузета је акција друштвено-политичких органа и органа самоуправљања и других друштвених субјеката на сузбијању негативних појава у међунационалним односима, политици равноправности у друштвеним нормама, против кршења законитости и слично. Покренута је акција

ревизије нормативних аката који омогућују неравноправан третман или дискриминацију припадника српске и црногорске националности, односно сваке друге националности. Анализирају се и сви примери кршења законских и друштвених норми од стране органа или појединаца. Они су наведени у материјалима које смо имали на располагању, посебно у материјалима радне групе републичког Извршног већа и СИБ-а, како је тамо наведено.

У области образовања и просвете предузето је низ мера довођења у ред наставних планова и програма, уписане политике, уџбеника, наставног особља, организација Савеза комуниста и омладине у школама итд.

Сигурно да то није све. Сада се прави нова актуелизована, актуелна оцена у Покрајинској скупштини и утврдиће се, вероватно, нове актуелне потребне мере. У свим овим мерама имамо подршку радних људи, огромне већине Албанаца првенствено — они просто не прихватају да на њих као народ пада љага да гоне некога, а вековима су сами били гоњени. Такву љагу хоће да прилепе свим Албанцима и албански националисти и иредентисти, и српски шовинисти, а посебно црквени крутови, а на жалост, није далеко од тога ни један, на срећу мали број, људи који раде у неким листовима.

Све ове мере доприносе да се, нарочито у мешовитим срединама, стање нормализује, а међу грађанима различите националности врати пољубљано поверење за живљење у заједништву, а тиме и њихова одлучност и спремност да се боре и против албанског национализма и иредентизма, али и против српског шовинизма.

Може се констатовати да се ситуација око исељавања смирује у односу на ранији период, поготову када је реч о исељавању због директних или индиректних политичких, психолошких и физичких притисака. Према извештајима који се прикупљају из општина у Покрајини може се уочити да исељавање и даље тече, мада у мањем обиму у односу на ранији период и у односу на број пријављених за исељавање. Велики број пријављених одустаје од те намере, а има и педесетак лица која су изјавила да желе да се врате. Неки су то учинили.

То су, такође, ургентне мере и скромни ефекти до којих се дошло. Међутим, од крупног су значаја и дугорочније мере стабилизације стања на Косову. У ред тих мера дугорочнијег карактера је убрајам: прво, нашу свеукупну борбу и напоре радних људи Косова и друштва у целини за даљи друштвено-економски убрзанији развој Покрајине, за економску стабилизацију — пут који смо утврдили у планским и конгресним документима.

Друго, у те мере убрајам и даљи развој самоуправљања, самоуправних социјалистичких друштвених и економских односа, оспособљавање механизма политичког система и уставних институција;

треће, доследније остваривање политике националне равноправности и социјалистичких међунационалних односа;

четврто, али превасходно, наводи стварање политичке друштвене климе и атмосфере заједништва, заједничког живљења и рада у поверењу и сарадњи, братству и заједништву као једине алтернативе нашег опстанка;

пето, борбу против свих видова разних деформација у друштву, борбу против свих носилаца кршења наших принципа и наших основних опредељења у друштву која се тичу положаја радног човека.

Оваквом оријентацијом ми смо већ једном зауставили процес масовног исељавања с Косова, тада Албанаца и Турака. Морам рећи, ради подсећања на једно искуство, да су се педесетих или шездесетих година с Косова масовно исељавали Турци и Албанци, нарочито из градова. Није ми познат тачан број. Он се може наћи из статистичких података. Тај број је био, такође, забрињавајући. Они су одлазили за Турску, неповратно, тамо, како је песник Шантић својевремено певао, „где свога нема и где брата није”.

Мерама које смо предузели после IV пленума ЦК СКЈ 1966. године, тај процес је заустављен. Престали су узроци због којих су одлазили, а то су, лош економски положај, бесперспективност, деформације и притисци бирократских, националистичких снага типа Ранковића и сл. Мерама после 1966. године вратило се поверење у доследност националне политике Савеза ко-

муниста, отворене су перспективе бржег друштвено-економског развоја Косова, реафирмисан је курс Савеза комуниста ка самоуправљању. Поведена је борба против носилаца и последица деформација тог периода. Друго је питање што су се поново јавиле пукотине, које је национализам и иредентизам искористио. Али, то је једино могући курс заједничког живота — у братству и јединству, равноправности, самоуправљању на принципима Устава и Закона о удруженом раду. У том смислу и наше мере морају бити усмерне ка даљој афирмацији тих принципа и у оквиру њих. Све док друштвени и економски услови живота и рада на Косову буду на знатном нижем нивоу од других крајева, све док самоуправљање и субјективне снаге у њему буду храмале, све топле ће људи с Косова, и Срби и Црногорци, а и Албанци за њима, бежати с Косова. Наше је да то стање променимо мерама и акцијама у оквиру уставних овлашћења и уставних обавеза. У том смислу заслужују подршку мере које је предузело Председништво СФРЈ, мере које је Савезно извршно веће предложило. Очекивали смо да ћемо данас донети одређене наше закључке, али мислим да ћемо вероватно то учинити успешније идући пут.

IV. Још нека питања

Дозволите да на крају, побуђен извештајем са седнице наша два одбора — за унутрашњу политику и друштвено-политичке односе, изнесем и неколико примедби и једну информацију у вези с дискусијом која је тамо вођена.

Прво, на крају прве стране извештаја се каже да је већи број учесника у дискусији оценило да материјал СИБ-а и заједничке групе представља „добру основу” за разматрање ове проблематике.

Мислим да се за материјал групе не може рећи да је добра основа. Он има крупне недостатке у методу израде, у једностраности постављања проблема, у критици — осуђује се све на Косову — у непроверености, а и неким нетачним подацима.

Имам информацију да су се покрајински органи чак и ограђивали од тог материјала. Не знам колико је тачно, али сам од неких људи, који треба да знају, обавештен о томе да и наше

Савезно извршно веће не стоји иза тог материјала. Било би боље да су информације и сви материјали који су сада присутни код делегата дистрибуирани раније, и набрајани и у материјалима и у извештају одбора, па да се каже да су сви они скупа основа за разматрање проблема.

Друго, на страни 3. у средини, критикује се национални кључ за упис на универзитете, одвојеност ученика и студената по језику, чак и национална структура органа самоуправљања и власти, па се тражи промена те праксе.

Мислим да се може разговарати о националном кључу за упис студената ако он постоји, али о настави на матерњем језику и адекватној националној структури органа власти и самоуправљања и друштвено-политичких организација не може се разговарати, јер тиме кршимо неке од основних опредељења Савеза комуниста у односу на његову политику кад је реч о националном питању и о учешћу припадника свих народа и народности у механизму одлучивања.

Треће, изнет је предлог за формирање — то је речено у извештају, а не и у последњим закључцима — групе или анкетне комисије, са задатком да утврди објективно стање и да предложи мере.

Ништа немам против те групе, то би било лепо, али мислим да у даљем раду, даљем истраживању, треба ставити у задатак да се проучи укупна проблематика миграционих кретања с Косова и према Косову, и узроци и последице, па да се, адекватно томе, предложи и одређене мере. То кажем због тога што је Косово суочено и с процесом механичког прилива људи из околних подручја /југ Србије, Санџак, суседне општине Црне Горе/. Такав прилив је сам по себи својеврстан притисак на и онако тешке прилике на Косову.

Четврто, на страни 5. тог извештаја има залагања за формирање посебног тела у Скупштини Косова /„можда и већа”, које би разматрало питања међународних односа.

Таква тела већ постоје при свим органима Савеза комуниста и друштвено-политичких организација у Покрајини, а формирање неког новог тела изискивало би промену Устава, задирало би у уставно устројство органа у Покрајини. Томе се треба успротивити. Никакав изузетак у устав-

ном устројству наших органа у том смислу за Косово не би требало да буде.

Иначе, многи тонови и садржина неких дискусија о сељавању, по мом утиску, миришу на захтеве за промену уставног положаја Покрајине, или за предузимање мера које значе негирање свега што се ради тамо, што значи, негирање уставних права и обавеза покрајинских органа.

Пето, на крају, на страни 3. извештаја одбора за унутрашњу политику и за друштвено-политичке односе, поставило се питање броја емиграната из Албаније и друга питања. С обзиром да се у вези с овим питањем праве разне шпекулације, дужан сам да изнесем верификовано податке до којих сам дошао припремајући се за ову седницу.

Према подацима које имају покрајински органи, на Косову има 1.391 избегло лице из Албаније. Они су настањени у 19 општина Покрајине. Према подацима, од 1948. године до сада у нашу земљу дошло је 5.587 избеглица из Албаније, од којих је до 1969. године 4.108 отишло, углавном у западне земље. Известан број њих поново тражи да се врате /дозвољено је свега два случаја/.

Као најбољи начин да се реши социјални, материјални и друштвени положај ових лица, од 1962. године започета је њихова интеграција и осамостаљење, не самоиницијативом покрајинских органа, већ органа у Федерацији. Прво је то рађено сердствима буџета Федерације, а касније добијеним сердствима високог комесара ОУН за избеглице. До сада је интегрисано 109 породица, од чега куповином кућа и имања 51 лице, куповином кућа и запошљавањем 4, куповином кућа 43 и станова 11 /додељено је и 16 станова за ове породице из фонда солидарности за социјално угрожене, а неки су и сами купили куће/. Куповину кућа и имања вршили су Срби /38/, Црногорци /24/, Албанци /34/ и Турци /2/. У Покрајини је запослено 162 лица избегла из Албаније. Ниједно није на руководећем месту у нашем механизму, али 28 њих раде у просвети под уговором.

Од укупног броја избеглица из Албаније који бораве на Косову, југословенско држављанство је примило 31 лице. Као разлог овог

малог броја наводи се, наводно, губитак примања и других бенефиција које наша заједница даје за избеглице такве врсте. Последњих година изражен је већи интерес и сада је још 38 захтева за решавање.

Због непријатељског деловања и експонирања на линији албанског национализма и иредентизма један студент је кажњен затвором од 5 година, против двојице из такве групације је покренут кривични поступак, а једна ученица је искључена из средње школе. У прекршајном поступку из реда ових лица кажњено је три лица.

Можда сам непотребно задржао вашу пажњу на овом питању, али сам уверен да је било нужно то рећи ради демистификације целог питања.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč delegat Batrić Jovanović.

БАТРИЋ ЈОВАНОВИЋ /СР Црна Гора/:

Друже председниче, другарице делегаткиње, другови делегати, било је, јамачно, крајње вријеме да се Скупштина СФРЈ — највиши орган власти и друштвеног самоуправљања наше земље, позабави проблемом принудног исељавања Срба и Црногораца из САП Косова, тј. проблемом гажења Уставом СФРЈ зајемчених људских права и демократских слобода, што је уједно и агресивни нартај на братство и јединство наших народа и народности, на слободу, независност и интегритет социјалистичке Југославије.

Изложио бих, другарице и другови, нека своја размишљања о овом најтежем политичком проблему садашњег тренутка у нас.

Прво. Више од 15 година је како албански шовинисти и сепаратисти /у овом тексту ја употребљавам ове термине, умјесто уобичајених „националиста” и „иредентиста”, сматрајући их адекватнијим/ спроводе у разним видовима психолошки и физички терор против Срба и Црногораца на Косову, принуђавајући их да се оданде селе. Та тамна страна косовске стварности била је

све до прошлогодишњег антијугословенског бунта на Косову обавијена непрозирном копреном, што је само охрабривало албанске сепаратисте и шовинисте, а обесхрабривало Србе и Црногорце на Косову. Сад већ свако у нашој земљи зна, а и многи у свијету, да су насиља над Србима и Црногорцима на Косову у служби геноцидног плана Енвера Хоџе, господара Албаније, и његових косовских сљедбеника, о „етнички чистом Косову” које би се, како они сањају, једног дана нашло у саставу „велике Албаније”. Погледајмо истини у очи: велики дио тог плана већ је реализован. Ево доказа: према резултатима пописа становништва Југославије 1971. и 1981. године, као и на основу виталне статистике, Завод за статистику Србије је утврдио да је у периоду од 1961. до 1981. с Косова више одсељено него досељено 112.621 Србин и Црногорац /првих 92.197, а других 20.424/. У истом периоду, иначе, више је одсељено него досељено на Косово 1.097 Албанаца. Према подацима Секретаријата унутрашњих послова Србије, од прошлогодишњег пописа становништва па до 31. августа о.г. 9.302 Србина и Црногораца с Косова пријавили су свој боравак у Србији. У Заводу за статистику Србије процјењују да се око 1.800 до 2.000 Срба и Црногораца с Косова одселило, у поменутом периоду, у Црну Гору, Војводину и друге крајеве земље, али нијесу били обавили формалности око пријаве боравка у Србији до 31 августа о.г. Испада, да се до 31. августа 1982. године с Косова иселило преко 33% Срба и Црногораца. Тако да је српско и црногорско становништво у САП Косову чинило 31. августа 1972. године око 14,6% укупног становништва Покрајине, према 27,5% 1961. године. Паралелно с акцијом остваривања „етнички чистог Косова”, албански шовинисти и сепаратисти, као што сада сви знамо, тровали су душе младих Албанаца на Косову антијугословенском пропагандом: /а/ користећи и вулгаризујући тезу ранијег косовског руководства да Југославија „даје мало” за развој Покрајине, а истина је да је, захваљујући и огромној помоћи цијеле Југославије, а посебно Србије, албански народ на Косову остварио у социјалистичкој Југославији гигантски прогрес и у материјалној и духовној сфери; /б/ романти-

чарским и шовинистичким приказивањем албанске прошлости; /в/ митологизирањем енверхоџинског социјализма, а знамо да је он амалгам стаљинизма, маоизма, полпотизма и агресивног атеизма.

Друго. Прошла је година и по дана од лањских немира на Косову, а још увијек се не успостави у Покрајини за све грађане стабилан мир, потпун ред и пуна безбједност. Процес принудног исељавања Срба и Црногораца тече и даље. Они напуштају свој завичај, прастара огњишта својих предака. Одлазе, претежно, због разних видова психолошког и физичког притиска и дискриминације, и због губитка вјере у могућност мирног, безбједног и равноправног живота и рада у САП Косову. Дакако, један /мали/ дио њих иде из економских и породичних разлога.

Наши радни људи и грађани не могу да схвате и прихвате да се тако нешто може и смије догађати у једној правној држави, каква је наша. Наши радни људи и грађани су огорчени што још увијек није обезбијеђено поштовање Устава СФРЈ у САП Косову.

Дуго је трајала, уз прећутно саучесништво ранијег косовског руководства, индоктринација младих Албанаца на Косову. Логично је да процес ослобађања од многих заблуда, процес отрежњавања није ни мало лак и не може се обавити преко ноћи. Али, има, заццјело, нешто што се мора и може учинити одмах, буквално преко ноћи, а то је:

/а/ онемогућити, свим уставним средствима, све видове притисака на Србе и Црногорце на Косову и обезбиједити им личну и имовинску сигурност, интегритет и очување части, осигурати мир костима њихових предака, заштитити њихове националне и религиозне светиње; и /б/ обезбиједити истинску равноправност, у свим сферама живота и рада, свим народима и народностима на Косову, поништавајући још одмах сва акта која значе, правно или фактички, неравноправност грађана Косова; ријечју, обезбиједити досљедно поштовање Устава СФРЈ у САП Косову. Скупштина СФРЈ има право и дужност да захтијева најодлучније да се то смјеста спроведе.

Треће. Да ли се може уопште говорити о побољшању политичко-безбједносне ситуације

на Косову, у правом смислу ријечи, ако се припадници српске и црногорске националности на Косову још увијек не осјећају слободним, безбједним и равноправним, односно ако они морају и даље да одлазе или бјеже с Косова. Све дотле док потпуно не престане процес принудног исељавања Срба и Црногораца с Косова и док се сви становници Косова, дакле, сви Срби, Црногорци, Албанци, Муслимани, Турци, Роми и сви други, не буду осјећали као свој на своме, и док не почне обрнути процес, тј. процес повратка на Косово свих оних који су оданде отишли мимо своје воље а желе да се врате, не може се говорити о побољшању политичко-безбједносне ситуације на Косову у правом смислу ријечи.

Четврто. Од како је скинут ембарго с извјештавања о недјелима албанских шовиниста и о разним видовима дискриминације Срба и Црногораца на Косову, средства јавног информисања објавила су мноштво података из тог „црног досијеа”: о силовањима, о премлаћивањима људи, па и убиствима, о уништавању њихове имовине, о вандализму на гробљима и у стародревној историјској цркви Самодрежи, о великом пожару у Пећкој патријаршији, о којем ни послје годину и по дана није објављена истина. А тај знаменити историјски споменик српске културе чували су и сачували за вријеме турске владавине Албанци, муслиманске вјере, из Рутова. Итд, итд.

Хтио бих да изразим чуђење што постоје замјерке изношењу информација о недјелима албанских шовиниста у јавним гласилима, уз тврдњу да то „помаже непријатељу”, односно „одмаже прогресивним снагама на Косову”. Сигурно је да изношење истине шкоди једино починиоцима недјела, а помаже жртвама недјела и прогресивним снагама на Косову. Неупоредиво је продуктивније да ми информишемо о догађајима и појавама, а не непријатељ. Ако ми не информишемо, онда се појављују гласине.

У сваком народу, па и у албанском на Косову, као и у српском и црногорском народу на Косову, има нељуди — изрода. Само српски, црногорски или други шовинисти могу поистовјећивати с албанским народом на Косову сви-репог убицу који је лишио живота Данила Ми-

линчића. Али је неопростиво што још увијек нијесу позвани на одговорност они људи у Вучитрну који су покушали убити обезбиједити алиби тврдњом да је душевно поремећена особа. Такође је неопростиво што још увијек нијесу позвани на одговорност они разударени шовинисти — садисти, који су приредили весеље са шенлучењем у близини куће Милинчићевих само два дана послје Данилове смрти. Само српски, црногорски и други шовинисти могу поистовјећивати с Албанцима на Косову човјека који је убио Миодрага Шарића. Али је неопростиво што још увијек нијесу позвани на одговорност они званичници из Ђаковице који су му за живота незаконито отимали парче по парче земље, и који су тврдили, на демарш председника Предсједништва Косова друга Али Шукрије, да су Шарићеви вапаји за спас живота „неосновани”.

Пето. Најодговорнији садашњи руководиоци САП Косова рекли су у више прилика да је принудно исељавање Срба и Црногораца с Косова најтежи политички проблем у Покрајини. Они несумњиво улажу велике и искрене напоре, на челу свих свјесних социјалистичких снага, прогресивних и патриотских снага у Покрајини, да се стане на пут албанским шовинистима и сепаратистима, у чему уживају пуну подршку цијеле земље. Руководиоци Косова су недавно разговарали са више Срба и Црногораца који намјеравају да оду. Жељели су да добију из прве руке информације о свим перфидностима којима се служи непријатељ вршећи притисак на Србе и Црногорце. Овај гест косовских руководилаца заслужује сваку похвалу. На жалост, постоје не мали опори тим напорима и настојањима. Ево, пар овлаш узетих, података у том контексту: /а/ све анализе о исељавању Срба и Црногораца, које су рађене на Косову, направљене су с великим закашњењем, а да не говорим о њиховој једностраности /на примјер, направљена је анализа, као што сте чули од друга Фазлије, о узроцима исељавања Срба и Црногораца само за период 1971—1981, а не и за претходни период, у коме су се, посебно од 1968. масовно исељавали Срби и Црногорци с Косова; /б/ Скупштина САП Косова се обавезала да свака три мјесеца разматра питања исељавања Срба и Црногораца, а она је посљедњи пут разматрала тај проблем 5.

марта ове године, док ће следећи пут то учинити 5. октобра, дакле, послије равно седам мјесеци; /в/ физички напади албанских шовиниста на Србе и Црногорце на Косову третирају се још увијек, по правилу, као прекршаји, мада су у питању кривична дјела с крајње тешким политичким импликацијама по братство и јединство наших народа и народности и по интегритет земље; /д/ приштински дневник на албанском језику „Рилиндија“ и ТВ Приштина још увијек минимизирају притиске на Србе и Црногорце и стављају у први план исељавање из економских и породичних разлога; чак је слично схватање изнио и предсједник Покрајинске конференције Социјалистичког савеза Косова у једном скорашњем интервјуу; /д/ јавност још увијек није обавијештена да ли је и шта је предузето против неколицине милиционара—Албанаца који су, умјесто да их заштите, и сами вршили насиља, силовања и батинања припадника српске и црногорске националности; /ђ/ у САП Косову су и даље на снази у свим областима рада разни национални кључеви којима се, виа факти, вреднују људи не по радним квалитетима и успјесима, већ по националној припадности, што је у крајњој линији у служби политике мајоризације, толико стране нашем социјалистичком самоуправном друштву; и даље има уџбеника на српскохрватском језику који су дупло или знатно скупљи од идентичних уџбеника на албанском језику; /е/ још увијек није ништа предузето да се у границама законских одредаба или на бази нових законских одредаба пониште односно онемогући закључивање купопродајних уговора између Албанаца, с једне, и Срба и Црногораца, с друге стране, који су склопљени или се склапају под притиском, односно у ненормалним околностима; /ж/ дозвољено је да професори антијугословенске оријентације на Приштинском универзитету остану у току цијеле прошле године да разорно дјелују, да би се тек ових дана кренуло у акцију чишћења тамошњих Аугијевих штала.

Дубоко сам увјерен да би било у интересу међунационалне слоге и угледа новог косовског руководства, и да би било хумано и комунистички, ако би били рехабилитовани они косовски комунисти из реда неалбанских националности с

којима се своједобно обрачунало раније косовско руководство, јер су се ти комунисти противили антијугословенској политици руководства Косова.

Шесто. Морамо се непрестано надањивати на бистрим врелима наше народноослободилачке боре и социјалистичке револуције, предвођених нашом Партијом, с Титом на челу, када су српско-црногорски и албански комунисти и партизани на Косову друговали и били браћа, а заједнички непријатељи су им били фашистички окупатори, и војска српке и црногорске буржоазије — четници, и војска албанске буржоазије — балисти.

Оправдано је очекивати да албански комунисти на Косову имају према Србима и Црногорцима онакав однос какав су имали српски и црногорски комунисти на Косову према косовским Албанцима у буржоаској Југославији, када су због одлучног и храброг залагања за национална права Албанаца на Косову проглашени од српско-црногорске буржоазије „антидржавним и анационалним елементима“ и били подвргнути оштрим полицијским репресалијама и терору. Од албанских комуниста на Косову се очекује да се изборе за слободан, безбједан и равноправан живот и рад Срба и Црногораца на Косову. Будући да је велика већина косовских Албанаца против насиља над Србима и Црногорцима и за равноправан живот и рад с њима, албанским комунистима на Косову није тешко да изврше овај историјски задатак. То што је већина Албанаца на Косову још увијек пасивна, може се једино објаснити тиме што многи органи на Косову нијесу одлучни и ефикасни у борби за успостављање потпуног мира, реда и пуне безбједности. Мислим да разлоге томе треба тражити у опортунизму једног дијела чланства Савеза комуниста Косова. Примјер таквог опортунизма је поступак Општинског комитета СК у Вучитрну, који је подједнако третирао и учеснике антијугословенских демонстрација у српском селу Гојбуља, што су их приредили албански средњошколци из Вучитрна, и жртве тих демонстрација. Или, око 2.000 младих фанатика пролетос маршира главном приштинском улицом, увече, на корзоу, скандирајући иницијале Енвера Хоџе, а

комунисти на то не реагују, било на лицу мјеста или сутрадан, организовањем сличног али титовског марша. Чини се да је опортунизам у дијелу чланства СК Косова веома потхрањен чињеницом да људи из ранијег косовског руководства, они челни, нијесу добили више него симболичне казне за толико погубне посљедице свог наопаког рада.

У народу се широко поставља и питање: зашто су остали без икаквих посљедица косовски представници у СР Србији и Федерацији, када је свакоме познато да су и они учествовали у креирању оне и онакве политике на Косову. Народ би много прије био за неупоредиво блаже казне него што су изречене младим, уистину заведеним људима, а за много оштрије онима који су, у најмању руку својим нехатом, омогућили индоктринацију.

Седмо. Размислимо, другарице и другови, до чега нас је довела својеврсна национална сегрегација у школама на Косову: одвајање дјеце, по националној припадности, у јаслама и вртићима, у основним и средњим школама, на Универзитету. Млади Срби и Црногорци, и млади Албанци на Косову, раздвојени су од колијевке до завршетка школовања. Тако се отуђују једни од других, не познају се и не разумеју се. Зар се не би могла организовати заједничка настава у свим мјешовитим срединама на Косову, укључујући и Универзитет, с наизмјеничном употребом албанског и српскохрватског језика? То би било у интересу братства и јединства, и заједништва, и на Косову и у земљи. Не стварајмо, другарице и другови, национална гета. У овој вишенационалној земљи морамо научити да живимо и радимо заједно ако нећемо да postanемо пленом иностраних „усређитеља”, или пропаднемо у међусобним трвењима. Спас нам је у заједништву. Радимо својски на потпуној обнови порушених спона и мостова на Косову, како бисмо ситуацију у Покрајини што прије дефинитивно преокренули у корист братства и јединства, у корист слободе, независности и интегритета СФРЈ, а то је извјесно, и у најдубљем интересу и свих Албанаца на Косову. Хвала вам на пажњи.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Janko Šašo, SAP Vojvodina.

JANKO ŠAŠO /SAP Vojvodina/:

Другарице и другови делегати, с обзиром да је већ доста ствари речено, и изречено оно што је у материјалима написано, овде је то још некако пластичније истакнуто, тако да се ја не бих уопште задржавао на тим разним узроцима, случајевима. Сматрам да је то свима познато, пошто смо то прочитали.

С обзиром на ситуацију каква је на Косову, можемо прихватити да је било доста, ту и тамо, необјективног прилаза, да су неке ствари предимензиониране. Но, како било да било, стоји чињеница да је остала и остаће једна црна мрља у историји наших народа и народности Југославије, која ће нормално временом избледити, али ће она ипак остати. У том смислу сматрам да би заиста сви наши народи и народности Југославије из овог догађаја требало да извуку одређено искуство, поуке, да се мало друкчије понашамо свугде у сличним срединама где имамо вишенационалну структуру становништва, да нам се не би тако нешто више догодило. Морам да кажем да живим у таквој средини као што је Војводина, која је вишенационална, живим у општини која је, такође, вишенационална и отуда могу да разумем све ове проблеме, све ове тешкоће с којима се сусрећу субјективне снаге тамо, али је ипак тешко прихватити и схватити да се тако нешто могло догодити.

Очигледно је да је било недовољне обавривости, да је напретек било толерантности, а нарочито од 1968. па до 1972. године. Истичем управо овај период због еуфорије либерализма, опортунизма и свих оних негативних појава о којима је друг Тито и те како жестоко говорио и које је нападао. Ови подаци с којима се сусрећемо у материјалима показују да у том периоду има повећане ескалације албанског национализма и иредентизма, а очигледно је и евидентно да је било много толеранције, посебно од стране од-

ређених органа и организација, дакле, субјективно организованих снага. Мислим да нигде до сада нисмо прочитали, бар ја нисам успео то да запазим, и то је заиста интересно, да не кажемо да је то само до 1968. године. Нисам за то да неке ствари „извлачимо из нафталина” и да кажемо да је 1944. године било ово или оно итд; нешто бисмо нашли и од 1904. године. Не треба то, нисам за то, али је интересно, када узмемо ових 15—16 година уназад, да нигде, ни у једном селу, ни у једној месној заједници, ни једна партијска организација, дакле, све до 1981. године нисам запазио да су се те напредне, прогресивне снаге — а непобитна је чињеница да њих има — ситијно, да тако кажем, спонтано организовале и супротставиле таквим силеџијама, кабадахијама, које видимо у овим разним случајевима који се овде у материјалима помињу.

Према томе, у потпуности сам за то да прихватимо ово о чему је друг Шпољар говорио. Морамо бити умерени, морамо бити одмерени. Ова акција мора потрајати дуже. Очигледно ће требати више напора, више организованог рада, више одговорности и ангажованости свих субјективних снага. Стога сматрам да можемо причекати са закључцима до наредне седнице Скупштине, али сам за то да се не бојимо, да се не устежемо и измишљамо, да нам закључци буду на једном високом, можда међународном нивоу, да можда не би некога повредили, увредили, да се неко не би нашао погођен итд. С обзиром да народ и радничка класа очекују да и овај форум, Скупштина, има недвосмислено прецизан и јасан став како гледа на те догађаје, а посебно како гледа на оне који су годинама седели у различним органима, који се помињу, а многим од њих не фали ни длака с главе. Ми имамо података да су и прекршајно и кривично гоњени и прогоњани они који су били у демонстрацијама, који су иступали непријатељски. Идентификовани су као албански националисти, шовинисти, иредентисти, били су организовани итд, али нисам запазио да је било ко позван на одговорност од надлежних органа, иако видимо да је било експропријације имовине, да није наплаћиван порез ономе коме је требало, а неко је плаћао порез иако му је одузета земља итд. То су стваричне и трагичне ствари.

Према томе, мора бити либерализма. Чули смо да и Асан Фазлија каже, а то каже и наша штампа и сви знамо, да има и опортунизма, има и даље либерализма. Молим вас, не треба велика памет и филозофија, не треба мудрост да се каже докле ће тамо бити тог либерализма. Биће га све док сви они који су на било који начин упрљали руке у овим разним махинацијама и разним овим стварима над којима се сви згражавамо, докле год они тамо седе, док су тамо близу, или су на одређеним функцијама итд, док они не буду померени, док Партија њих не узме на одговорност — дотле мора бити опортунизма. Он ће одређено време бити мало смирен, притиснут јавним мњењем и свим прогресивним снагама које се боре на Косову, он ће мало сагнути шију, прикрити се, али то није коначно решење. Према томе, ја сам за то да се они позову на одговорност, сваки по својој линији, било другови у суду, било они у тужилаштву, било они у органима унутрашњих послова, било у органима управе у општини, у месној заједници, месној канцеларији, у станици милиције, они командири и милиционери који су се тако понашали како стоји у материјалу — сви има да одговарају. Док они не буду одговарали, дотле је тешко повратити поверење код огромног броја албанског народа на Косову, јер и они морају бити уверени и убеђени да се не гледа на то ко је које националности и народности. Тим пре што је значајно за српски и црногорски народ да они стекну поверење да стварно нико не може да се понаша тако како се могао понашати до одређеног периода.

Према томе, ми на тим стварима морамо истрајати, морамо бити конкретни, мора се створити ово о чему је овде било речи, правна, имовинска сигурност и безбедност грађана. Док има демонстрација, ових или оних парола итд, дотле је, у извесном смислу, јавни ред и мир нарушен. За мене је много битнија и важнија ствар ова безбедност и сигурност радних људи и грађана Срба и Црногораца; пре свега, да се зна да не може нико да се кабадахијски понаша.

Залажем се, дакле, за то да будемо ефикаснији, енергичнији, да у пуном смислу дамо подршку огромном делу прогресивних снага које се тамо боре. Немојмо схватити да је то баш тако лако, не иде лако, али немојмо мислити да тамо

нема акција. Има их, то можемо прочитати и у штампима, то се види. Ја верујем да је на Косову одржано много разних састанака, али када имамо у виду колико то стање година тамо траје, какв је дубок корен, онда морамо схватити да то иде тешко и да друговима није лако. Морамо им помоћи и морамо у акцијама истрајати.

Нама је некако лакше да нападнемо средства информисања да пишу сензационалистички, него да кажемо да је наше судство, почев од нивоа Југославије, па до доле, споро реаговало, није на време доносило пресуде. И тога је било. Према томе, и они из овога стања треба да извуку одређена искуства и поуке, да морају бити ангажованији. Наши људи обично кажу да су они који се баве средствима јавног информисања ипак били најхрабрији — они су били ти који су нам годинама износили разне ствари с Косова, али је друга ствар што одређени органи нису, или су споро реаговали на те појаве. Према томе, средства јавног информисања сигурно треба да буду објективна, треба да се понашају што објективније, стога им треба дати подршку, као и свим осталим субјективним снагама, да будемо сви скупа ефикаснији и ангажованији.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč delegat Miodrag Trifunović.

МИОДРАГ ТРИФУНОВИЋ, *извештач Одбора за правосуђе:*

Друже председниче, другарице и другови делегати, на питању сасадања и искорењивања узрока било ког облика принудног, директног или индиректног притиска на иселјавања Срба и Црногораца с Косова и стварања услова да се сви они који су се одселили с Косова врате у свој завичај и безбедно живе и раде — наше друштво полаже један од својих највећих испита братства и јединства и заједништва југословенских народа и народности.

Мислим да ћемо се сложити да је у вези са свим овим што се дешавало и дешава на Косову потребно посебну пажњу посветити раду и

активности органа власти, свих државних органа и, у том склопу, органа правосуђа. Одбор за правосуђе, с обзиром на свој делокруг, тај угао гледања је посебно имао у виду.

Из извештаја се може закључити да су ови органи врло често имали немалу негативну улогу и да су својом толерантношћу, пасивношћу, опортунизмом, неблаговременим предузимањем мера, непредузимањем законом предвиђених мера за спречавање и сузбијање непријатељске делатности, свих врста притисака и најгрубљег кршења људских слобода и права, у великој мери допринели стварању и одржавању стања несигурности, неповерења, осећаја беспомоћности, безвлашћа код припадника српског и црногорског народа. Било је чак и конкретних драстичних примера стављања неких од ових у службу контрареволуције.

Као што видимо из извештаја, евидентне су и многе неправилности у раду правосудних органа на Косову. То је видљиво и из извештаја Скупштине Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова. Срби и Црногорци, у остваривању својих права пред судовима, наилазили су на разноврсне тешкоће /неоправдано одуговлачење поступка, недоношење одлука у споровима по тужбама Срба односно Црногораца, доношење пресуда против Срба и Црногораца на основу изјава лажних сведока, случајеви благог и неадекватног, рекао бих пристрасног, необјективног, а самим тим и незаконитог кажњавања, пристрасности према неким припадницима албанске народности који су се појављивали као извршиоци најтежих кривичних дела/. Било је и појава уништавања списа, предмета итд. У извештају се такође указује на несавестан и незаконит рад појединих јавних тужилаштава која нису предузимала гоњење иако се радило о изразито друштвено опасним и штетним криминалним понашањима, већ се ишло на један колосек, прекршајно кажњавање, или се и то понекад није предузимало.

Карактеристични су примери пасивности неких органа власти и неких представника друштвено-политичких организација у случајевима када су им се ови људи, Срби и Црногорци, обраћали за помоћ. У условима када наш Устав гарантује сваком једнаку заштиту права у

поступку пред судом, државним и другим органима и организацијама који решавају о њиховим правима, обавезама и интересима, недопустиво је понашање правосудних и других државних органа у пристрасној, незаконитој примени закона на штету Срба и Црногораца, а то, у крајњој линији, иде у интерес непријатеља.

На тај начин, свакодневно је губљено поверење у законитост рада и објективност државних органа који као што сте видели, не тако ретко нису извршавали своју основну уставну функцију заштите уставног поретка и права и слобода радних људи и грађана. Сигурно је да су својим несавесним, неодговорним, а некада и незаконитим радом значајно доприносили стварању услова и атмосфере која је стимулисала појаве исељавања Срба и Црногораца.

Мислим да Савезно веће треба овом аспекту проблема да посвети посебну пажњу, јер од тога како сви државни органи, па и органи правосуђа буду извршавали своје уставне и законске функције, од тога ће у знатној мери зависити одвијање процеса нормализације стања у Социјалистичкој Аутономној Покрајини Косову. То значи да законит и ефикасан рад државних органа представља, између осталог, неопходну претпоставку за враћање поверења радних људи и грађана припадника српског и црногорског народа и других народа и народности, и један је од основних предуслова за заустављање процеса исељавања. Доследно, благовремено и ефикасно спровођење закона — савезних, републичких и покрајинских, ради пуне заштите слобода, права и дужности радних људи и грађана у Социјалистичкој Аутономној Покрајини Косову, представља приоритетан задатак државних органа на свим нивоима. То је свакако дужност свих органа у Социјалистичкој Аутономној Покрајини Косову, али и органа у Социјалистичкој Републици Србији и савезних органа.

Најдоследније поступање у складу с Уставом и законом, учвршћивање социјалистичке законитости, представља *conditio sine qua non* за нормализацију стања, за заједнички равноправан, миран и безбедан живот и рад свих радних људи и свих народа и народности на Косову, а тиме и један од основних предуслова за заустављање исељавања Срба и Црногораца.

У напорима које улаже наше друштво ради нормализације стања и односа у Социјалистичкој Аутономној Покрајини Косову и, у том контексту, енергичног елиминисања свих узрока оји доводе до исељавања Срба и Црногораца с Косова, мислим да је веома значајна улога коју имају органи правосуђа на свим нивоима. Сматрам да извештај о узроцима исељавања Срба и Црногораца с Косова, који је сачинила заједничка радна група Извршног већа СР Србије и Савезног извршног већа, у чији се рад касније укључио и представник Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова, пружа веома солидну основу за објективну оцену стања ствари и сагледавање правих узрока драстичног исељавања Срба и Црногораца с Косова. Оцене и ставови Савезног извршног већа о овој за све нас поражавајућој појави, с назначеним правцима деловања ради отклањања узрока исељавања и стварања услова за повратак оних који то желе — такође подржавамо.

У овом материјалу речено је како је заједничка радна група радила, на који начин је дошла до документационог материјала. Нема потребе да се све то понавља. Но, ја ћу се истовремено, и као члан заједничке радне групе која је припремала извештај, осврнути на нека питања и проблеме.

У прикупљању података и чињеница анкетом је било обухваћено 5.000 старешина домаћинства која су се иселили с Косова. Ако се узме да су та домаћинства у просеку најмање четворочлана, то практично значи да је анкетом било обухваћено око 20.000 лица, што је готово једна четвртина од укупног броја исељених за период 1961—1981, јер се и из извештаја види да се у том периоду иселило с Косова око 85.000 лица српске и црногорске националности.

Од укупног броја анкетираних, свега 1,4% је изричито навело да није било притисака за исељавање.

Поред анкете, директни разговори обављени су са преко 1.800 грађана. У Смедереву, Краљеву и Крагујевцу обављени су разговори; у овим местима одржани су састанци с великим бројем грађана који су се иселили с Косова. Тим састанцима који су били заједнички организовани са друговима с Косова присуствовали

су, поред чланова радне групе Извршног већа Скупштине СР Србије, и председник Комисије за спречавање исељавања Срба и Црногораца с Косова Скупштине САП Косова и председник Комисије Извршног већа Скупштине Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова.

На тим састанцима људи су сасвим отворено и аргументовано износили своје људске и породичне трагедије, дубоко потресени и огорчени због свега онога што их је снашло, упућујући најоштрије критике најодговорнијима од општине до Федерације што се није спречило да дивља албански иредентизам и национализам и да се постепено реализује циљ непријатеља о „етнички чистом Косову”. Слушајући те потресне драме, избила је јасно на светлост дана дугогодишња веома организована, смишљена, перифидна и упорна активност непријатеља, који је, грубо атакујући на основне људске слободе и права, пре свега, Срба и Црногораца, који свуда и на сваком месту — на улици, у аутобусу, школи, продавници, здравственој установи, радној организацији, на имању, па ни мртви нису остављени на миру /скрнављење њихових гробова/. Уништавани су и културни и историјски споменици. Истовремено је непријатељ атаковао на основне вредности наше револуције, братство и јединство наших народа и народности, заједништво, уставни поредак и територијални интегритет СФРЈ, и ковао заверу. Разочарење је било тотално када велики број људи није могао да оствари заштиту својих права и слобода код органа, руководства друштвено-политичких заједница и друштвено-политичких организација. Ужасавајуће је да су неки од ових грађана, због тога што су се жалили и тражили заштиту својих права, извлачили „дебљи крај” — не само да им та заштита није пружена, него су према њима предузимане и репресалије. Ови грађани су на свим састанцима указивали поименично на оне који су се потпуно оглушили о своје уставне и законске функције и обавезе, или су злоупотребљавали овлашћења која су имали, тражећи позивање на одговорност, тако да се то питање одговорности мора довести до краја. Такве не само да треба смењивати с функција и искључивати из Савеза комуниста, већ треба према њима предузимати и кривично гоњење.

С ових састанака упућено је оправдано упозорење и оштра критика. Речено је: „Много и дуго анализирасте овај проблем. Док ви то анализирасте, овај народ с Косова побеже. Ми се нисмо иселили добровољно, већ принудно, ми смо протерани и тражимо да се тако о овој појави говори.”

Земљорадници, који су на том састанку говорили, истицали су: „Зашто бисмо ми напустили Косово, када смо тамо рођени, када су нам тамо рођени очеви, дедови, прадедови, чукундеде, када тамо наши живе вековима?” „Ја сам земљорадник, имам добру земљу. Ја посејем, а мој комшија дође, узме летину, претећи ми пушком да ће ме убити.”

Други су говорили о паљењу жита, сена, тровању стоке, живине. Неки су говорили како су им бунари били загађени. Неколицина је говорила: „Дођем на њиву, а мој комшија оре. Ја га питам шта то ради, а он ми каже — па зар не видиш да орем! Ја му одговарам: Како можеш да ореш, то је моја земља?! Не, од данас то је моја земља, склањај се док те нисам убио!”

И заиста, у одбрани својих права, у оваквим сукобима долазило је до туча, телесних повреда, а и до убистава.

Шта рећи за лекара који одбија да пружи помоћ једној старој жени само зато што је Српкиња? Њеном сину је изричито рекао: „Твоју мајку не могу да примим у болницу, вози је за Србију, ово није Србија, ово је Косово, ово је Албанија!” Човек је морао да одведе мајку ван Косова.

Или, на пример, за просветне раднике, који су од свог колеге, који је српске националности, тражили да мора говорити с њима на албанском језику, јер је и њему то матерњи језик. Када је овај друг покушао ово да рашчисти на партијском састанку, епилог је био: ти си велико-србин, нема ти места у настави. Након овога је распоређен на радно место библиотекара, а касније помоћног службеника.

Када се све ово чита и слуша, човеку се намеће једно основно питање: како се све ово могло дешавати? Очигледно је да је непријатељ на Косову развио своју активност, као што то стоји и у извештају, још у периоду фашистичке окупације; да је своју активност наставио и после

ослобођења; да је континуирано врши, да је успео да се инфилтрира и у Савез комуниста и у неке органе власти и у неке органе унутрашњих послова, средства јавног информисања и у неке правосудне органе; другим речима, у све поре друштвеног живота, да је и данас присутан и активан.

Надлежни државни и друштвено-политички фактори, том валу национализма и иредентизма и непријатељских активности, нису се енергично супротстављали, тако да је било и толеранције, пасивности, опортунизма, лоше и штетне политике понашања. С обзиром на огромне, пре свега, политички штетне последице које су из свега овога настале, реч је о контрареволуцији, те се такво понашање граничи са својеврсном спрегом и саучесништвом, па и мере одговорности за оне који су својим чињењем и нечињењем допринели да до свега овога дође, морају бити оштре, и то се мора довести до краја.

И поред резултата који су постигнути у борби против албанског национализма и иредентизма на Косову, непријатељ још није сломљен. То мора бити наш непосредни задатак, јер се с њим мора свуда и на сваком месту најенергичније обрачунавати, не вербално, већ свакодневном акцијом, на делу, па и законским мерама.

Када је реч о овом проблему о коме данас расправљамо, најширом друштвеном акцијом мора се стварати таква друштвено-политичка клима да се исељавање Срба и Црногораца с Косова заустави и онемогући, дакле, исељавање под било каквим директним или индиректним притиском, јер је апсурдно да српски народ буде потискиван и примораван да се сели с једног дела територије своје Републике. То се не сме десити ни једном нашем грађанину, ни једном припаднику наших народа и народности, ни у једном кутку наше земље, па ни на Косову. Ми то морамо онемогућити свим расположивим политичким, државним и самоуправним механизмима и институцијама. Улога свих државних органа, укључујући ту и органе управе и правосудне органе, за стабилизацију стања на Косову и искорењивање ових појава о којима говоримо, изванредно је велика. Начело уставности и законитости мора бити иманентно у остваривању функција тих органа, јер ћемо само на тај начин

обезбеђивати равноправност и једнакост радних људи и грађана пред законом и онемогућити било какву дискриминацију по основу разлике у националности, или по неком другом основу. То ће доприносити пуној уставности и законитости у свим областима друштвеног живота и укупном стању на овом подручју.

Разни национални „кључеви”, који су упражњавани приликом уписа у школе, приликом запошљавања, решавања стамбених питања, колико знам и познајем Устав, немају никаквог ослонаца у Уставу. Напротив, у директној су супротности с Уставом, те им нема места ни у пракси, а још мање у нормативним актима.

Мислим да се може констатовати да се, и поред несумњивих резултата, још увек иде споро, да има још доста опортунизма, да се ствари не истерују до краја, већ се стаје на пола пута, што је недопустиво, и што нам се може осветити. То нам се до сада већ и светило. Мора се ићи до краја, јер је то услов да битку добијемо. Борбу морамо наставити енергично и бескомпромисно, заједничким снагама, јер ово није ствар само САП Косова, нити само Социјалистичке Републике Србије, већ свих социјалистичких република и аутономних покрајина и читаве југословенске заједнице.

Казнена политика коју су водили судови непосредно после контрареволуционарних догађаја заслужује нашу подршку. Казне су биле оштре и мислим да је то било сасвим у реду, с обзиром на тежину дела и на друштвену опасност учинилаца. Сматрам да сада линеарно ублажавање ових казни од стране вишег суда није добро, па мислим да то треба преиспитати. Мислим да још увек има оних који нису приведени заслуженој казни, те и даље вуку конце, па је обавеза надлежних органа да и тај посао до краја обаве. Морам, међутим, да кажем да је било кажњавања ових за које није било места да се казне. Реч је о лицима која су у контрареволуционарним догађајима и сами били предмет напада, било је напада на њихов живот, животе чланова њихових породица, њихову имовину и они су, према нашим прописима, према нашем Кривичном закону, који се у том делу примењује јединствено, имали право да се бране, јер су деловали у нужној одбрани, а нужна одбрана,

по нашем Кривичном закону, искључује кривичну одговорност. Запањујуће је да су се и таква лица стављала у затвор и да су она кажњавана.

Те незаконитости и страшне неправде надлежни јавни тужилац треба да отклони подизањем захтева за заштиту законитости, а лица која су очигледно злоупотребила своја овлашћења када су и овакве грађане хапсила и кажњавала, стављајући их заједно с учесницима контрареволуције и демонстарција, треба узети на одговорност.

Поред овога што сам рекао, желим да се осврнем на још један проблем. То је питање остваривања увида Федерације, тј. југословенске заједнице као целине, у спровођење савезних закона за чије су спровођење одговорне републике и покрајине. Одмах да кажем да је тај увид готово у потпуности како се то види из материјала СИБ-а, изостао када је реч о спровођењу савезних закона од стране органа САП Косова. Доказ за то је дугогодишња готово несметана активност контрареволюционарних снага и непријатеља на Косову. Мишљења сам да, када је реч о праћењу спровођења савезних закона, за чије су спровођење одговорне републике и покрајине, треба на чвршћим основама успоставити сарадњу одговарајућих републичких и покрајинских органа са савезним органима. Разлог је у томе што су поједини наведену сарадњу, која је иначе институционализована у Уставу СФРЈ, схватили као необавезни облик односа, који зависи од њихове добре воље, а не као уставну обавезу, једну од најбитнијих претпоставки за остваривање увида у остваривање наведених савезних закона и функционисање система на јединственим основама.

На крају, хтео бих још једном да нагласим значај питања о коме данас расправљамо и изразим своје дубоко убеђење да ћемо заједничким снагама обезбедити све услове и створити друштвено-политичку климу и правну сигурност да радни људи и грађани, припадници свих народа и народности на Косову, безбедно живе и раде у миру и слободи, за коју су милион и седамто хиљада наших најбољих синова и кћери дали своје животе под руководством Комунистичке партије Југославије и друга Тита.

Предлажем да Савезно веће прихвати извештај Одбора за правосуђе, с предлогом закључака које би требало да узме у обзир заједничка радна група када се буду припремали закључци. Сагласан сам да закључке Савезно веће донесе на наредној седници.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Mihailo Todorović.

МИХАИЛО ТИОДОРОВИЋ /*СР Црна Гора*/:

Друже предсједниче, другарице и другови делегати, у материјалу који разматрамо „Оцјене и ставови Савезног извршног вијећа о исељавању Срба и Црногораца с Косова” има и реченица која гласи:

„Притисци албанских националиста се настављају, а неки видови притиска се чак израженије испољавају. Насиља и други видови притиска усмерених ка исељавању Срба и Црногораца са Косова су у порасту”.

Сигурно је да оваква констатација није дата лако, а и аргументована је бројним подацима. Свакако да такво стање данас јако забрињава сваког поштеносног грађанина наше земље, али мислим да у материјалу није довољно наглашена управо та димензија проблема, тј. догађаји на Косову као судбинско питање нашег заједништва.

Управо бих желио да данас нешто о томе кажем.

Познато је свима нама да је у коријену наше револуције прије свега било братство и јединство и наше класно и национално ослобођење. Борац сам те револуције, и вјерујте ми да нико од нас 1941. године није отишао у борбу мислећи само на свој крај, већ прије свега на Југославију као будућу братску заједницу свих народа и народности који у њој живе. Сви ми добро знамо да су се и наши очеви и дједови борили за Југославију, али да се нијесу изборили за овакву какву су жељели. Међутим, ми, комунисти, започели смо резолуцију с јасним концептом ове

наше социјалистичке самоуправне Југославије, јер смо били незадовољни оном коју су стварали наши преци, а која се, као што сви знамо, распа-ла за свега једанаест дана. Никада не смијемо до-зволити да дођемо у ситуацију да и нама, који смо утемељили ову и овакву социјалистичку са-моуправну Југославију, кажу наши потомци да је нијесмо добро направили, јер је то оно нај-трагичније што би нам се могло догодити.

Ја ово кажем да бих још јаче нагласио да многе појаве, а посебно контрареволуција и на-ционализам, нијесу проблеми само република и покрајина гдје се то догађа, већ Југославије и свих наших народа и народности у цјелини. Имам утисак, другарице и другови, да неки про-блеми нијесу тако виђени и третирани широм наше земље, код свих република и покрајина и међу свим структурама друштва, па мислим да на то свакако треба да укаже наша данашња ди-скусија, као и закључци.

Код великог писца Ернеста Хемингвеја, на почетку романа „За ким звона звоне“, има је-дна чудесно истинита и људска реченица: „Ако груду земље однесе море, Европе је мање, као да је однијело неки рт, као да је однијело по-сјед твојих пријатеља или твој. Смрт ма ког човјека смањује мене... Стога никад не питај за ким звоно звони, оно звони за тобом”.

Ову мисао великог писца треба схватити тако да је звоно контрареволуције зазвонило пред кућом сваког од нас, чим је зазвонило у Приштини, црвеној Ђаковици, Пећи, Уроше-вцу, Призрену итд. Али, да се разумијемо. Није то све почело онда када се грубо објелоданило и преко свих звона постало јавно и прегласно. Та змија се одавно гнијезди у нашим њедрима, и ми, умјесто да јој главу каменом затучемо, пустили смо је да се бројно коти, а да не укажемо јавно на ту опасност. Већ поодавно се могло чути као парола — што је јаче Косово, слабија је Србија и сл. Зар се смије и може заснивати су-дбина Југославије и стабилност Југославије на било чијој слабости, било које наше републике или покрајине? Убијеђен сам да та контрарево-луционарна теза ништа мање није опасна од оне „Косово—република”, јер нијесмо на вријеме оцијенили сву њену злурадост и непријатељство.

Стављати памук у уши и рећи да нешто тако ни-када нијесмо чули, није својствено комунистима.

Да би ослабио нашу акцију, непријатељ данас протура једну другу интересантну тезу, наиме, да се треба једноставно навићи живјети с проблемом Косова, као што су се Енглеска и Шпанија навикле да живе с проблемом Ираца, односно Баскијаца. Значи ли то да се, по њихо-вом, требамо навићи да живимо с контрарево-луцијом, па како нам буде? У питању су и друге, такође опасне контрареволюционарне појаве и пароле. Зар сваки национализам, а ми их имамо у неколико боја и варијанти, и то по свим репу-бликама и покрајинама, није претходница контрареволуције, њена челна колона и њен конаچار? Сваки будан комуниста и патриота то знаде, види и лако препознаје.

Феномен исељавања Срба и Црногораца с Косова, заправо, напуштање свог огњишта, свог имања, своје прадједовине, свог гробља и свог завичајног неба, родио се на нашој заједничкој политичкој небудности. Такав примјер исеља-вања и миграције савремена историја не памти, бар не на тако драстичан начин. Морамо бити искрени и једном казати од када нам је позната та српско-црногорска сеоба с Косова. Знамо за то већ поодавно, тамо негдје 1968. године, или ра-није, али мало смо урадили да то спријечимо. Гдје то има и у којој држави, да су припадници два народа изложени злостављању група и поје-динаца, уништавању имовине, гробаља и свега најличнијег и светог, а да се не узму у заштиту, све док то није постао толико видљив и опасан друштвени проблем. Сви смо чули и видјели како избјегли појединци говоре да су своја имања напустили од великог зулума својих сусје-да, а такође смо видјели и како изгледају те на-пуштене куће и огњишта и сву ту велику људску тугу. Један број каже и то да су све што им се дешавало пријавили властима, али да их нико није узео у заштиту. Па, молим вас, другарице и другови, чија је то власт? То је наша, социјали-стичка, самоуправна власт, заједничка власт Алба-наца, Срба, Црногораца, Турака и других народа и народности који живе на Косову, а не нека и нечија, туђа и друга власт. Али, кад човјек изу-би повјерење у своју власт, онда је он изгубио

повјерење у своју државу и све што је државно, а мени се чини, из свега што сам чуо, видео и прочитао, да код једног броја Срба и Црногораца на Косову има таквог губљења повјерења и перспективе. Ми то морамо пресећи и повратити повјерење људи у нашу власт и њену правичност.

Сваки поштени Албанац на Косову данас види и каже да је братство и јединство наша једина животна и историјска шанса, али погледајмо колико то на Косову има својих сметњи и препрека, које чине злокобни националисти и иредентисти. Каково је то братство и јединство ако с Косова бјеже они с којима треба да се братимиш и живиш? С киме ћеш се братимити у етнички чистом Косову? Једино сам са собом, а то је глупост. Каква и чија је то парола „етнички чисто Косово” свима нам је јасно — фашистичко-расистичка. То није спорно, али јесте смишљено колико се код нас у скороје време бавимо генетиком и разним генезима, и то по свим републикама и покрајинама. Да ли су другови у нашој власти генетичари, или су, прије свега, марксисти и револуционари? Ми смо ову земљу замислили и правили на једној јединој генези — на генези братства и јединства и њу једино треба да развијамо и признајемо и развијамо када су у питању међунационални односи и равноправност народа и народности у Социјалистичкој Југославији. Историјска судбина и горка животна искуства довели су нас тако до једино исправног закључка, а то сви радни људи у Југославији морају гласно казати и заступати. Међутим, Али Хадри и њему слични по Југославији, тобож у име науке, историје, етнологије и сличних наука, забадају нож у сред таквог нашег јединственог југословенског бића, а да нико годинама на то озбиљније не укаже. Сада тај нож треба vadити из тако рањеног ткива, а то није ни мало лака и безболна операција.

Ако се, међутим, пажљиво, стрпљиво, људски и поштено ради, нама и та операција мора успјети, али хирург мора у сваком случају бити читава наша заједница, а прије свега, одлучан и јединствен Савез комуниста Југославије.

Поставља се још једно питање, мислим, јако важно, да бисмо дошли до праве истине и

били као комунисти правични, а као револуционари досљедни. Наиме, да ли су најистакнутији руководиоци Албанци, Срби и Црногорци, још раније знали за масовна исељавања Срба и Црногораца с Косова, а и за све остало што је томе претходило. Да будем још јаснији: да ли су другови руководиоци друштвено-политичких организација и других структура на Косову знали шта им се ради у Покрајини? Немогуће је да нису знали, или бар да нису начули понешто о свему томе. Имамо ли ми и до данас, другови њихове извјештаје у којима јасно упознају своју Партију да се Срби и Црногорци селе с Косова због неподношљивог односа према њима? Имамо ли информације да Али Хадри и њему слични, наводно у име науке, прекопавају гробове од Улциња до Призрена да би утврдили како се албанска лобања битно разликује од словенске или нечије друге, и да је по антрополошким нормама сасвим илирска. Шта је циљ и каква је посљедица свега тога? Да ли су они као комунисти одговорни пред својом Партијом, ако ништа друго, бар за очигледно слепило, да не кажем, и много тежу ријеч? Сигурно је да су одговорни, јер смо ми она иста Партија која је за много мање и безазленије небудности и грешке веома оштро али правично кажњавала своје чланове: Ако је тако, не видим разлога оваквој и оволикој бољећивости према овим и другим појединцима и форумима који су у оном времену или одговорни за стање на Косову. Требало би онда да и они стану лицем пред своју Партију и радничку класу и кажу праву истину о себи, своје раду и свему што се десило. И не само да кажу истину, него да осјете пријекор и праву казну, као што су годинама осјећали и уживали благодети руководећих људи задужених пред Партијом и земљом за њен просперитет и сигурност.

Ја заиста нијесам за сјечу њихових глава, али јесам за скидање маске с њиховог рада и понашања, а све то, прије свега, због помоћи данашњем руководству на Косову, као и принципа које морамо бранити и сигурности у нашу будућност, а не никако због њих самих.

Када већ помињемо одговорност и казне, треба скренути пажњу и на мишљења која се

сада могу понегдје чути — наиме, како „главе нећемо никоме скидати”. Шта то, молим вас, значи када се унапријед даје гаранција непријатељу да му се плави ништа не може десити, ма шта радио и ма колико угрожавао ову земљу? Значи ли то да се и даље ради као што се радило — како ће то непријатељ једино схватити и превести. Зар контрареволуција није гилотина револуције, револуционара и свега самоуправног и социјалистичког? Сигурно да јесте. Зар онда борба против контрареволуције, било у ком облику и било гдје се она појављивала, не подразумејева све врсте обрачуна с непријатељем, па и кидање плава, ако је то неко својим злостјелом заслужио? Ја сигурно вјерујем да до тога неће доћи, јер ми ни 1948. године нијесмо никога осудили на смрт, већ да ће се и то наше данашње стање на Косову разријешити на хуман и људски начин. Међутим, то се као могућност не смије искључивати, већ контрареволуционаре и њихове најбоље савезнике, националисте, треба упознати и рећи им јавно — ми, комунисти, заиста знамо како се осваја власт, али да су они заборавили још једну битну чињеницу, а то је да југословенска радничка класа зна и како да брани ова наша власт и држава коју смо створили проливањем толико сопствене крви. Изгледа да су они у својим многобројним калкулацијама заборавили на ту чињеницу, коју ми, то морамо признати, ни сами нијесмо довољно истицали. Ја сам сигуран и увјерен да ће другови с Косова, ако им то затреба, знати да искористе и ту могућност.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegatkinja Ela Ulrih—Atena.

ELA ULRIH—ATENA (SR Slovenija):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi delegati, iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova pod pritiskom albanskih nacionalista i iredentista zaslužuje najveću pažnju i ovog Doma.

Savezno veće svojim merama i aktivnostima može značajno da utiče i da pomogne progresi-

vnim demokratskim snagama na Kosovu, a i šire, da savladaju teške prilike i otklone uzroke, odnosno prevaziđu okolnosti u kojima je pokušaj kontrarevolucije mogao da eskalira. Međutim, iseljavanje Srba i Crnogoraca, kako ga sada mi možemo posmatrati, ipak je jedno izdvojeno pitanje, koje se objektivno može razmatrati samo u celini događaja i odnosa u SAP Kosovu. Ono po svojoj suštini nije uzrok, već posledica delovanja više faktora, pa zbog toga tu pojavu treba i šire i detaljnije izučavati, pratiti i donositi odgovarajuće mere i stvarati takve društvene uslove u kojima će moći da se razvijaju humani i demokratski samoupravni odnosi na principima bratstva i jedinstva svih pripadnika naroda, narodnosti i etničkih grupa na principima slobode i ravnopravnosti svih koji tu zajedno žive.

Materijali, kojima se može prigovarati, jer u mnogo čemu nisu identični u ocenama i navodima, nisu ni dovoljno argumentovani, a uvode nas u današnju raspravu, na žalost, ne daju celovitiji uvid u stanje na Kosovu, pa nas zbog toga na neki način i ograničavaju u donošenju zaključaka. Zbog toga ću se i ja zadržati samo na pitanjima iseljavanja pod pritiskom albanskih nacionalista i iredentista na Kosovu, mada i tu uvek nije lako povući granicu šta je „pod pritiskom”, a šta to nije, nego su drugi razlozi.

Međutim, i bez obzira na prigovor materijalima, osnovne konstatacije u tim materijalima su takve da se s njima nikako ne možemo miriti. Skupština SFRJ ne može tolerisati da se krše osnovna ustavna prava i slobode radnog čoveka i građanina i da pojedini organi i organizacije rade protivustavno i nezakonito. Naprotiv, mi moramo da reagujemo racionalno i da najenergičnije delujemo, kako bi na Kosovu bili što pre uspostavljeni ustavni red i stanje zakonitosti, kako bi uspostavili takvo stanje u kome ne može ostati nekažnjen ni jedan slučaj protivustavnog i nezakonitog delovanja pojedinaca ili organa, a naročito organa uprave, pravosuđa i svih drugih institucija političkog sistema.

Sprovođenje neposredne odgovornosti nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija je *conditio sine qua non* društvene akcije u ovom trenutku. Gotovo da nema značajnijeg skupa na kome pitanje odgovornosti nije pokre-

nuto, na kome nije donesen stav da treba i lična i kolektivna odgovornost dosledno da se sprovedu, da bi bili uspešniji u borbi za ekonomsku stabilizaciju, a i za bezbednost u celoj našoj zajednici, posebno na Kosovu.

Uprkos tome, sprovođenje odgovornosti još uvek je samo na rečima. Ona se konkretno ne utvrđuje, pa i ne ostvaruje. U materijalima za ovu tačku dnevnog reda ne navodi se nijedan primer da je neko od odgovornih radnika ili funkcionera u organima, od mesne zajednice i opštine do pokrajine, republike i Federacije, bio smenjen ili kažnjen za postupanje, odnosno nepostupanje koje je doprinelo ili još uvek doprinosi iseljavanju Srba i Crogoraca s Kosova pod pritiskom.

Savezno veće treba, u cilju sprovođenja ranije donesenih svojih zaključaka o ostvarivanju odgovornosti, konkretizovati svoj stav i preći s reči na dela. Kako se moglo desiti i ko je odgovoran za to da je ovo Veće tek sada zvanično obavesteno o pojavi prinudnog iseljavanja Srba i Crnogoraca na Kosovu i protivustavnim i nezakonitim sredstvima i metodama kojima je ta pojava prouzrokovana? Ko je imao pravo da o tome čuti, da Skupštinu SFRJ ne obavesti o tako značajnom pitanju? Ko je odgovoran da su se ove i slične pojave u našem društvu deklarirale kao tabu-teme i time pružila mogućnost da one rastu i mogu prouzrokovati politički vrlo štetne, ako ne i sudbonosne posledice?

Savezno veće bi u konkretnom ostvarivanju odgovornosti trebalo da pođe od sebe, od saveznih organa i organizacija, odnosno funkcionera koji su njemu odgovorni za svoj rad. I mi se moramo razračunavati s oportunizmom. Savezni organi i organizacije, u granicama Ustavom utvrđenih prava Federacije, odgovorni su za stanje u zemlji. Federacija preko saveznih organa – po članu 281. Ustava SFRJ, tačka 17 – štiti ustavnost utvrđenu Ustavom i zakonitost, u skladu s Ustavom. Čini se da svi savezni organi nisu sprovodili tu svoju dužnost i da su često pribegavali takozvanoj „nenadležnosti” i time opravdavali, odnosno objašnjavali svoju pasivnost.

Formula nenadležnosti treba da se preispita, odnosno da se u svakom konkretnom slučaju kompetentno i faktički utvrdi ustavna nadležnost,

što ni u kom slučaju ne sme da prouzrokuje zataškavanje gorućih problema.

Događaji koji su na Kosovu izbili u vidu pokušaja kontrarevolucije eskalirali su deset i više godina, pa se sa sigurnošću može reći da ni savezni organi i organizacije, odnosno funkcioneri nisu iskoristili sva ustavna ovlašćenja za zaštitu ustavnog reda, zakonitosti i za zaštitu ustavnih prava i sloboda radnih ljudi i građana na Kosovu.

Savezno veće ima pravo i dužnost da zahteva od saveznih organa i organizacija da ga obaveštavaju kako o stanju i događajima u zemlji, tako i o preduzetim merama tih organa i o efektima koje su te mere prouzrokovale. Ko to ne čini, odgovoran je ne samo zato što nije učinio što mu je dužnost, već i za stanje i same pojave.

Nasuprot tome, i rutinski izveštaji koje savezni organi godišnje podnose Saveznom veću sasvim su zaobišli događaje na Kosovu.

Da na kraju kažem i to, što je po mom mišljenju osnovno ako smo okrenuti budućnosti, trajnijem rešenju pitanja iseljavanja i društveno-političkoj stabilizaciji na Kosovu. Situacija o kojoj nas obaveštavaju predloženi materijali primorava nas da reagujemo što je moguće brže, kako bismo sprečili dalje pritiske za iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova. Razume se da su mere kojima organi Federacije u ovom trenutku raspolažu pretežno represivnog karaktera i da, pre svega, nastupamo kao organi vlasti.

Daleko je, međutim, značajnije delovanje našeg Veća u jačanju i razvijanju socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u celini, a naročito u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama na Kosovu. Mada to važi za celu zemlju, ipak je za političku i društvenu stabilizaciju na Kosovu to najpreči zadatak svih subjektivnih snaga. Državna intervencija je nužno zlo, koje ne sme da potraje ni malo duže od objektivne nužde. Radni ljudi i građani, bez obzira na pripadnost različitim narodima i narodnostima, religijama i sl. oslobođeni pritisaka i slobodno organizovani u svoje samoupravne i društveno-političke organizacije, jedini su sposobni da u rešavanju svih problema zadovoljavanja zajedničkih interesa i potreba reše i probleme zajedničkog rada i života, da razvijaju humane međusobne odnose, da vrata

poverenje u sebe, u suseda i u naš samoupravni društveno-politički sistem.

U tome nezamenljivu ulogu imaju mesne zajednice, sa svim bogatstvom oblika i aktivnosti građana i radnih ljudi, kojima treba pomagati da se što pre reafirmišu. To, razume se, ne možemo ostvariti bez upornog i istrajnog rada članova društveno-političkih organizacija, pre svega Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije.

Mislim da je, uz sve druge tekuće mere, jedini pravi put da se angažujemo za stabilizaciju ukupnih ekonomskih i političkih odnosa u SAP Kosovu, da se založimo za privredni i društveni razvoj, za bolje korišćenje proizvodnih kapaciteta i povećanje produktivnosti rada, za samoupravno povezivanje udruženog rada, za rešavanje problema nezaposlenosti u skladu s usvojenom politikom, za razvoj školstva, u skladu s našim zajedničkim društvenim obrazovnim ciljevima i potrebama udruženog rada, za međusobno poznavanje i poštovanje jezika i kulture naroda i narodnosti kojima pripadaju građani Kosova.

Jugoslovenska zajednica, a posebno radnička klasa Jugoslavije, koja je i kohezioni i stabilizacioni faktor jugoslovenskog federalizma, naravno očekuje i zahteva da, uz uvažavanje principa solidarnosti i uzajamnosti i u skladu s usvojenom politikom i programom najbržeg razvoja SAP Kosova, radni ljudi i građani Kosova sami preuzmu odgovornost za sopstveni razvoj.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč delegat Zarija Martinović.

ЗАРИЈА МАРТИНОВИЋ /CP Србија/:

Другарице и другови делегати, ако дискутујемо о периоду од 10–15 година, о једном озбиљном стању, онда имамо времена, треба да будемо стрпљиви.

Ја, лично, мислим да данас треба да разговарамо сасвим отворено, без устезања и до краја јасно, да не би било, евентуално, некаквих приписивања, те емоцијама, те инсинуацијама, те оптерећењима, те под хипотеком. Покушаћу да

будем јасан и одређен, да ме нико не тумачи, ни лево, ни десно. То је једини начин да се добро разумемо кад говоримо, а то значи да се мора и одговарати за оно што се каже. Мислим да је крајње време да се тако поступа.

Мислим да је реално присутна оцена да је ситуација на Косову тешка. Самим тим, у нашој земљи је ситуација озбиљна, јер се ми неозбиљно понашамо. Тешко је било од 1941. до 1945., тешко је било 1948. године, а данас, када смо ми на своме, када само господаримо, како може да нам буде тешко? Ми нашим неодговорним радом само можемо овако озбиљно стање претворити у тешко стање, а онда морамо сносити одговорност пред револуцијом, пред радничком класом, пред својим сопственим народом, за то шта смо радили и ко нас је овластио да чинимо, или не чинимо, оно што смо морали да чинимо.

То је прво.

Друго, желим да будем јасан и одређен — потпуно подржавам став другова и ограђујем се од свих појединаца који покушавају да албански народ, албанску радничку класу, Савез комуниста на Косову поистовете с контрареволуцијом. То не може бити и неће никада бити, јер је тај албански народ 1941. године — то добро знам, стари су ми причали — крио и Србе, и Црногорце, и спасавао их, гинули су заједно, један до другог.

Желим, такође, јасно да повучем паралелу између садашњег политичког руководства, и бившег политичког руководства. То двоје не иде заједно. Овом садашњем руководству дато је пуно поверење највиших државних и партијских органа ове земље, Покрајине, у првом реду, и Савеза комуниста Србије. Они и уживају наше пуно поверење. Према томе, нико не може стављати под сумњу поверење руководиоца које су легално изабрали Партија и радничка класа Косова и наше Југославије у целини.

Према томе, поистовећивање, кроз дискусију, бившег на штету садашњег, то је врло опасно. То да подвучемо и да будемо јасни.

Затим, желим јасно да кажем: ја посебно уважавам дискусије, јасне, на матерњем језику. Реци ми да те разумем. Иначе, оно наоколо: „право да вам кажем” — не ценим, јер морам да се стресам. На шта се мисли када се каже: „тамо

неко, па овамо неко, па овамо се нешто осећа, тамо нешто мирише..." Има да се каже то и то. Непрецизан начин излагања и паушалне квалитетације су својеврсна психолошка тортура, да мора човек страховито да се оптерећује, шта ће неко у некој „етној” форми да завија. Ја то не волим, ни као комуниста ни као човек. С тиме морамо престати за сва времена.

Такође желим да кажем — овим не желим да осуђујем, јер је осуђивати лако — али исто је неодговорно да се овако високом Дому не достави информација о стању на Косову. Али, било ми је далеко лакше, поштено да вам кажем, када сам синоћ, а то је моја лична оцена, чуо поштену изјаву друга Станета Доланца који је рекао — верујте ми, ја нисам знао. Ако није друг Стане знао, како ћу ја знати? Према томе, не љутим се. Значи, комплетна обмана земље. Мора се тако разговарати. Не може: има тамо, има овамо.

То је неколико уводних напомена, да бих био, колико је могућно, јаснији.

Што се тиче самих закључака поводом материјала Извршног већа, да будем одређен — у целини их прихватам. Ту нема ништа ни додати ни одузети, јер су оне идентичне с оценама и највиших државних и партијских органа, па и руководства Покрајине и Републике Србије. Ја сам на седници Одбора дао своје сугестије. Сада желим да упозорим, када смо изrekli суд да је реч о контрареволуцији, онда мора бити јасно сваком грађанину ове земље, од најмањег до највећег, да је контрареволуција акт највеће, срамне издаје свог народа. Ту полемике нема. Ту се не можемо погађати шта је. Затим, да је контрареволуција атак на основна, елементарна људска права, за која су се човечанство, па и класична грађанска демократија глобално давно изборили. То је друго што морамо да знамо. Треће, морамо да знамо да ништа није у међусобној супротности толико оштро, као контрареволуција и самоуправљање. То двоје никако заједно не може, ни у каквој варијанти. То је немогуће, то је неodrживо, јер самоуправљање је друштвени однос највећих демократских слобода и права људи. То мора да буде јасно, и строго подвојено најјачим друштвеним зидом нашег опредељења, како у току револуције, тако и укупне после-

ратне социјалистичке и самоуправне изградње.

Што се тиче исељавања, овога што се дешава на Косову, оцене су изречене и немам разлога да понављам. Чини ми се да има одбранашког. Да будем прецизан на шта мислим. Покушава се економски мотив поистоветити с притисцима који се врше од стране иредентиста и националиста. Овако поједностављен узрок процеса исељавања дају националисти, не само албански, већ и сви други, без обзира коме припадају. Но, истина је да исељавање Срба и Црногораца с Косова није обично исељавање. Исељавање с Косова јесте ипак један својеврсни психолошки прогон, са дубоком идеолошком садржином. Ту нема никакве дилеме. Ја не желим да то повезујем, био бих сасвим неодговоран, али морам да се вратим уназад. Вероватно би неком фашисти данас пало на памет да каже — Словенци су се исељавали из Словеније. А не да каже да им је био стављен нож под грло, па су морали, јер је фашизам јасно рекао: ово је земља Немачка, а не Словенија. Опростите, другови, зна се, ваљда смо толико писмени, шта је шта. Те ствари не може бранити ни један поштен човек свог народа.

Према томе, није реч само о одговорности, већ и о потреби да се потпуно разјаснимо шта је шта. То је врло важно, јер када се добро разумемо, онда ћемо се врло брзо и договорити. Морам да вам кажем, што је чак и штампа рекла, да сам дискутовао емотивно, да сам дискутовао оштро. Могу да вам кажем да су 1976. године у Краљеву биле највеће послератне демонстрације. Организовали смо их као протест против исељавања и притисака над корушким Словенцима од стране аустријских власти. Ми смо се дигли, сматрали смо: доста је фашизма, словеначки народ треба једанпут оставити на миру. Он је на своме, у својој кући. Нисмо радили емотивно, већ дубоко људски, јер знамо да су Словенци у Корушкој увод за нову 1941, па ће нас поново стрељати као што су стељали 1941. и Словенце, и Србе, и све редом. То нисмо радили емотивно, нити оптерећено, већ свесно — рекли смо да нећемо 1941. годину.

Овде се поставља питање како су ствари текле. Што се тиче тога како су ствари текле, ре-

чено је, а и ја кажем: лоше по нас, није могло бити горе по Југославију. Према томе, и да смо их ми сами учили, не бисмо их боље научили како треба да нас ударе на најосетљивије место. Само то да одговорим. Значи, ударили су по генерацији која наилази, оно што каже Фадиљ Хоџа, на најосетљивије и најдраже — по деци и омладини.

Такође се поставља питање зашто се ђутало. Да будем овде јасан: морало се ђутати, јер је било страшних квалификација: либерализам, опортунизам, етатизам, „мирише“, „завија“. Такве ствари ја као човек не прихватам, него кажем: то се зове то и то, а тај се зове тако и тако, јер онда смо одмах на чистини. Зар није, другови својеврстан притисак и фашистичко „испирање мозга“ онај случај када је друг Нерудин Џурић, Албанац, поштени Албанац с Косова, послао телеграм Председништву СФРЈ и подржао оцене. Друг Џурић је због тога кажњен два месеца затвора. Зар није то опомена свим поштемим Албанцима да ће тако проћи. Према томе, контрареволуција не бира народ и народност, она бије све оне, по начелу — ко није с њима, он је против њих. Према томе, контрареволуција је атак и на албански народ, и на албанске комунисте, и на српске, и на црногорске, и на све што је прогресивно и људско. Мени се чини да поједини другови на Косову још не схватају да је контрареволуција на Косову управо највећу штету нанела албанском народу. Погажена је традиционална стара албанска реч „беса“, која је представљала поверење. Они су покушали да Албанце на Косову обесчасте. Па ваљда треба да знате шта је шта. Према томе, то нико не може прихватити и одобрити и мирно гледати. То је тако, то је истина.

Морам да кажем да су такође методе „испирања мозга“ познате када се разним психолошким притисцима од човека покушава направити нико и ништа и да будеш као некаква крпа. То наш народ никад није могао и никада неће прихватити. То се мора схватити једанпут, за сва времена. Мени није неразумљиво ако у овом тренутку не можемо да кажемо шта треба да урадимо, али морамо да кажемо народу шта не треба да урадимо и шта не смео да урадимо.

Имам осећај да смо се ми толико удаљили и сопствени народ више не препознајемо у неким моментима. Ми не знамо шта наш народ може да поднесе и схвати, а шта не може. Ја ћу бити конкретан.

Другарице и другови, нема никаквих проблема, наш народ може да схвати да нема бензина. Нема бензина и ником ништа. Немамо кафе — нема кафе, ником ништа. Он може да схвати да нас непријатељ споља напада, а нас је увек и нападао, нама никад ништа нико поклонио није. Све што смо добили, морали смо људским жртвама да платимо, И наш народ схвата да нас нико толико јако не може стегнути колико се ми јаче можемо одупрети. Ту нема проблема. Међутим, наш народ неће и не може да схвати да може неко да сеје несметано мржњу између народа и народности. То неће и не може. Наш народ неће и не може да схвати мито и корупцију. Наш народ неће и не може да схвати неправду, јер он много лакше трпи глад него неправду, јер је више био гладан него сит. Наш народ неће и не може да схвати братоубилачки рат, јер је он вековима гинуо. Наш народ неће и не може да схвати да се може газити људско достојанство, да се деца могу силовати, да се деца могу на прагу убијати, да се могу рушити споменици. То неће и не може да схвати. Када би то схватио, он не би био оно што данас јесте. Данас би овде био неки Герман или Шулиц, а не би били слободни, равноправни народи и народности Југославије, и добро је што наш народ неће и не може то да схвати и прихвати.

Чини ми се да поједини другови на то заборављају, па покушавају: чекајте, немојте емоционално, немојте то тако брзо, немојте ви то тако оштро. Па шта? Да носимо децу на поклон? Да раде шта год хоће? Ту, другови, нема игре. Ту игре нема. Томе се хитно мора стати на крај.

Нешто да кажем о одговорности.

Мислим да је другарица Ела—Урлик Атена сасвим довољно рекла о свему томе, да ја овде много не причам. Имам осећај, да кажем одговорно, да никада нисмо више говорили о одговорности, а никада је мање него данас нисмо имали, по свим линијама. Нама су попуцале све копче одговорности — од месне заједнице до Фе-

дерације. Ту нема никакве дилеме. Нико ником ништа да каже. Сви мисле да треба неко други да каже. Извините, другови, не можемо тако.

Према томе, одговорност мора да буде одоздо до горе, и то горе да је највећа, најоштрија, најпрецизнија, јер су и последице неодговорности овде најтеже. Није председник месне заједнице што и председник општине. То није било, нити може бити, и тако редом. То се мора знати.

Дубоко се слажем са другом Хасаном, који је рекао да има слабости, а посебно кад каже „типа Ранковића“. Дубоко га подржавам, јер потпуно исто мислим. Он је поменуо само Ранковића, а има још. Да је набројао остале, ја бих га и за остале подржао, Српски народ и комунисти су им дали место, али ми фали што није рекао и типа оних одговорних на Косову који су довели до контрареволуције, па да буде комплетно — као и типа Бакалија, и тако редом.

Према томе, не можеш делити одговорност, а да ћу тиш своје. То никако не може. То двоје не иде упоредо.

Другарице и другови, ја сам дубоко убеђен, а то је теоријски пример, да су народ Хрватске, радничка класа Хрватске и Савез комуниста Хрватске у рекордном року разбили масовни покрет у парампарчад. Хрватски народ се није либио, није се стидео, јер он зна шта нуди мас-покрет, шта нуде усташтво, национализам, либерализам. Нуде Јасеновац, нуде Козару, нуде логоре. Е, то поједини другови на Косову морају да сквате, да им се охлади глава и да се добро размисле шта бране и за шта се залажу. Не верујем да се може наћи такав човек који данас не би подржао настојање покрајинског руководства а посебно узмите сада изјаву Азема Власија, који говори о професорима на факултету. Па то су нагчовечански напори, то је за подршку, то је за похвалу. Истина је да ново руководство чини напоре, али ти напори новог руководства биће много тежи ако старо руководство, као авет, постоји ту около. Према томе, идеолошки се то мора разграничити, да се зна шта је шта. Ту су проблеми.

Ја морам да кажем и то — овде не мислим, као што сам прошли пут рекао — ни на какве хајке, ни на какве процесе, али не мислим да се

може тако олако пролазити. Извините, другарице и другови, ако су рекли највиши државни и партијски органи да су за стање на Косову криви бивши руководиоци Косова, онда се то не може свршити само на једној партијској опомени и оставкама. Ја не говорим о политичким мерама, али за издају и контрареволуцију се одговара пред народом, пред својом радничком класом се одговара, пред судом и Уставом се одговара за контрареволуцију. Извините! У противном, ми ћемо снажно потхранити нове, да могу и даље водити контрареволуције. Ако може он, могу и ја. А нас је свега 22 милиона. Нема нас 800 милиона, па да можемо да се бацамо људима по улици. Ми смо много гинули. Нас нема много. Наша земља је толико мала да немамо ничега за бацање. То се мора знати.

Могу штошта да схватим, али врхунац, кулминација незадовољства је када човек оде код органа унутрашњих послова, који носи звезду петокраку на челу, који се заклео отаџбини и домовини, и уместо да смири, он бије недужне, и силује. То је ужас. То је нешто што људски ум не може поднети. Каже: имао је однос. Какав однос? Па и тај однос је кривично дело, а камо ли силовање малолетница. Опростите, другови, те ствари се морају разобличавати.

Лично, мислим и убеђен сам да је поштен албанском народу потпуно јасно. У то сам се уверио оно вече када онај стари неписмени Албанац говори српски, каже шта је шта и говори свом сину, будућем интелектуалцу, студенту четврте године да говори истину а он ћути. Каже: „Не разумем.“ Па, говори албански! „Не разумем!“ А отац каже: „Како те није срамота да кажеш добро, кад није добро?“

Према томе, албанском народу је ово, мање-више, јасно. Можда појединим политичким и интелектуалним круговима није јасно. А и њима је јасно много више него нама, шта раде. Треба једанпут јасно рећи: тешко оном народу који се задоји мржњом. Тај народ нема прошлости, нема садашњости, нема ни будућности. Данас би многи народи дали милионе када би се могли одрећи своје срамне прошлости. Али, њима је историја дала своје место.

Према томе, мислим да контрареволуција

наноси најтеже и најсрамније ударце поштеним Албанцима. Убеђен сам да има још много поштених Цурића, али се многи плаше затвора и квалификација. Јер, де факто, још увек бивше политичко руководство није добило праву меру политичког разобличавања, коју заслужује да добије. Према томе, није реч ни о процесима ни о хајкама, ни о прогону, ни о тортури, већ о правој и правичној мери и казни коју треба да добију ако постоји истинска правда.

Дубоко сам убеђен да је такође поштеним Албанцима јасно да ни један народ не може дуго трпети силовања и убијања. То је њима потпуно јасно, то им не треба објашњавати, него објашњавати оним малоумницима који свој народ гурају у пропаст, а све нас заједно доводе у страховито тежак положај као земљу као државу, јер је то најјача карта непријатеља — да сеје мржњу међу нама. Ваљда наши револуционари најбоље знају шта значи парола „завади па владај”. Поновићу и ону Његошеву изреку: „Ја се не плашим од зла туђег, па да га је ка на гори листа, но се плашим од зла домаћег”. На ту карту непријатељ нас 40 пуних година не оставља на миру. То морамо да знамо, ту се не може правити никоме пардона, нити било каквих уступака.

Рекао бих нешто о образовању и васпитању.

У целој земљи се о тој теми може много разговарати. Ја мислим да образовања имамо, а васпитања поодавно немамо. Да имамо васпитања, онда бисмо омладину васпитавали у духу тековина револуције и братства и јединства, а нама се, по правилу, у средњим школама више зна грађанска и буржуоска демократија него марксизам и наш самоуправни социјализам. То је на Косову драстично испољено у правцу експонирања ка албанском иредентизму. Према томе, могу да кажем да је образовање и васпитање на Косову било „снажно” и „добро” али у супротном правцу, на нашу штету и против СФРЈ. Професори су свој посао обавили „како треба”, ту дилеме нема, али су га уперили против албанског народа и против свих нас. То и професори морају да знају. Ако су ђаци заведени, нису професори заведени.

Ако ми прихватимо да човек у 21. години може да буде заведен, онда посебно желим да упозорим да је наша славна Прва пролетерска бригада имала просечну старост 21,5 годину. То више није заведен човек, то је потпуно идеолошки опредељен човек, за домовину, за отаџбину, за идеале. Те ствари морамо разлучити.

И прошли пут сам у Одбору рекао да се више познаје историја Скендер-беге, него Матије Гупца, познају се више албански песници него словеначки песници, па ће се на крају рећи, тамо негде, у неком Кумровцу, родио се Тито, управо онај човек под чијим руководством је ова земља први пут часно и достојанствено живела, у заједништву, на своме, а албански живаљ на Косову је доживео највећу ренесансу у историји свог развоја, управо под тим човеком који се тамо негде родио. То се мора знати. Студентима и професорима треба рећи да они домови који су направљени нису за то да би били легло контрареволуције, јер много радничке класе, Албанаца и других, нису стамбено обезбеђени, није им решено стамбено питање. Домови су дати да се школују за домовину и отаџбину, а не да праве хаос. Ја сам дубоко убеђен да има и поштених студената, али њима треба скренути пажњу — када би дошли ти иредентисти које подржавају, они не да не би имали дом, него не би имали ни кућу, ни дом. То им треба рећи, да знају.

На крају, рекао бих нешто у разним шпекулацијама у погледу територија. Једанпут је Македонија бугарска, други пут је Косово албанско, трећи пут је Словенија аустријска. Човек стварно може да каже — шта ти малоумници мисле? Зашто ми гинусмо толико година, да нас неко може својатати како му падне напамет? Сваки део територије наше зеље је наш и може га неко узети само преко нас мртвих. Сваки држављанин СФРЈ, било где да се нађе, у својој је домовини, на свом је, а ми сви заједно опет на своме. То мора свима да буде јасно.

Желим да кажем да постоји доста шпекулација када се каже — Косово је југословенско. Онда се мисли да га треба штитити од Србије и српских националиста, а не зато што је Косово југословенско колико и Србија и Македонија и сваки педаљ ове земље, неотуђиво југословен-

ско. То су наши народи рекли једанпут.

Ја дубоко подржавам уводне напомене друга Шпољара, чак и уводне напомене које је друг Шпољар дао о концепту закључака, али сматрам да два акцента треба овде нагласити:

Није спорно и треба нагласити да делегати овог Већа имају пуно поверење у радничку класу Косова, имају пуно поверење у поштени албански народ, имају пуно поверење у Савез комуниста на Косову и ми стојимо поред њих, раме уз раме, и нека се Џурић не плаши, он је добио два месеца затвора, али нећемо да се тако дуго ради, нећемо дати да се тако дуго ради, нећемо дати да се контрареволуција обрачунава с пошвеним албанским народом, јер је то много теже него обрачунавање са Србима и Црногорцима, много теже, тиме се спутава отварање процеса међусобне диференцијације и чишћења отпада из својих редова.

Друго, ово Веће захтева категорично да се на Косову мора успоставити ред, мир, рад и уставни поредак. Тамо се не зна коме је теже, да ли пошвеним Албанцу, да ли Црногорцу, да ли Србину. Сви они живе у идеолошки окупираном Косову. Томе се мора хитно стати на пут, без икаквих дилема.

Треће, потпуно се слажем с другарицом Елом Урлих—Атеном ово мора да буде велика поука свим органима Федерације, да се оцена играти не можемо. Ако органи из Федерације нису били информисани, онда ја не знам зашто толики апарати: обавештајне службе, контраобавештајне службе, читави механизми, а они имају уставно овлашћење да траже. Не могу ја, као слободан стрелац, да тражим, јер ће рећи — ко си ти? Они су добили уставна овлашћења да могу да траже потребне информације, да нареде, да захтевају. Према томе, очито да нас је све помало закачило неки конформизам и комодитет и незамерање. То се мора нагласити, да Веће такве ствари не може толерисати никоме у овој земљи.

Четврто питање ја нисам у стању овде да формулишем, нисам у стању да дам ни његову тежину, ни суштину, јер ту материју довољно не познајем, а то је: ако треба покренути и ревизију Устава, да се дају овлашћења Федерацији да у оваквим судбоносним тренуцима може интер-

венисати, да никога, ама баш ни за јоту, не моли, да не моли ни Албанце, ни Србе, када дође у питање отаџбина. Нема нико право да се игра отаџбином. Према томе, живот наш је јачи од Устава — кад нема нас, нема ни Устава. Не служимо ми Уставу као фигуре, него Устав служи нама да се боље бранимо и организујемо.

Ево, друже председниче, другови и другарице, захваљујем на пажњи, не знам колико сам био јасан, али сам желео неке моменте да појасним, ако је могуће.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Poslednji delegat na mom spisku prijavljenih govornika je drug Boro Petkovski, delegat iz Socijalističke Republike Makedonije.

БОРО ПЕТКОВСКИ /СР Македонија/:

Друже председниче, другарице и другови, нећу да коментаришем, нити да образлагам многа питања поводом којих сам хтео да учествујем у расправи, јер су, по мојој оцени, многа од тих питања овде покренута и на одговарајући начин презентирана преко извештаја радних тела.

Осећам, међутим, потребу да скренем пажњу само на два-три питања. Та питања мислим да нису довољно наглашена у данашњој расправи и расправи у радним телима, а нека нису ни маркирана. Пре свега, дозволите да кажем следеће:

Лично, мислим да расправа коју смо отворили, не само данас у Већу, већ и у свим радним телима, представља велики допринос општој друштвеној активности наше земље против свега што се дешавало на Косову у односу на притиске за исељавање Срба и Црногораца. Међутим, одмах, кад смо код тога, да кажем следеће:

У извештају Савезног извршног већа, и данас у расправи, један је елемент занемарен. Наиме, реч је о притисцима и на један други део неалбанског становништва на Косову. У извештају нашег Одбора то је поменуто. Мислим на Муслимане који говоре македонским и српским јези-

ком, на Турке и РOME. Ми и то морамо имати у виду приликом израде наших закључака. Данашњом расправом и расправом у радним телима, завршили смо озбиљан део посла. У ком смислу? У том смислу што наша расправа представља велики допринос социјалистичким снагама на Косову, и уопште, у нашој земљи, и њиховој борби, изванредним даноноћним напорима које улажу, с једне стране; а, с друге стране, она је и велики ударац контрареволуционарним снагама на Косову. То је једна ствар. Друга ствар је то да ми данас морамо донети неки закључак наше расправе. Јавност то очекује, јер Скупштина СФРЈ, као највиши орган власти и самоуправљања, одговорна је за обезбеђивање основних предуслова за обезбеђивање права, слобода, дужности, одговорности радног човека и грађанина. Према томе, предлажем да прихватимо предлог који је друг Шпољар дао на почетку. Међутим, потребан је и закључак који ће председник Већа дати, завршавајући дебату, завршавајући у овој фази ову дебату, јер ће се она продужити. Ово предлажем јер јавност очекује то чиме ће се завршити ова расправа.

Наш закључак треба да буде недвосмислен у осуди. Ја на ово скрећем пажњу.

Прелазим на неколико питања. Овде су данас неколико другова — а исто је то било и у радним телима — покушавали да некако градирају узроке који су довели до овог стања. Чак су неки другови овде рекли да неће правити неку вредносну скалу узрока.

Основни узрок свега онога што је настало и што је присутно, у смислу притисака на исељавање Срба, Црногораца и притисака на други део неалбанског становништва — јесте контрареволуционарни акт усмерен и на стварање етнички чистог Косова и разбијање Југославије. Сви остали узроци су фактички садржани у овом основном узроку. Ту је полазна позиција. Ту је фундаментални узрок. Ја не кажем да не треба да тражимо друге узроке, али основно су контрареволуционарни покушаји разбијања Југославије и у том склопу стварање етнички чистог Косова. Ако овај основни контрареволуционарни акт занемаримо, ми губимо битне правце и садржине наше укупне друштвене, државне и политичке делатности. То је једно питање.

Друго питање је, не знам да ли ви тако осећате, полазећи од овога што сам рекао, нешто што је присутно, али што нисмо довољно у нашим расправама нагласили. Све ове мере које су на Косову предузете ја лично мислим да представљају напорове. Постигнуто је много. Сви материјали, сва сазнања која смо имали на увид, то нам показују. Нисмо, међутим, нешто друго нагласили. Нисмо нагласили, са свом друштвено-политичком тежином, која би била далеко фундиранија, једну битну чињеницу. Наиме, реч је о следећем — недовољно стављамо акценат на историјску одговорност радничке класе Косова као саставног дела радничке класе Југославије. Њена историјска одговорност, њена историјска улога мора бити наглашена у томе што је албански народ, данас, најмногобројнији у односу на други део становништва на Косову. Због тога је радничка класа данас и најодговорнија за све што се дешава. Ту историјску одговорност радничке класе на Косову морамо што више акцентирати, али не кроз политичку фразеологију. Ми морамо потенцирати оно што стоји у свим документима, у документима Председништва Централног комитета СКЈ, оно на шта је XII конгрес Савеза комуниста Југославије ставио посебан акценат. Мора се убрзати материјални развој Косова, али не на оним основама које су биле до сада, не на основама стварања државно-својинских односа и на тој основи грађења бијократских и технократских односа.

Мора се радничка класа Косова, као усталом и свих других делова наше земље, отворити, изаћи из затворености Косова. На Косову се морају убрзати развијати не само производне снаге, већ и одговорност радничке класе Косова за све оно што се дешава, за унапређивање продуктивности рада, за коришћење средстава која је она, и цела радничка класа Југославије, улагала. Морамо доћи до тога да животна судбина зависи и од продуктивности рада и од расподеле према раду. Зашто све ово говорим? Говорим зато јер отварање радничке класе Косова — опет напомињем, као усталом и свих делова радничке класе Југославије, свих делова наше земље — фактички ће убрзати процесе остваривања историјске одговорности радничке класе Косова. На базу те историјске одговорности

треба да се надовезују све наше државне и све друге политичке мере које предузимамо на Косову.

Мало смо говорили о образовном систему, али сам под свежим утиском — и не само под тим утиском, него уопште — онога што је друг Доланц говорио — дете од 9—10 година „каменује” воз, аутобус итд. Е, сад, том детету прилепити да је контрареволуционар — то је смешно. Али, индоктринација је дубоко ушла у децу и омладину и због тога сам посебно нагласио историјску одговорност радничке класе Косова. Она мора бити свестрано окренута према свему ономе што је годинама стварано. Оно што има дубоке корене мора се на дуже стазе решавати. Међутим, проблем мира, реда, проблем правне сигурности, питање остваривања и реализације општељудских слобода итд, то мора бити осигурано, ту пардона не може бити. И ове мере које предузимамо морају бити наглашеније и на неким пунктовима оне се морају заострити.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li još ko želi reč?

Koliko ima još prijavljenih diskutanata?
(Četiri)

Ima reč delegat Rajko Đukić.

РАЈКО ЂУКИЋ /CP Србија/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, из материјала и расправе вођене на овој седници није тешко закључити да појава масовног исељавања српског и црногорског живља с Косова није новијег датума. Према подацима из децембра 1975. године, види се да је реч о хиљадама, па и десетинама хиљада покретних породица, али су и до тада многа огњишта уташена, нека села готово опустела. Па, ипак кад су после прошлогодишњих контрареволуционарних догађаја у Покрајини, од шире јавности почеле допирати истине о неким догађајима у овом делу наше земље, па и оне које се тичу принудног исељавања, људи су били изненађени. Зар

је то могућно — питали су се и они које обично сматрамо добро обавештеним. Зашто се о томе толико дуго ћутало? Зар је требало да иредента ухвати тако дубоке корене, па да тек онда шира југословенска јавност о томе буде обавештена, што је први услов да та јавност буде и ангажована?

Оваква питања нису безразложна. Сасвим је тачно да то треба рећи и као наук и за будуће да је истина о Косову годинама и деценија брижљиво и свим средствима скривана од јавности. Грађен је и дограђиван читав систем брана и запрека, за шта је у бирократском устројству ранијег косовског политичког руководства налажено врло погодно тле.

Јавна реч је, уосталом, опасност првог реда за сваку затворену структуру, па и за ову. Није чудно што је, у припремама контрареволуције — а сада је, надамо се, јасно да је управо о томе реч — предузето све да истина буде спутана, онемогућена. О овој теми ће морати да буде више речи када се у овом Дому поведе расправа о укупном стању у Покрајини Косову и сређивању прилика у њој. Дозволите зато да је само додатком, у светлу теме која је данас предмет наше пажње.

Пре свега, ради истине, а и у складу с местом и улогом коју ово тело, чији смо делегати, има — ваља рећи да се о енормном исељавању Срба и Црногораца с Косова већ дуго знало. То није појава која се лако могла сакрити. Знало се и за притиске и за продавање кућа и имања у бесцење, за многе од појава из докумената који су нам презентирани, а које оправдано изазивају свеопште згражавање. У садашњим околностима лакше их је, додуше, сагледати, извући заједничке именитеље, што је извесно. Али, основна чињеница о самој појави, укључујући и њену тежину, могуће политичке и друге импликације, била је позната. Зашто су онда ћутала средства јавног информисања — како она у Покрајини, тако и она ван ње?

Опет, истини за вољу, треба рећи да нису сви ни увек ћутали, али су то више били покушаји који су од стране бившег покрајинског руководства и апаратуре која му је служила, били сасечени у корену. Под девизом да је реч о

специфичној ситуацији, годинама се на Косову одржавала затвореност извора информисања. Стављен је ембарго на све и свашта, до апсурда је доведен систем издавања крутих, празних саопштења, која или нису била за употребу или, ако су употребљива, нису говорила готово ништа.

Делује као анегдота, али је жива истина да један страни новинар, након пута по Косову, своју репортажу почиње отприлике овако: обилазио сам овај део Југославије у пратњи човека задуженог за информисање, коме је глава искључиво служила за одмахивање, да би ми ставио до знања о чему се не сме писати.

Ствари су, дакле, текле како су текле, средства јавног информисања су углавном ћутала, а уместо правих истина о иселавању, укључујући мере и акције, колале су разне приче, често непроверене, злонамерне, тенденциозне. У јавности је бивало све мање поверења у оно што се објављивало у новинама и часописима, изговарало или показивало на телевизији или радију. То прикривање јавне речи уза зид, у релативно дугом периоду, била је једна од највећих услуга непријатељу на Косову, једна од најтежих последица спреге бирократије и иреденте у овој Покрајини. Створени су сви услови за индоктринацију, особито омладине, а будуће снаге контра-револуције добиле су значајан простор за попуњавање огромне празнине у информисаности грађана, да би посејале своје семе зла, протуриле своју идеологију и оствариле своје намере и циљеве.

Шта би се дешавало ако би се у средствима јавног информисања ипак појавио макар и део истине о ономе што се дешавало на Косову на плану иселавања?

Прва и најкоришћенија реакција била је махање закључцима и ставовима политичких форума, било у Покрајини, било у појединим општинама. У њима о тој појави није било ни речи, а о стању међунационалних и међуљудских односа, о поштовању слободе и сигурности свих грађана говорено је тако као да боље бити не може. На томе су грађене готово све исправке, демарши, протести, па и захтеви да се аутори таквих написа жигошу, отпуштају с посла

и искључују из Савеза комуниста. Конфронтирање с лажним форумским закључцима проглашавано је конфронтирање са Савезом комуниста у Покрајини, па и са Савезом комуниста у целини. Од те квалификације, до етикетања и онемогућавања сваке врсте, био је, на жалост, само мали корак. Позивање на партијску одговорност, саслушавања, тужења и суђења, од којих су нека свесно и смишљено трајала годинама, како би се новинар „држао на леду”, били су део друштвене свакодневнице тадашњег Косова. Поједини руководиоци су се утоликој мери били осилили да су себи допуштали да бирају редакције чије ће представнике позвати на неки састанак. Ако би они који им нису били по укусу, ипак дошли, били би избацивани напоље, као да је у питању њихова авлија, њихова прђија. И док је над истином о Косову од стране политичке врхушке полаган монопол, док се њом манипулисало и калкулисало, из суседне Албаније, ширена је пропаганда готово без икаквог ограничења. Било је пограничних косовских села у којима је и последње домаћинство добило електричну струју, што је за похвалу и што су сва средства информисања поздрављала. Дакако, та струја је дошла уз помоћ друштвених средстава, уз помоћ самодоприноса, али у тим селима се нису могле пратити радио и телевизијске емисије из наше земље, од наших радио и телевизијских станица, док је чујност и видљивост средстава информисања из Албаније била изузетно добра. Лако је претпоставити како су и колико су грађани у оваквим срединама били обавештавани.

Пре петнаестак година, у својству новинског извештача, заједно са другим колегама, посетио сам Албанију и одатле написао неколико написа. Покушао сам, колико је то у конкретним условима било могућно, да допрем до истине о овој земљи, о којој у то време нисмо много знали, о њеном народу који од рата на овамо живи у мраку под теретом енверовске солдатеске и полиције. Била су одшкринута врата једне од најзатворенијих земаља савременог света, од чијег се народа најсуровијим средствима крије истина о ономе шта се збива у другим земљама, а особито и пре свега у Југославији. Због неких

незаобилазних чињеница о Албанији, које сам презентовао јавности, доживљавао сам силне професионалне и људске непријатности. Нападан сам јавно и нејавно, предамном су била затварана многа врата, а нису изостали ни бојкоти, претње мени и породици. Нисам томе придавао неки већи значај и не бих вас, уверавам вас, тиме замарао, ни вас, а ни друге, да се с тим у вези није збио догађај, који налазим да и овде треба да буде поменут.

Управо у то време у Приштину је дошао један високи чиновник из Савезног секретаријата за спољне послове, који је, говорећи о међународној ситуацији, пред доста широким аудиторijумом изрекао осуде критичког писања о Албанији. По његовим речима, требало је писати похвално, у интересу добросуседских односа, како је рекао. А о каквом се добром суседу ради, видеће се неколико година касније. Само је то још фалило, тада већ јасно испољеним снагама иреденте у Покрајини. Напади на новинаре који су покушали да нашој јавности дочарају реалну слику Албаније, још у већој мери су добили у жестини, нарастајући и до физичког онемогућавања. Требало је да прође деценија и по па да увидимо колико је такав однос и такав приступ према Албанији био погрешан и да је у дубоком интересу ове земље, а и Косова, пре свега, да зна истину о систему и о приликама у тој земљи.

Отварање Покрајине Косова према југословенској јавности, чији је нераздвајни део, и расправа која се води у Скупштини о исељавању Срба и Црногораца, изузетно је значајан чинилац. Средства јавног информисања, без обзира на то што нису увек и сва била на висини необично тешког задатка, несумњиво су допринела у целини да се за годину и по дана о Косову сазна више него у целом послератном раздобљу.

Субјективне снаге у Покрајини, Републици Србији и у целој земљи на тај начин не само да спроводе један од најнепосреднијих задатака из Платформе ЦК СКЈ, него и враћају у своје руке оружје које је контрареволуција покушала да им отме. Не треба, међутим, бити посебно домишљат па да се види да се снаге које на Косову и даље делују с позиција албанског национализма и иредентизма тешко лишавају метода и средстава

којима су годинама остваривале свој утицај. И у расправама које су претходиле овој вршени су покушаји да се проблем исељавања с Косова минимизира, да се случајем проглашава и оно што се понавља на стотине, па и на хиљаде места, да се ствар представи тако као да су је надувала средства информисања итд.

У том смислу пут до истине, до правремене и ангазоване информације о збивањима на Косову, још није сасвим раскрчен. Тога морамо бити свесни. Неке од запрека треба и даље уклањати, толико дуго колико буде трајао и обачун с остацима контрареволуције у овој Покрајини.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Reč ima delegat Ismet Ismailji.

ИСМЕТ ИСМАИЉИ /СР Србија/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, разматрамо проблематику исељавања Срба и Црногораца с Косова. Међутим, ова проблематика је такође присутна и ван Косова, и то у ужем делу Социјалистичке Републике Србије; исељавање Срба је присутно и конкретно у јужноморавском региону, где су мешовите средине с албанским живљем.

Појаве непријатељског деловања с позиција великоалбанског национализма и иредентизма у Бујановцу, Прешеву и Медвеђи, нису биле само рефлексна догађаја на Косову, већ процес који се у овим срединама одвијао, с различитим интензитетом, и раније.

Косовски догађаји су били само повод да се покрену непријатељски расположени елементи с позиција албанског национализма и иредентизма, посебно међу делом наставног и васпитног кадра албанске народности у ове три општине.

Савез комуниста је идејно-политичку активност усмеравао на реализацију основних садржаја социјалистичког самоуправног развоја и истовремено, на уочавање, разобличавање и онемогућавање свих појава и тенденција које су супротне политици Савеза комуниста, посебно према

деловању појединаца и група усмереном против социјалистичког самоуправљања, братства и јединства, равноправности и заједништва народа и народности, који су деловали с позиција великоалбанског национализма и иредентизма.

Констатовали смо, међутим, да у свакодневној практичној идејно-политичкој борби није увек и у свим срединама било довољно одлучности и борбености комуниста.

Према томе, индоктринација, која је у разним формама продирала, тражи време, али прилике не трпе одлагање. При том морамо радити енергичније, јер стање још није задовољавајуће.

Зато је неопходно да се активност усмери у правцу где се осећа да је упориште национализма.

Политичко-безбедносна ситуација у ове три општине је неповољна и сложена. Контрареволуционарно деловање има своје дубоке корене и политичке последице и у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, у смислу организовања, деловања, одобравања, подршке учешћа у непријатељским манифестацијама и другог непријатељског деловања с позиција албанског национализма. Организатори непријатељског деловања су углавном просветни радници и студенти, који су својим утицајем и индоктринацијом успели да повуку један број ученика средњих, па и осталих школа.

Међутим, деловање непријатеља с националистичких позиција присутно је и у другим структурама.

Непријатељско деловање на овом подручју има континуитет у дужем периоду, само што су зависно од услова, мењани методи.

Пре демонстрација на Косову били су присутни разни притисци, којима је поговарала одговарајућа неактивност субјективних снага на том плану. У времену и после демонстрација 1981. и ове године, то се изражава кроз писање парола, растурање летака вређање личности и дела друга Тита, агресивно понашање појединаца и група. Идентификован је велики број учесника с овог подручја у демонстрацијама на Косову. Откривене су илегалне организације у Прешеву с припадницима и из Бујановца. Мали је број школа на албанском језику у општини Бујановац где се није ништа догодило на линији овог де-

ловања, у различитим појавним облицима. Исполњене облике деловања не бих истицао, јер је то познато.

Међу носиоцима таквог деловања био је један број људи на одговорним дужностима у организацијама удруженог рада, заједницама и органима.

Процењујући политичко-безбедносну ситуацију сложену, руководства СК у овим општинама и други друштвени субјекти организовали су све комунисте и прогресивне снаге на сузбијању иредентистичког деловања. Та активност и даље траје, али је уочљива присутност опортунизма. Због учешћа у активностима на линији иреденте у општини Бујановац из СК је искључено 72 члана, у Прешеву 12, у Медвеђи 13. У општини Бујановац, због солидарисања са демонстрацијама, распуштене су две основне организације у школама. У појединим срединама процес идејно-политичке диференцијације се због опортунизма споро одвија и дуго траје. У Бујановцу смењено је са дужности три директора основних школа. У једној школи су уведене привремене мере. Из наставе је искључено преко 30 просветних радника, од којих осам суспензијом, а осталима није обновљен уговорни радни однос. Смењен је са дужности заменик начелника СУП-а. Такође је искључен из СК и смењен са дужности начелник за ОНО, као и три референта из овог органа. Са дужности је суспендован и директор општег сектора у фабрици акумулатора, због сазнања да је наговарао раднике да смањују производњу и праве шкарт. Већи број лица је прекршајно кажњен, а неки се кривично гоне.

Овакве мере су биле од утицаја на превазилажење тешког стања, али ситуација остаје сложена, јер се није до краја успело у изолацији деловања таквих појединаца међу грађанима и омладином. Пристуно је незамерање међу члановима у Савезу комуниста, а носиоци акције албанске народности на сузбијању непријатељског деловања проглашавају се издајцима и опадницима. Не бирају се средства за раскринкавање руководећих људи, а нарочито из албанске народности.

Ови напади и разноврсни насртаји на но-

сиоце акције у процесу идејно-политичке диференцијације попомогнути су и од стране појединих професора приштинског универзитета, који су из наше општине, а у сукобу су са СК још од 1968. године.

Континуитет у деловању с позиција албанског национализма и иредентизма оставио је најтеже последице на исељавање Срба. У сагледавању овог проблема у општини Бујановац сачињена је анализа узрока исељавања коју је усвојио Општински комитет СК Бујановац; с донетим закључцима, она је предмет разматрања у ДПО, месним заједницама, ООУР и органима ради предузимања мера за спречавање даљег исељавања.

Према подацима из анализе у периоду од 1971. до 1981. године с подручја општине Бујановац иселило се преко 4.000 лица, а ако се узме период од 1968. године, тај број је далеко већи. Према попису становништва који је спроведен априла 1981. године, општина Бујановац има 46.689 становника, од чега: Албанаца 25.848 или 55%, Срба 15.914 или 34,1% и осталих 4.927 или 0,5%, од чега 4.130 Рома, или 8,8%.

По попису становништва из 1971. године, на територији општине Бујановац било је: 21.195 или 48,7% Албанаца, 19.019 или 43,7% Срба и 3.308 или 7,6% осталих, од којих претежно Рома.

У периоду од 1971. до 1981. године општина је повећана за 3.167 становника, а у истом периоду евидентиран је прираштај од 7.908 становника, што значи да је испољен негативни миграциони салдо за 4.741 становника. То наводи на закључак да је миграција становништва с територије општине у овом периоду доста изражена.

Трагом ових и других података може се констатовати да је исељавање доста изражено нарочито из национално мешовитих средина /насеља/ мада је присутно и у појединим насељима брдско-планинског типа.

У уобичајеној миграцији село—град се скоро и не може говорити, мада је она присутна код припадника албанске народности, имајући у виду чињеницу да је у постератном периоду у Бујановцу било само двадесетак домаћинстава ал-

банске народности; међутим, у истом периоду се велики број становника српске народности иселило из Бујановца, иако се стварају све повољнији услови за живот и рад у њему. Због ових појава дошло је до промене у структури насељених места — од 59 насеља, у ранијем периоду било је 10 мешовитих, од којих је сада 7 етнички чистих. Илустрације ради, као што сам рекао, сам град Бујановац сада има готово исти број Срба колико у постератним годинама.

На бази непосредних разговора вођених на терену с појединим грађанима, као и извршеног увида у одређени број захтева за заштиту одређених права упућених надлежним органима, може се констатовати да постоје бројни разлози који су допринели исељавању:

- општа друштвено-политичка атмосфера и одређено стање несигурности;
- разноврсни облици директних и индиректних притисака;
- одређени економско-социјални разлози;
- поједини лични, породични и други разлози.

Притисци за исељавање, било да је реч о директним или индиректним, испољавали су се на различите начине. Физички напад на интегритет грађана, случајеви убистава, силовања, туча, криминалитета, причињавања материјалне штете, ометања поседа, узурпација приватне и друштвене имовине, скрнављање споменика, подметање бомбе у центру Бујановца, куповина некретнина баснословним износима за освајање одређеног простора, или у бесцење. Мање је грубих насртаја у последње време. Исељавање је успорено, али тенденција исељавања остаје. Илустрације ради, треба рећи да најмање 30 руководећих људи Срба, међу којима већи број директора радних организација, оријентисано је на исељавање, јер су већ изградили породичне стамбене зграде или су купили станове у другим градовима у Србији.

То има врло негативне последице, јер најмање 20 домаћинстава у Бујановцу у овом тренутку чека на продају куће, што такође има одраза на политичко расположење и размишљање осталих да ли отићи или остати. Наша је констатација да и поред тога што су ови кадрови добро

ситуирани, због пољуљаног поверења и несигурности, напуштају ову средину.

Због свега тога наш крупан и неодложан идејно-политички задатак је да се, уз борбу против непријатеља и национализма, у свакој средини боримо за даље јачање поверења, братства и јединства свих народа и народности.

Оваква ситуација захтева такво деловање СК. Пре свега, пред комунистима албанске народности стоји крупан и одговоран задатак да, борећи се енергично против албанског национализма и иредентизма, стално продубљују заједништво и поверење албанске народности према свим другим народима и народностима.

У овој ситуацији било који да је узрок исељавања он доноси исте последице. Према томе, морамо све учинити не само да онемогућимо исељавање, већ да створимо предуслове да се они који су се иселили, враћају. У реализацији ових ставова неопходна је помоћ шире заједнице да се заједнички програмирају конкретне мере које би обезбедиле одговарајуће резултате.

Организована активност СК и других субјективних снага, ефикасност у раду државних органа на спровођењу платформе ЦК СКЈ и закључака Републичке Скупштине Србије поводом исељавања, најбоља је гаранција за праве односе, враћање поверења, а самим тим, и повољне политичко-безбедносне ситуације у ове три општине.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Ima reč dedelag Hamza Mehmeti.

ХАМЗА МЕХМЕТИ /САП Косово/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, придружујем се већини другова и њиховим констатацијама, оценама и изговореним речима на данашњој седници Већа поводом трагичних догађаја који су нас задесили на Косову контрареволуционарним демонстрацијама у прошлој години. Такође, прихватам у потпуности став комисија за друштвено-политички систем и

унутрашњу политику да се закључци донесу на следећој седници Већа. Мислим да је углавном и највећи део дискусија ишао за тим да расветли узроке исељавања Срба и Црногораца с Косова. Заправо, могу да кажем да су оцене и ставови изражени данас на овој седници Већа — изречени поодавно и зацртани у документима Савеза комуниста Југославије, Председништва СФРЈ, Савеза комуниста Србије, Савеза комуниста Косова и Скупштине САП Косова. Штета је што те оцене, те анализе нисмо имали благовремено, па да свестрано упознамо овај проблем. Они који су успели летимично погледати анализу Скупштине САП Косова, или када буду имали више времена да погледају, увериће се да се у анализи узрока исељавања Срба и Црногораца с Косова, коју је Скупштина Покрајине усвојила, веома опширно и детаљно образлажу сви узроци и околности који су довели до одлука Срба и Црногораца да се иселе. Мислим да је, углавном, расправа усмерена на повлачење линије између онога што се збило у прошлости, и онога што се данас догађа на Косову. На Косову се данас бије битка, а ту битку бију прогресивне снаге, на челу са Савезом комуниста Косова, за искорењивање последица и узрока исељавања Срба и Црногораца. Расправа и закључци морају да потпомогну ту акцију прогресивних снага, међу којима, искрено да кажем, рачунам и себе, јер да није тако, не бих присуствовао овој седници. Када добијемо нову анализу и оцену, верујем да ћемо имати више увида у активност и постигнуте резултате у борби и акцији прогресивних снага на Косову за смиривање опште безбедносне ситуације, за стварање услова за безбедан, миран и ситуран живот свих грађана — Албанаца, Срба, Црногораца и других. Та анализа се ради и она ће бити почетком октобра, колико сам информисан, разматрана и усвојена у Скупштини САП Косова.

Имам предлог да радна група која је одређена за израду закључака за следећу седницу Већа, поред коришћења материјала с Косова, оде на Косово и оствари контакте с прогресивним снагама друштва на Косову, и на нивоу Покрајине, и на нивоу општина, и у радним заједницама и организацијама, па и у селима. Да у

конкретним разговорима с радним људима и грађанима добије објективне оцене о томе шта се сада заправо збива, каква су кретања, какве су тенденције. Тако би могли да нам предложе објективне радне закључке, који би опет требало да послуже прогресивним снагама на Косову, а и органима из Федерације, Републике и Косова, да буду доследни и енергични у спровођењу законитости, ради елиминисања свих узрока контрареволуционарних догађаја који су прошле године изазвали албански националисти и иредентисти.

Морам, међутим, да кажем да сам, лично, осетио интонацију у дискусији неких другова да једнострано прилазе овом проблему, да су изузетно оштри у оценама, или да износе неке ствари које, верујем, дубоко сам убеђен, лично нису проверавали и нису утврдили чињенично стање, него говоре на основу рекла-казала, на основу непотпуних написа или обавештења из разговора не знам с ким.

Ја морам да кажем да се знатно променило стање у односу на време избијања контрареволуционарних догађаја на Косову, и не само у односу на стање пре контрареволуционарних догађаја, већ и у односу на прошлу годину, у односу на почетак ове године, па чак пре годишњих одмора. Наша је оцена — оцена Покрајинског комитета, Председништва САП Косова, Синдиката и Социјалистичког савеза, и у општинама — да то стање из дана у дан има тенденцију да мења набоље.

Предузима се низ мера. Пре свега, промењена је целокупна кадровска структура и у политичким органима и организацијама и у органима власти и у основним организацијама, па и у неким радним организацијама.

Све што смо могли да сазнамо до овог тренутка да је бременито опортунизмом, да је оптерећено национализмом, иредентизмом, да је томе доприносило у свом раду, у свом понашању на створену ситуацију на Косову — смењено је, односно изабрани су и постављени нови људи, прогресивни људи, спремни да се боре за враћање пољуљаног поверења, у првом реду, између народа и народности који живе на Косову, који су спремни да се боре за одбрану интегритета,

независности, слободе итд, не само народа и народности на Косову, већ Југославије у целини.

Извршене су знатне промене у кадровској структури у органима безбедности, у органима унутрашњих послова. Ојачана је та служба, и кадровски и материјално опремљена. Такође, и у органима управе и у органима судства и тужилаштва извршене су значајне промене. Ових дана посебно се бије битка на Универзитету и у неким школским институцијама за које смо имали оцене да су нарочито оптерећени опортунизмом. Бије се битка и шири се свакодневно тај фронт борбе против опортунизма.

Могу да кажем да и на Универзитету и у школским институцијама ту борбу против опортунизма и против оптерећености националистичким и иредентистичким схватањима, у првом реду, воде професори — прогресивни професори. Ја не могу да прихватим упозорење да треба професорима сада рећи: тако и тако. Нису сви професори задојени национализмом и иредентизмом. Није цела омладина задојена национализмом и иредентизмом. Није, него део ње, на жалост. Добро је што нису сви, добро је што имамо чисте људе, прогресивне људе и што се они хватају укоштац са свим тим појавама.

Мени је жао, и не желим да коментаришем извештај који је основни материјал за ову седницу, јер се надам да ћемо имати више тих материјала. Можемо их упоредити, видети и, на крају, верујем у стрпљивост радне групе, да ће нама припремити објективне и реалне оцене. Али, да кажем ипак: у извештају су једноставно итерпретиране изјаве досељеника. Нису провераване ствари на лицу места. Слажем се да је немогуће проверавати пет хиљада или педесет хиљада случајева, али су могле неке драстичне, карактеристичне појаве које се ту наводе, да се провере. Можда ја полазим од безначајних. Тамо стоји да је син пуцао на Србина, да је после отац доукао Србина, да је био осуђен на смрт, да му је смањена пресуда на 20 година и да је напослетку ослобођен. Молим вас, другови, ја сам лично разговарао са друговима из судства и из унутрашњих послова и они су ми рекли да је чак после писања овог материјала отишла заједничка

радна група из СУП-а Покрајине, из СУП-а Србије и СУП-а Хрватске и проверавала ту ствар, и не стоји тако. Тај предмет је својевремено био дискутабилан. Он је шетао по судовима — вишим, високим, тужилаштвима итд. и ме-родавни суд је на крају досудио, али не стоји тако како стоји ту, у извештају који нам је презентирао.

Желим да кажем да имам утисак као да се најгрубљи вид притисака, угрожавање живота грађана, та убиства, као највећа трагедија било према коме да се дешава, дешавала једино грађанима српске и црногорске националности. Ја тако доживљавам извештај.

Трагична је цифра за ових 13 година да је на Косову било 788 убиства, да је од тих 788 убиства 700 убиства било између Албанаца. Албанци међу собом су се поубијали, из разних мотива, а 88 убиства је било између различитих националности; 9 убиства било је од стране Албанаца извршено над Србима и 3 убиства Албанаца над Црногорцима, било је и 6 убиства од стране грађана Срба и Црногораца над Албанцима, али су се и Срби и Црногорци међусобно поубијали у 48 случајева. Ја то не износим да бих оправдао некога, далеко од тога да сматрам да се то може упоредити или узети као неки аргумент, али појаве кривичног дела убиства на Косову су, одавно знамо, изразитије него у другим деловима земље, због традиције, на жалост, примитивне, заостале, конзервативне, која вуче корене из турских времена итд. Сигурно да међу њима има убиства и због притиска за исељавање.

Не могу да прихватим информацију коју је друг Батрић Јовановић овде изнео за Вучитрн, пошто сам из Вучитрне и одлично знам шта се збило у вучитрнској општини од ослобођења до данас — информацију да су општинска руководства у Вучитрну покушала да бране и да прикажу психички болесним убицу из Самодреже, да не буде осуђен. Напротив, истина је супротна — да је од општинског руководства, заправо, прво месне заједнице у Самодрежи, подржан од општинског руководства, пренесен у све основне организације Социјалистичког савеза — захтев, петиција да се тражи најстрожија казна

за тог извршиоца убиства, као што је и осуђен — смрт. Не могу, такође, да прихватим ни информацију коју је друг Јовановић овде лансирао — да је општинско руководство у Вучитрну дало исту квалификацију догађаја у Гојбуљи, као и оних у школи. Нека дође друг Батрић, или ко год хоће, па да седне у општински комитет СК са руководством и да разговарамо тамо и са Србима и с Албанцима, с комунистима, па да се дође до стварне истине — шта се то збило и шта се догађало, и да је општинско руководство измерило праву меру и једнима и другима. Могу да вас уверим, ако је пре демонстрација било опортунизма, колебљивости или заташкавања — више тога скоро нема.

Могу да кажем да се најенергичније, најжестичије, најбрже реагује на сваки експрес, на сваки могући најављени експрес, да не дође до тога, а ако случајно дође, ако се деси — да се интервенише и даје права квалификација и предузимају одговарајуће мере да се санира стање. Сада, када човек слуша неке ствари које се овде износе, ја искрено да кажем, некако постајем обесхрабрен. Ко је осудио, молим вас? После контра-револуционарних догађаја, 527 лица осуђено је за разне ствари везане за контра-револуционарне догађаје на Косову, и то од једне до петнаест година. Има преко 1.500 лица кажњених за прекршај. Могу вас уверити да је тужилаштву, у судовима, у органима гоњења негде око 70% кадрова албанске народности. Значи, претежно, и откривање, и идентификовање, и оптуживање, и гоњење, и суђење извршили су углавном кадрови албанске народности — и то с пуном одговорношћу изјављујем — без икаквог притиска од било кога, нити наметања, нити оговарања, него на бази свести, савести и закона, и тежине дела које су починиоци учинили. Дајте, другови, да се договоримо, Ја искрено да кажем, доживљавам тешко то што неки овде износе, ту трагедију која је изазвана контра-револуционарним догађајима на Косову, а посебно исељавање Срба и Црногораца. Дајте да усмеримо и нашу активност на потпомагање тих прогресивних снага које бију битку на Косову за сређивање стања. Слажем се с оценама да су и ти албански кадрови, који се боре против после-

дица контрареволуционарних догађаја, на исти начин оквалификовани и осуђени од националиста и иредентиста. Ако се сада нађе неко па их и с друге стране напада, пориче, омаловажава, потцењује, оговара итд, онда им неће бити лако да извојују битку.

Требало би, међутим, да будемо објективни, да будемо реални, како бисмо лакше извојевали битку. Мислим да се не може никаквим посебним мерама извојевати битка на Косову, поготову сматрам да нема смисла да се говори о потреби мењања Устава само због Косова. Ако треба мењати Устав, зна се какав је пут, какав договор следи, ко треба да се договори, у чему се треба мењати када се мења, како да се мења итд.

Ево, друже председниче, само толико.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Dajem reč delegatu Dušanu Pekiću.

DUŠAN PEKIĆ (SR Hrvatska):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi delegati, želeo bih još o dva aspekta nešto da kažem u vezi sa situacijom u povodu pritisaka na iseljavanju Srba i Crnogoraca s Kosova.

Njih je pomenuo u svom istupanju drug Aslan Fazlija, ali nije dovoljno objasnio i predložio mjere protiv tih aspekata. Riječ je o tome da albanski nacionalisti i iредентисти najviše koriste u svojoj otrovnoj propagandi za razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije i vršenje pritiska na druge narode, dva argumenta: kao prvi argument, iznose greške počinjene u prošlosti protiv albanskog naroda na Kosovu. Kao drugi istorijski argument navode ekonomsku nerazvijenost Kosova. Ja bih rekao da oni imaju i najviše uspjeha u korišćenju tih dvaju istorijskih argumenata, jer ljudi lako nasjedaju takvoj propagandi koja nekog drugog okrivljuje za njihove nedaće i stradanja u prošlosti, i to povezuje sa sadašnjošću.

Međutim, mi ovdje moramo, također, otvoreno da kažemo da sadašnje rukovodstvo Jugo-

slavije, uključujući i ovaj najviši organ vlasti, Skupštinu SFRJ, ima čistu savjest što se tiče odnosa prema Albancima na Kosovu i što se tiče uopće politike ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije. Albanski nacionalisti i иредентисти otpočeli su svoju zločinačku aktivnost upravo u vrijeme kada Albanci na Kosovu doživljavaju svoj najveći uspon i prosperitet u svojoj istoriji i kada uživaju punu ravnopravnost s narodima i narodnostima Jugoslavije.

Zato, svaka aktivnost koja se preko pomenutih argumenata odvija, ide na razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije, tj. ide na razbijanje Jugoslavije. Krajnji cilj je taj. Mislim da tako moramo kvalifikovati svaku aktivnost koja ide na razbijanje te naše najveće tekovine i dovodi do trovanja bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije. Jer, ni u jednom zakonodavstvu u svijetu nije prihvatljivo da se jedan zločin pravda drugim zločinom, jer onda bi danas Izrael mogao da pravda svoje zločine protiv arapskog naroda zločinima koje su nacisti činili protiv Jevreja. Znači, neprihvatljivo je pravdati se tim argumentima kao uzrocima nacionalizma i иредентизма на Косову; на жалост, takvih mišljenja ima čak i van Kosova.

Drugi primjer: nacionalisti i иредентисти на Косову најчешће користе nerazvijenost Kosova da bi za to okrivili Srbiju i Jugoslaviju. Ja moram da kažem da sam iz nerazvijene općine u Hrvatskoj. Moja općina je manje razvijena ekonomski, a naročito industrijski, od nekih općina na Kosovu, ali moji birači od srca podržavaju napore naše šire zajednice za brži razvoj Kosova i daju svoj dorpinos tome. Zato mislim da ne bismo smjeli dozvoliti ni taj argument da se koristi i zloupotrebljava od strane иредентиста и националиста. Isto tako, u mojoj općini žive pretežno Srbi, zatim Hrvati i Muslimani, ali nikome od nas nikada nije palo na pamet da se međusobno optužujemo za našu nerazvijenost, nego dapače, zbijamo se u dogovorima, u zajedničkom pronalaženju programa za brži razvoj, u čemu imamo i uspjeha.

I, na kraju, podržao bih zaključke koje su dva odbora ovog Vijeća predložila. Složio bih se da je to dugoročan proces otklanjanja zabluda kojima su zatrovane generacije omladine na Kosovu, da za to treba više vremena i napora, ali

ne bih prihvatio da mora biti dug proces otklanjanja ekonomskih posljedica koje treba da snosi Jugoslavija zbog djelovanja nacionalista i iredentista. Mislim da progresivne snage Kosova moraju naći mogućnosti da te posljedice brže uklone.

I, na kraju, da kažem još i to da imam osjećaj da u progresivnim snagama na Kosovu nije dovoljno prisutno to da strane sile, koje su neosporno umiješane u događaje na Kosovu, žele da od Kosova naprave evropski Liban, i ne samo od Kosova, već i od, možda, drugih dijelova Jugoslavije. Zbog toga moramo apelirati na drugove s Kosova da ne budu toliko preosjetljivi na ovoliku zabrinutost i ovog našeg Vijeća i čitave Jugoslavije za ono šta se događa na Kosovu, upravo zbog toga da ne bi došlo do Libana, ili nečeg sličnog.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Poslednji govornik na mojoj listi je delegat Surja Pupovci, iz Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova.

СУРЈА ПУПОВЦИ /САП Косово/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, свестан сам тога да је поодмакло време и да се прилично дуго дискутује о овој тачки, али сам такође свестан значаја и оштрине проблема, који се нагомилавао дуго времена и који није благовремено стављан на дневни ред ни овде, а ни другде.

У потпуности се слажем с дискусијом друга Душана Пекића.

Слажем се са другом Пекићем да је забринутост присутна код свих народа и народности Југославије, а и код Албанаца у Југославији. Циљ ове расправе јесте да се допринесе што свестранијем сагледавању проблематике исељавања Срба и Црногораца из САП Косова и да се утврди шта се и као остварује од договореног. На једној ранијој седници коју смо имали с председником нашег Већа, циљ је био да се помогне прогресивним снагама на Косову да што пре изађу као победници у овј тешкој и заиста сложеној борби.

У Платформи СКЈ, која важи и за нас овде, каже се: „Савез комуниста Косова ће и даље бити плавни непосредни носилац свакодневне борбе и рада на Косову за даљи социјалистички развитак и напредак САП Косова у саставу СР Србије и СФРЈ. Савез комуниста Југославије, Савез комуниста Србије и све социјалистичке снаге наше земље пружаће снажну подршку и помоћ Савеза комуниста, свим социјалистичким снагама и свим радним људима Косова у борби да се оживотворе ставови, принципи и циљеви које садржи ова платформа”.

Отуда је Савез комуниста Косова свестан својих историјских обавеза. Албанци на Косову, у окриљу којих се ово десило, свесни су својих обавеза. Утолико ће пре изаћи на крај с овим проблемима, уколико наша помоћ буде свестранија, систематскија, смијенија. Код појединаца то није рашчишћено. Неки не разлучују линије фронта. Уместо да нам помогну у борби против непријатеља, они се понекад, да кажем најблаже, свађају с борцима, а ту морамо разграничити ствари. Ја не кажем да је реч о некој широј појави, а још мање о општој ствари, али има случајева. Има случајева чак и прозивања целокупног руководства Косова, које је стварно у тешким временима понело једно тешко бреме; има случајева прозивања свих комуниста Албанаца као опортуниста. Ја говорим овде о случајевима. Свакако да у овој земљи то не може бити општа појава.

Нешто је важно — опростите ако вас задржавам мало више, ако злоупотребљавам ваше стрпљење — права дијагноза ствари!

За мене, права дијагноза треба да пође од два документа. Први је платформа, други су закључци Председништва СФРЈ. Друге дијагнозе не може бити у овом тренутку. Наше је уверење да ће стање бити још боље уз борбу, пре свега, албанских комуниста на Косову, а и свих комуниста и свих народа и народности Косова и уз помоћ целе земље.

У платформи о Косову, верификованој и на XII конгресу СКЈ, каже се: „Постигнути су запажени резултати у борби радних људи против непријатеља. Политички рад у новонасталој ситуацији на Косову има успеха, нарочито међу радним људима”. У закључцима Председништва

СФРЈ од 14. јула 1982. године, који су донети поводом разматрања информације о исељавању Срба и Црногораца с Косова, каже се: „До сада предузетим мерама и акцијама заустављен је масован одлазак Срба и Црногораца са Косова, али иако са мањим интензитетом, те се тенденције и даље настављају”. На Косову су свесни тога. Међутим, морамо бити свесни и позитивних кретања у овој области. На Косову се успело — јесте муком, јесте тешком борбом — да се то претвори у проблем сваког села, сваке радне организације, сваке општине, сваке институције у Покрајини. Рећи ће понеки другови: па није свуда иста борба. Тачно је, ми смо свесни да није. И на Универзитету је тешка борба, али је водимо и водимо је, без обзира што понеки, уместо да стави на дневни ред оне против којих водимо борбу, ставља на дневни ред и борце. То су, ваљда, пролазне, случајне појаве, али ће борба бити добијена. Ми се ту суочавамо с једним врло живим непријатељем, који не само да има унутрашње корене, него има и спољне, који не само што циља на Косово, него и на земљу у целини. Тага смо свесни. У тој борби ће се сигурно постићи још бољи резултати.

Треба имати у виду и оно што каже платформа — да је она намењена и заведенима, оним који су у заблуди. Овде се води борба и за њих, да пређу на фронт прогресивних снага, а против оних који стоје на другој страни барикаде.

Нешто бих рекао у вези с покушајем контрареволуције. Другови, ако хоћемо право рећи, овде се ради о пропалом покушају контрареволуције. Тај покушај је пропао и скршен је. Ми не кажемо и не би требало да се задовољимо тиме да смо га разбили на свим секторима, али је непријатељ доживео пораз.

Непријатељ није успео да освоји власт, ни ти је успео да разбије братство и јединство. Јесте да су захладнели међунационални односи, али су темељи заједништва били чврсти, и јесу још увек.

Друго, око дијагнозе, о чему се говори често емоционално и у нас на Косову, посебно у нас Албанаца, а и код другова ван Косова. Шта је битно — да ли су то политички притисци, атмосфера, или друштвено-економски разлози? На том питању ја не бих желео да се много задржавам. Не бих хтео да се задржавам на бројевима.

Лепо је речено у два одбора: нека буде и десет који су се иселили, то треба да буде проблем земље, а не да их има, бар неоспорно, око 56.000 исељених, што је речено у обе информације, и у овој информацији заједничке радне групе, и у оној анализи с Косова. Да не говорим да се у извештају заједничке радне групе говори о знатно већем броју. Али, чини ми се да је најбоља она дијагноза да се не могу свести сви случајеви исељавања само на друштвено-економске узроке, али се не могу свести ни само на притиске. То је та дијагноза. Битно је да ова појава мора да се пресеке, и не само пресеке, него да се створе такви услови да се врате на Косово они који желе. Да Косово буде, уз помоћ свих нас, подручје на коме свако ко хоће може да живи и да има своју перспективу.

Када је реч о анализи с Косова, која је послата делегатима 24. септембра 1982. године од стране служби ове Скупштине, желео бих да кажем да је та анализа требало благовремено да се пошаље. Она је 12. марта текуће године достављена овој Скупштини, пошто је усвојена од стране Скупштине САНП Косова. Кад је реч о овако крупним питањима, не би смело да дође до тога, због пропуста администрације, било косовске — што је могуће — било наше, савезне што је такође могуће, да се један материјал овако озбиљне природе разматра без целовитих информација с Косова, из Србије и из Федерације. Дошли смо у ситуацију да наша два матична одбора, на седници 22. овог месеца, ту информацију с Косова, која се назива анализа, уопште не помињу. Комисија за информисање Скупштине СФРЈ уопште је не помиње. Чак ни Одбор за правосуђе, на седници 28-ог /то је било јуче/ уопште не помиње ту анализу, штавише иде се докле да се у појединим нашим телима поставља питање усвајања и подршке извештају заједничке радне групе Републичког извршног већа и Савезног извршног већа.

Овде морамо разјаснити. Извештај заједничке радне групе није верификован од стране СИВ-а. Друго, представник Косова званично није учествовао у тој радној групи. Те две ствари морамо разјаснити. Ако ме питате да ли се добро поступило — не. Ово нека нам буде поука како не треба радити. Када се ради о крупним пита-

њима као што је ово, треба заједнички радити. Чему то да се створе две врсте информација? Чему то да и Федерација дозволи две врсте погледа о озбиљним стварима? Требало је испочетка ићи на заједничку анализу и СИВ-а, Извршног већа Скупштине СР Србије и Покрајинског извршног већа, а не да се сада постављају две врсте погледа — и пред нама, и пред светом — о тако крупним питањима. То не би смело бити, јер је неоспорно да има повреда законских и уставних права грађана, посебно српске и црногорске националности.

Када је реч о томе, код нас, у извештајима наших одбора, анализа с Косова се уопште не помиње. У Одбору за правосудје подржава се извештај заједничке групе, а косовска анализа се занемарује.

Предлажем да ми не подржимо ни један ни други извештај — не можемо их подржати — него да употребимо формулацију као што је употребљава Председништво: „На основу материјала ... доносе се ови закључци”. Не може Скупштина СФРЈ, као ни Савезно веће, иза сваког податка у том извештају да стоји. Ја ћу вам рећи две крупне ствари због чега се не може стајати иза тога.

Прво, у анализи Косова има много уопштености, нема конкретних бројки и случајева, оно што је тишпило људе, а у заједничком извештају има много конкретних случајева, на основу којих се врше генерализације. То су крупне ствари. Да не улазим у критичко разматрање једног и другог, па да вас уверавам да су мањкави и један и други извештај.

Врло је значајно истаћи да се у заједничком извештају, где је учествовао и представник СИВ-а ни једном није рекло да је у току анкете било појединачних националистичких иступа.

Био бих слободан да се задржим на две-три ситне ствари:

Прво, каквим терминима ћемо се служити у нашим документима? Треба да се служимо изразима које употребљавају платформа, резолуција XII конгреса и закључци Председништва СФРЈ. Не треба да се служимо терминима „протеривање”, „расељавање под принудом”, „геноцид” и сл.. То нису наши термини и нигде се не налази на такве термине. Не треба да правимо поређења

с окупационом влашћу и слично. Ако се алудира на окупациону власт од 1941—1944, и Албанци су били под том окупацијом. Сви смо се ми заједно борили против те окупације. Ако се мисли да данас има окупационе власти у нашој земљи, нека се каже чије, ко је окупирао Косово. На Косову влада систем самоуправљања. Оно ће се штитити свим средствима. Према томе, поређења с окупационом влашћу су неукусна. Ни са гетима не треба вршити компарације.

Ја знам да човек у емоционалном наступу, чега нисам лишен ни ја, може да употреби неодмерену реч, али би требало пазити да у документима тога не буде.

Овде се предлаже и образовање неке комисије, или већа националности на Косову. Ја нећу да кажем ко их све има у свету и како су се она показала, нећу да кажем да смо ми превазишли тај степен већа националности, јер смо међунационалне односе, њихове заједничке интересе, уградили у цео наш систем, али хоћу да кажем да би то довело до промене Устава, и то не само на Косову. Ми треба добро да размислимо, да нам наводно нужне исправке не донесу и друге. Колико знам, постоји сагласност на разини Федерације и свих република и покрајина, да сада нема потребе за променом Устава. Таква већа националности само на Косову не могу да се уведу, јер је Косово део јединственог правног и уставног система СФРЈ.

Захваљујем, друже председниче.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Naknadno se javio drug Hisen Ramadani, delegat iz Socijalističke Republike Makedonije.

Naknadno kažem, jer sam pitao koji su još delegati, a ja to ispravljам себе, не kritikujem друге. Mislio sam da se svi nisu javili.

ХИСЕН РАМАДАНИ /СР Македонија/:

Друже председниче, другарице и другови делегати, с обзиром да је прошло време и да је готово све речено, изнео бих само још нека ра-

змишљања. Наиме, слажем се с овим што је сада на крају друг Пуповци рекао — да контрареволуција није успела, да је она углавном разбијена и да није угрозила главне тековине наше револуције и система. Међутим, и ова расправа, и иначе расправа у земљи о овом и другим питањима, показује да су ти контрареволуционарни настрјаји ипак доста ефеката постигли и доста одраза оставили на наш живот и наше стање. Мислим да је непобитна чињеница да су и на Косову, а понегде и шире, ти настрјаји ипак угрозили одређене елементе система, због чега смо морали да интервенишемо, из објективно потребних разлога. Пореметили су један део система вредности наших револуционарних тековина, створили су, ако не велике проблеме, али доста дилема у идеолошком систему вредности. Читав овај проблем индокринације омладине, узрока и последица тога, треба посматрати и с тог аспекта. Сматрам да је и сада стање на Косову и другим подручјима, иако далеко боље, такво да треба имати у виду да одрази ових настрјаја још остају, да они дејствују, да имају утицаја на свест људи и да према томе треба усмерити нашу даљу акцију и нашу укупну активност.

Но, да изнесем још неке чињенице које могу бити релевантне за онај део рада радне групе која треба да дође до заједничких закључака на бази свих ових дискусија и закључака радних тела Скупштине.

Јасно је да треба и овом приликом рећи, иако је то много пута истицано, да је албанска народност Југославије саставни део друштвено-економског и идејно-политичког бића ове земље. Читав систем вредности — од система образовања до политичког, идеолошког, економског, самоуправног, и сви облици организовања морају се ослонити и полазити од те основне и непобитне чињенице, за коју се ова народност, заједно са другим народима и народностима Југославије, у резолуцији определила. Етничка повезаност са другом друштвено-политичком заједницом нема ничег заједничког с идеолошким, политичким, друштвено-економским и другим системима и вредностима, рецимо савремене Албаније. То је за ову народност туђа, страна земља. То,

такође, мора бити полазна основа свих вредности које градимо код младе генерације и других чинилаца итд., јер је то једна од важних, да некажем, кључних подлога за наш перспективни развој заједништва, близине и поверења.

Слажем се с другом Мартиновићем из Краљева да имамо доста образовања, и то велики квантум, некада непотребан, а да имамо недовољно васпитања. То мислим и шире, али сад говорим о овом проблему — да треба код младе генерације албанске народности стално јачати свест о томе да је тај њен препород у Титовој Југославији дело рада, активности, акције те народности, пре свега, али да је он, великим делом, и заслуга свих народа и народности ове земље, који су били опредељени и спремни да је стално помажу да тај успон достиже. Независно од тога што у неким ситуацијама нису биле искоришћене све могућности, остаје чињеница да је то трајно опредељење свих наших народа и народности. За омладину је то од великог значаја да зна. С друге стране, мислим да не треба инсистирати на оним стварима које су нас кроз даљу историју делиле, које су онемогућавале несметан развој једних и других, тражећи да једна народност буде потчињена, примитивна, неразвијена итд. Мислим да је то такође веома важно.

Хтео сам да кажем нешто што би било прилог расправе о исељавању. Истискивање, немам другу реч, у ствари, насљажње да буде мање Срба и Црногораца на Косову, није лоше само за Србе и Црногорце. Мислим да то угрожава интерес, мир, слободу и перспективу и саме албанске народности, јер њихово присуство је гаранција за интересе и српског народа у целини, и црногорског, и македонског, и свих југословенских народа и народности, оно се тиче судбине Косова, па, према томе, и судбине албанске народности на Косову. Да кажем условно, „пражњење“, оно што траже иредентисти Косова од Срба и Црногораца, стварање тзв. „етнички чистог Косова“ може да ствара код других националиста, али не само националиста, и код ширих маса, једно, тако да кажем, осећање, па и једну тенденцију да се створи чисто Косово у другом смислу, у другом националном смислу, што би било погубно за албанску народност, па чак и за алба-

нски народ у целини. Мислим да о тој чињеници, о тој објективно могућој тенденцији, треба отворено расправљати и казати да је у заједничком интересу: присуство, поверење, заједништво, братство, од стране Албанаца према свим нашим народима и народностима, а особито према Србима, Црногорцима и Македонцима. То је залога њихове сигурности, залога њиховог мира и њиховог спокојства и перспективе развоја.

На крају, да кажем: по мом мишљењу, и стварање затегнутих односа између других народа с којима живи албанска народност — неповерење, нетрпељивост једних према другима, далекосежне негативне последице за албанску народност, сигурно је бесперспективно и за народе с којима они живе. С те полазне позиције нас фактора, чинилаца који делујемо у тим подручјима, ово је превасходан задатак, да се на томе постојано, стално ангажујемо и постојано будемо будни.

Још једну напомену: некада се, кроз ову расправу о стању на подручјима где живи албанска народност, покушава стварати нека идилична слика о старом Албанцу, неписменом, добро опредељеном за заједништво, и једна негативистичка слика о младом Албанцу, интелектуалцу, иредентисти. Мислим да је та теза опасна, иако можемо наћи неке конкретне случајеве. Тачно, али она је бесперспективна. Шта она говори? Да ми треба да се ослонимо на тог старог, неписменог Албанца? Да ли је то наша перспектива и гаранција? Ја, напротив, тврдим, а то морамо и да обезбедимо, да највећи део интелектуалне албанске омладине, радничке омладине, сељачке омладине мора бити за овај наш систем, за ова наша кључна опредељења, за ову Титову слободну Југославију, јер ту је наша гаранција, а не у оном старом неписменом сељаку. Ја верујем да су добре намере другова који истичу тај лик као позитиван лик, али мора се водити рачуна каквог то одраза има с друге стране. Ја кажем да је стварно један део, али, тврдим веома мали део, у односу на укупну омладину албанске народности — заведен и отишао на непријатељску страну. С овим другим делом — треба још више да радимо, још организованије, још мо-

билније, али он је сигурна гаранција за очување нашег јединства, наше снаге и наше перспективе.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Pre nego što dam reč drugu Batriću Jovanoviću, želim da vas upozorim na jednu činjenicu: obavešten sam od strane delegata Socijalističke Republike Slovenije i Socijalističke Republike Hrvatske da njihov avion poleće u 19 sati, a autobus ispred ove zgrade polazi u 18 časova i 10 minuta. Mislim da bi bilo potrebno da mobilishemo dovoljno obazrivosti i da omogućimo tim drugovima da normalno odu s ove sednice, na kojoj je stvarno bila uzorna disciplina. Ja odavde imam veoma dobar pregled i nikad do sada nisam video da je bilo toliko malo izlazaka, mada, evo, od 13 sati radimo bez odmora.

Drugo nam sada ne preostaje nego predlažem da drugovi koji bi još uzimali reč, govore ograničeno, možda najviše 10 minuta, odnosno 5 minuta. Bilo bi veoma poželjno da svoje intervencije ograniče na ono sa čime se eventualno ne slažu, ili na konkretne predloge u vezi s našim daljim radom, jer ja se potpuno slažem sa svim onim apelima — da nije dovoljno samo da diskutujemo, nego da idemo u akciju. Dajte da sebi dozvolimo toliko vremena da se o tome možemo sada dogovoriti, da i tu budemo jasni, kao što je i ova diskusija u mnogo čemu doprinela jednom raščišćavanju terena — da možemo još konstruktivnije dalje da radimo.

Da li se slažete? (*Slažu se*)

Ono što će nam ostati, što ne bismo eventualno mogli da obavimo do 18 sati, predlažem da odložimo za narednu sednicu. (*Slažu se*)

Drug Batrić Jovanović ima reč.

БАТРИЋ ЈОВАНОВИЋ /СР Црна Гора/:

Друже председниче, другарице и другови, ја сам се, у ствари јавио ради објашњења. Мислим да друг Хамза није потпуно пратио оно што сам ја рекао увези с Вучитрном. Казао сам ово: „Али је неопростиво што још увијек није-

су позвани на одговорност они људи у Вучитрну који су покушали да обезбиједе алиби убици". Дакле, нијесам помињао општинско руководство. О покушају прибављања алибија је писано у јавним гласилима.

О демонстрацијама у Гојбуљи — ви се сјећате — опширно је писано, и то у неколико наврата. Био је разговор новинара са једним великим бројем људи у Гојбуљи који су сви били јединствени у томе да су одржане демонстрације, да су узвикиване те и те пароле итд. Послије тога сам био запрепашћен када сам прочитао да су кажњени не само они који су учествовали у демонстрацијама, већ и људи из Гојбуље. Наводно је тако учињено због тога што Гојбуљани нијесу обавијестили на вријеме. Касније су биле жалбе из Гојбуље, како им се не вјерује, итд.

Мислим да нема потребе да толико полемишемо о овим материјалима који су нам презентирани. Да ли има потребе да сада полемишемо о томе да ли с Косова одлази Срба и Црногораца због притисака 90% или мање? Друг Пуповци је рекао: чак да их је 8 који иду принудно, и то би био проблем. Зашто онда да правимо толики проблем дискутујући о извјештајима? Акција се води око тога да се онемогуће сви притисци за исељавање, а не да се онемогући свако исељавање уопште.

Што се тиче термина „фашистички“, „терор“ и сл., рекао бих, прво, да у сваком народу има фашиста и дандас. Поступак једног човјека може да буде потпуно фашистички. Ти термини се односе на непријатеља, па што би нам сметали?

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Да ли још ко жели неко објашњење, или има предлог у погледу даљег рада? (*Niko*)

Nemam pretenzija i ne bih bio u stanju da izrazim sve bogatstvo misli i predloga koji su ovde izneti; ipak, mislim da će biti korisno da dam nekoliko konstatacija.

Smatram da je ova naša diskusija višestрано осветлила problem koji je na дневном redu — na osnovu rada, raspoložive грађе, као и на основу одре-

ђених активности које су претходиле у радним телима овог Већа. Шест радних тела је ставило ово питање на дневни ред и о њиховим ставовима делегати су обавештени. Мислим да су те активности у радним телима, у овом дому, и овој Скупштини, допринеle да обезбедимо атмосферу која нам је омогућила једну конструктивну расправу.

Наша расправа је изразила, између осталог, убеђење да располажемо instrumentima потребним за постизање циљева које смо себи поставили и који су били, веома често, овде понављани — онемогућити притиске за исељаванје Срба и Црногораца с Косова, открити узроке, омогућити повратак онима који то жеље.

Pri том је веома значајно што је било упозорено да те циљеве нећемо постићи ако се будемо ограничили само на represiju, већ да је потребна широко организована акција свих subjektivних snaga, посебно на Kosovu и у Srbiji, али не само на Kosovu и у Srbiji, већ и у свим другим sredinama.

Dalje, istaknuta је јасна оријентација да треба одлучније наставити с акцијом, укључујући и нас same, на основу predloga радних grupa, uvodne речи дуга Špoljara и његових predloga, а и diskusije коју смо обавили. Problem је takav да не трпи razvlačenje, а веома јасно је било ukazano да има ту краткорочних, hitnih, neodložnih акција, тј. да се успостави ред, омогући рад, безбедност за све, без разлике. Али, треба да се остварују и дугорочни циљеви за које се морамо припремити на подручју економског развоја, културе, образовања и сл., на шта је такође било ukazano.

Najznačajnije, међутим, у целој овој нашој diskusiji, због чега је било вредно потрошити ово време, је puno poverenje у радничку klasu, у све progresivne snage на Kosovu, укључујући novo rukovodstvo; podrška aktivnostima свих тих snaga, али istovremeno и zahtev да се обезбеди већа efikasnost у мерaма које се preduzimaju и да одлучније удaрамо по свим formama oportunitizma који се појављује, и то не само на Kosovu. Kada то кажем, желим рећи да delim убеђење свих који су isticali да једино радничка klasa и све organizovane socijalističke snage на Kosovu могу да iznesu ovaj teret, уз solidarnost и organizovanu pomoć свих drugih. Не може се извана uneti безбедност, поштовање права човека, законитост, уставност. Мо-

že se samo pomoći. Naša revolucija, naša iskustva iz narodnooslobodilačkog rata, najbolji su nam primer i u tom pogledu. Svi znamo da je samo punom mobilizacijom sopstvenih snaga moguće obezbediti uspeh zajedničke akcije.

Šta je neophodno sada? Pre svega, da zajednički dalje izgrađujemo jedinstvo u oceni uzroka stanja, u pogledu nosilaca i mera koje treba preduzimati sada i ubuduće. Mislim da je dovoljno jasno rečeno da osnova za našu aktivnost treba da bude politička platforma za akciju Saveza komunista Jugoslavije u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i zajedništva na Kosovu. Ova Skupština svakako ima svoj deo odgovornosti u ostvarivanju tog krupnog zadatka. Današnja diskusija je pokazala da je ova delegatska Skupština svesna te odgovornosti, spremna i sposobna da je i ponese u punom smislu reči.

Dalje, tu su zaključci Predsedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, zaključci Saveznog izvršnog veća, zaključci Skupštine SR Srbije i Skupštine SAP Kosova, a i naši sopstveni stavovi. U vezi s tim, smatram da bi bilo potrebno da u vremenu koje nas odvaja od naredne sednice Veća proverimo barem pitanja koja su bila osporavana, ili gde su bile dijametralno suprotne ocene, kao i one činjenice koje same po sebi nisu dovoljno jasne.

Znači, potrebno nam je i dalje raščišćavanje terena za zajedničku akciju. Na toj osnovi predložio bih da prihvatimo sugestije koje je na početku današnje sednice izneo drug Špoljar, a odnose se na dva matična odbora, s tim da oni mogu, ako budu smatrali da im je potrebno, da formiraju radnu grupu, ili čak radne grupe, u sastavu koji će biti potreban, ili da koriste sadašnju radnu grupu. Istovremeno, uspostaviće se, kao što je predloženo, i radni kontakt na Kosovu zajedno sa predstavnicima Skupštine Socijalističke Republike Srbije. To ne znači da sada ostali čekamo skrštenih ruku na zaključke, nego je potrebno, a to odražava i diskusija na ovoj sednici da svako u svojoj sredini treba odmah da se uključi u akciju na osnovu zajedničke ocene.

Sednicu, naravno, zakazaćemo u skladu sa dinamikom dobijanja uvida u sva zbivanja kako bi Skupština mogla stvarno merodavno da donese

celovite zaključke, odnosno, da ne kažem, program rada u toj oblasti.

Što se tiče slabosti koje su došle do izražaja u vezi sa dokumentacijom, mislim da je dobar deo primedaba na mestu, da je opravdan. S tim u vezi preduzeću potrebno, da svi delegati dobiju izveštaj o tome kako je postupano u vezi sa dokumentacijom i zašto je došlo do slabosti koje su tu bile uočene.

Samo još jedno bih rekao, više kao moju ličnu napomenu, a to je da se ne bih mogao složiti sa ocenama koje kažu da je Skupština SFRJ navodno kasno stavila na dnevni red pitanje iseljavanja Srba i Crnogoraca sa Kosova. Ne bih sada otvarao debatu o tome. Delegati će i o tome dobiti izveštaj šta je poduzimano i zašto je primenjena takva dinamika. Naime, ne radi se o tome i siguran sam da ćete se složiti sa mnom da bismo skupljali poene kako brzo smo neko pitanje stavili na dnevni red, nego da preduzmemo sve da stvarno i Skupština i celokupni skupštinski sistem mogu da se uključe u rešavanje tog gorućeg, najgorućijeg pitanja sa kojim je suočena cela Jugoslavija, i ne samo narod na Kosovu i u Srbiji. Evo, to otprilike, neka bude moj prilog današnjoj diskusiji, a isto tako, ako se slažete, i određene smernice za aktivnost svih nas, do naredne sednice.

Da li ko želi nešto povodom toga da kaže?

(Niko)

Ovde na dnevnom redu imamo neke tačke koje bi bilo teško odlagati. Pre svega, to je tačka 11 — Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-togodišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a. Mislim da bi to trebalo da razmatramo i one tačke koje ne zahtevaju veliku diskusiju, koliko god možemo da bismo do šest sati završili.

Prelazimo, dakle, na *jedanaestu* tačku dnevnog reda:

Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-togodišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a

Dobili ste Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-togodišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a i izveštaj Zakonodavno-pravne komisije. Dostavljeni su vam takođe amandmani

koje je podneo Odbor za društveno-političke odnose.

Predstavnici Odbora za društveno-političke odnose su: Vilmoš Molnar i Fatima Hadžialić, delegati u Saveznom veću.

Izvestilac Zakonodavno-pravne komisije je Petar Stoilov, član Komisije.

Otvaram pretres o Predlogu odluke.

Odbor za društveno-političke odnose, kao predlagač, podneo je amandmane, i to: na tačku 3. stav 1. i stav 2. ispred stava 3, koji postaje stav 4. i unosi se nov stav 3; na tačku 5. koja se menja.

Zakonodavno-pravna komisija je ove amandmane podržala.

Da li se ko javlja za reč? (Niko)

Stavljam na glasanje Predlog odluke.

Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko *protiv*? (Niko)

Da i se ko *uzdržava* od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće usvojilo Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a, s amandmanima Odbora za društveno-političke odnose.*

Odluka će se objaviti u „Službenom listu SFRJ”.

Sedma tačka dnevnog reda je:

Predlog zakona o amenstiji

Delegatima su dostavljeni Predlog zakona, s predlogom da se donese po hitnom postupku, i izveštaji Odbora za društveno-političke odnose Odbora za pravosuđe i Zakonodavno-pravne komisije.

Komisija Skupštine SFRJ za utvrđivanje istovetnosti tekstova na jezicima naroda Jugoslavije obavestila me je da je utvrdila istovetnost predloga zakonskih akata koji su na dnevnom redu današnje sednice.

Predstavnici Saveznog izvršnog veća su: Borislav Krajina, član Saveznog izvršnog veća i savezni sekretar za pravosuđe i organizaciju save-

zne prave i dr Gojko Prodanić, zamenik saveznog sekretara za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, a izvestioci radnih tela Veća su: Odbora za pravosuđe Ivan Ginovski, Odbora za unutrašnju politiku delegat Jovica Lazarević i Zakonodavno-pravne komisije Petar Stojilov, član Komisije.

Otvaram opšti pretres o Predlogu zakona.

Da li se ko javlja za reč? (Niko)

Otvaram pretres o tekstu Predloga zakona.

Odbor za pravosuđe podneo je amandman na član 2. Predloga zakona. Predstavnik predlagača Zakona se s ovim amandmanom saglasio, a podržala ga je i Zakonodavno-pravna komisija.

Da li se ko javlja za reč? (Niko)

Stavljam na glasanje Predlog zakona.

Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko *protiv*? (Niko)

Da li se ko *uzdržava* od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće usvojilo Predlog zakona o amenstiji, s amandmanom Odbora za pravosuđe.*

Deseta tačka dnevnog reda:

Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ

Delegatima je dostavljen Predlog odluke, koji je utvrdio Odbor za društveno-političke odnose, i izveštaj Zakonodavno-pravne komisije.

Predstavnici Odbora za društveno-političke odnose su delegati: mr Zvonko Špoljar, predsednik Odbora i Vahdet Spahiu.

Izvestilac Zakonodavno-pravne komisije je delegat Metodi Zvrčinov.

Otvaram pretres o Predlogu odluke.

Zakonodavno-pravna komisija podnela je amandmane na tačku 1. i tačku 2. Predloga odluke. S ovim amandmanima saglasio se predstavnik predlagača odluke.

Da li se ko javlja za reč? (Niko)

Stavljam na glasanje Predlog odluke.

Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi)

* Odluka je objavljena u „Službenom listu SFRJ”, br. 64 od 22. X 1982.

* Zakon je objavljen u „Službenom listu SFRJ”, br. 58 od 1. X 1982.

Da li je ko protiv? (Niko)

Da li se ko *uzdržava* od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće usvojilo Odluku o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ, s amandmanima Zakonodavno-pravne komisije.

Dvanaesta tačka dnevnog reda je:

Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva

Delegatima je dostavljen Predlog odluke i izveštaj Zakonodavno-pravne komisije.

Predstavnik Odbora za društveno-ekonomske odnose je delegat Mustafa Šabić, a izvestilac Zakonodavno-pravne komisije je delegat Ratko Bogdanov.

Otvaram pretres o Predlogu odluke.

Zakonodavno-pravna komisija podnela je amandman na tačku 2. Predloga odluke, s kojim se predstavnik predlagača salgasio.

Da li se ko javlja za reč? (Niko)

Stavljam na glasanje Predlog odluke.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko protiv? (Niko)

Da li se ko *uzdržava* od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće usvojilo Odluku o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva, s amandmanom Zakonodavno-pravne komisije.

Trinaesta tačka dnevnog reda:

Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća Skupštine SFRJ za IV tromesečje 1982. godine

Delegatima je dostavljen Predlog plana izvršenja Programa rada.

Dobili ste izveštaj Zakonodavno-pravne komisije, kao i predloge Saveznog izvršnog veća za produžavanje rokova za dostavljanje određenih materijala, odnosno njihovo brisanje iz Programa rada Saveznog veća za 1982. godinu.

Izvestilac Zakonodavno-pravne komisije je delegat Eva Naglič.

Otvaram pretres o Predlogu plana izvršenja Programa rada Saveznog veća za IV tromesečje, s predlogom Saveznog izvršnog veća za brisanje, odnosno produžavanje rokova dostavljanja određenih materijala Saveznom veću.

Ko se javlja za reč?

Ima reč delegat Dušan Pekić.

DUŠAN PEKIĆ (SR Hrvatska):

Ja sam protiv toga da se odloži stambeno pitanje.

PRESEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li ima još predloga? (Nema)

Stavljam na glasanje Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća skupštine SFRJ za IV tromesečje 1982. godine, s predlozima Saveznog izvršnog veća.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi)

Da li je ko protiv? (Niko)

Da li se ko *uzdržava* od glasanja? (Niko)

Konstatujem da je Savezno veće prihvatilo Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća za IV tromesečje 1982. godine, s predlozima koje je dalo Savezno izvršno veće. Obaveštavam vas da ćemo taj sada prihvaćeni Predlog programa rada staviti na dnevni red odmah, 6. oktobra, na sednici s predsednicima radnih tela. Tu će verovatno biti potrebna određena pregrupacija, jer mislim da bi bilo dobro, kao što smo pokušali do sada, da na svakom zasedanju imamo dve-tri ključne tačke za koje trebamo obezbediti više vremena, da ih temeljito pretresemo, i nekoliko tačaka koje jesu značajne, ali treba da budu na vreme obavljene, jer nam je prilično opterećen program do kraja ove godine.

Da li možemo odgovore na delegatska pitanja da prenesemo za narednu sednicu? Imamo 5 minuta vremena, pa koliko možemo, da odgovorimo.

BORISLAV KRAJINA, *savezni sekretar za pravosuđe i organizaciju savezne uprave*:

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi delegati, da bismo skratili vrijeme, predlažem da ne čitam pitanje nego da odmah pređem na odgovor.

Na pitanje delegata Miloša Nikolčina dajem sljedeći odgovor:

Netačan je podatak objavljen u listu „Borba” od 20. septembra ove godine da je broj zaposlenih u saveznim organima i saveznoj organizaciji u posljednjih nekoliko godina povećan za 16%. Ovaj podatak je objavljen sa sastanka Komiteta osnovnih organizacija Saveza komunista organa i organizacija Federacije. Do objavljivanja ovako netačnog podatka moglo je doći, ili greškom stručne službe koja je pripremila materijale za sjednicu Komiteta, ili greškom novinara koji je to objavio u štampi. Moram, međutim, da kažem da je Predsjedništvo Komiteta osnovnih organizacija Saveza komunista organa i organizacija Federacije na prethodnoj svojoj sjednici konstatovalo da je navedeni podatak o povećanju zaposlenih u saveznim organima i organizacijama pogrešan i netačan. To nam je danas potvrdio i drug Marijan Rožič, delegat u ovom Vijeću, koji je inače predsjednik tog Komiteta. Drug Rožič nam je kazao da podatak o navedenom povećanju broja zaposlenih za 16%, u stvari, predstavlja procent povećanja zaposlenih u organima savezne uprave sabran za proteklih 6 godina i da nije riječ o procentu godišnjeg povećanja broja zaposlenih, kako je to pogrešno objavljeno u sredstvima javnog informisanja.

O broju zaposlenih radnika u saveznim organima i organizacijama i stručnim tehničkim službama SIV-a, kao i o povećanju broja radnika u tim organima, organizacijama i službama iznijeti su u posljednje vrijeme različiti, uglavnom neprovjereni i netačni podaci na sastancima nekih organa i u nekim sredstvima javnog informisanja.

Pominjan je broj od oko 29 do 30 hiljada zaposlenih u saveznoj upravi, što je takođe netačno. U vezi s tim, moram da kažem da u broj zaposlenih u saveznoj upravi, od 30 hiljada, kojim se često operiše, pa i u štampi, mnogi pogrešno uvrštavaju i zaposlene radnike u svim radnim zajednicama državnih organa, društveno-političkih i društvenih

organizacija, samoupravnih organizacija i zajednica, sredstava informisanja, novinskih kuća, kao i naučnih ustanova i institucija u Federaciji, iako je očigledno da nije reč o saveznom organima uprave i saveznoj organizaciji. Primjera radi, istakao bih da se često sa saveznom organima uprave pogrešno poistovećuju, pored radnih zajednica državnih organa kao što su Predsjedništvo SFRJ, odnosno njihove radne zajednice: Skupština SFRJ, pravosudni organi Federacije itd. i radne zajednice, na primjer, društvenih organizacija kao što su Auto-moto savez Jugoslavije, Crveni krst Jugoslavije, zaposleni u Privrednoj komori Jugoslavije, Narodnoj banci Jugoslavije, SDK, poslovnim zajednicama industrijskih organizacija, zatim zaposleni u „Borbi”, „Tanjugu”, Radio Jugoslavije itd., kao na primjer, i u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja, Jugoslovenskom registru brodova itd.

Prije nego što iznesem podatke o stvarnom stanju zaposlenih i stvarnom povećanju broja zaposlenih u saveznoj upravi, dozvolite da ukažem na sljedeće:

Pojmom „savezna uprava” obuhvataju se savezni organi uprave, osam saveznih sekretarijata, šest saveznih komiteta, tri savezne uprave i tri savezna inspektorata, zatim savezne organizacije, osam zavoda i Arhiv Jugoslavije, te stručne i tehničke službe Saveznog izvršnog vijeća kojih ima ukupno devet. Neki od ovih organa, organizacija i službi nemaju upravnih ovlašćenja, pa se ne mogu ni svrstati u upravu u „užem smislu” riječi. S obzirom na broj upravnih ovlašćenja, nadležnosti i funkcija pojedinih organa, saveznu upravu u „užem smislu” riječi sačinjavaju savezni sekretarijati, savezni komiteti, savezne uprave i savezni inspektorati. Na dan 30. juna ove godine u svim saveznom organima uprave, saveznom organizacijama i stručno-tehničkim službama Saveznog izvršnog vijeća bilo je zaposleno ukupno 15.460 radnika. Od ovog ukupnog broja zaposlenih u saveznom organima uprave i užem smislu riječi, a to su sekretarijati, komiteti, uprave i inspektorati, zaposleno je 11.256 radnika. Međutim, od ovog broja zaposlenih samo u četiri savezna sekretarijata uprave: Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove, Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove, Saveznoj upravi carina i Saveznoj upravi za kontrolu

letenja zaposleno je 9.497 radnika, odnosno 84,37 odsto od ukupnog broja zaposlenih. Praktično u svim drugim saveznim organima uprave, a to se odnosi na pet saveznih sekretarijata, šest saveznih komiteta, jednu saveznu upravu, tri savezna inspektorata i dvije savezne direkcije zaposleno je ukupno 1.759 radnika odnosno 15,63% od ukupnog broja zaposlenih. Kao što vidite, negde se radi o porastu, kod nekih sekretarijata kao što su unutrašnji poslovi itd. Osnovni uzroci porasta radnika u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove su u tome što je u 1977. godini ovaj Sekretarijat dobio nove zadatke u vezi s obezbjeđenjem inostranog diplomatskog osoblja i što je u ovom periodu, zbog potreba bezbjednosti, formirana brigada milicije. Porast broja radnika u Saveznoj upravi carina rezultat je, prije svega, otvaranja većeg broja carinarnica i novih graničnih prelaza, kao i povećanja broja putnika i robe preko državne granice. Broj radnika u Saveznoj upravi za kontrolu letenja povećan je u ovom periodu zbog toga što su spojene civilna i vojna kontrola letenja. U savezним organima koji imaju samo određena upravna ovlašćenja i koji su prvenstveno organizovani za vršenje stručnih poslova zaposleno je ukupno 1.786 radnika ili 11,55% od ukupnog broja radnika zaposlenih u saveznoj upravi.

U stručno-tehničkim službama SIV-a koje nemaju nikakvih upravnih ovlašćenja i koje se, osim ograničeno, ne mogu ni svrstati kao deo savezne uprave zaposleno je 2.418 radnika, odnosno 15,64% od ukupnog broja radnika zaposlenih u saveznoj upravi.

Od 1979. godine, a to praktično znači od donošenja Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom vijeću i savezним organima uprave, pa do polovine ove godine, broj zaposlenih radnika u savezним organima uprave, savezним organizacijama i stručnim službama Saveznog izvršnog vijeća povećao se za 528 radnika, odnosno za 3,54%. Od ukupnog broja novoprimljenih radnika u savezним organima uprave u „užem smislu” riječi, a to su savezni sekretarijati, savezni komiteti, inspektorati i direkcije, primljeno je u navedenom periodu 437 radnika. Međutim, samo u četiri savezna organa koja sam pomenuo — Sekretarijat za inostrane poslove, za

unutrašnje poslove, carine i kontrola letenja, broj radnika povećan je za 476, odnosno za 88,26 odsto od ukupnog broja primljenih radnika, a to znači da je u pojedinim savezним organima uprave došlo i do smanjenja broja radnika. Konkretno, u Saveznom sekretarijatu za spoljnu trgovinu u ovom periodu smanjen je broj radnika za 37, u Saveznom sekretarijatu za finansije za 16, u Saveznoj direkciji za rezerve industrijskih proizvoda za 7, u Saveznom deviznom inspektoratu za 13 radnika, u Saveznom sekretarijatu za tržište i opšte privredne poslove za 9 radnika itd., i još nekim savezним organima.

U savezним organizacijama broj radnika se u posljednje tri godine smanjio za 22 radnika. U stručno-tehničkim službama SIV-a broj radnika se povećao za oko 4%.

U savezним organima uprave, savezним organizacijama i stručno-tehničkim službama SIV-a bilo je na dan 30. juna 1982. godine ukupno 258 funkcionera i rukovodećih radnika, a u odnosu na ukupan broj zaposlenih u saveznoj upravi broj funkcionera i rukovodećih radnika iznosi 1,6%, odnosno 1 funkcioner ili rukovodeći radnik na 60 radnika zaposlenih u saveznoj upravi.

U vezi s ovim želim da kažem i to da je mjera Saveznog izvršnog vijeća praktično zaustavljeno povećanje broja zaposlenih radnika u saveznoj upravi. O svakom zahtjevu organa uprave za prijem novih radnika, bilo da je riječ o nekvalifikovanom radniku, bilo o funkcioneru ili rukovodećem radniku koje postavlja SIV, odlučuje Savezno izvršno vijeće na sjednici, da bi bilo u mogućnosti da svestrano i realno ocijeni osnovanost svakog pojedinačnog zahtjeva za prijem novih radnika.

Na kraju, želim da istaknem da Savezno izvršno vijeće i prema ovakvom stanju, kada je riječ ne samo o broju zaposlenih u saveznoj upravi već i o mnogim drugim aktuelnim pitanjima iz rada savezne uprave, ima vrlo kritičan odnos. Naime, razmatrajući u više navrata u posljednje vrijeme probleme koji se tiču stanja, organizacije i rada savezne uprave, Savezno izvršno vijeće je preduzelo i preduzima niz mjera na planu sprovođenja stavova i zaključaka Predsjedništva SFRJ i Skupštine SFRJ odnosno njenog Saveznog vijeća

koje se odnose na pitanje unapređenja rada savezne uprave, njene transformacije i dovođenja u sklad sa zahtjevima i potrebama našeg društva na sadašnjem stepenu njegovog samoupravnog razvitka.

U tom smislu Savezno izvršno vijeće priprema i program aktivnosti SIV-a, saveznih organa i saveznih organizacija za transformaciju savezne uprave. Taj program će u najskorije vrijeme biti prezentiran i Skupštini SFRJ i njenim radnim tijelima na razmatranje. Prilikom razmatranja pomenutog programa delegati će biti u mogućnosti da svestranije sagledaju problematiku koja se odnosi na saveznu upravu.

Konačno, Savezno izvršno vijeće, odnosno Sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, prije nekoliko dana, prije nego što je postavljeno ovo delegatsko pitanje, dostavio je informaciju o broju zaposlenih u saveznoj upravi određenim radnim tijelima Skupštine, kao npr. Odboru za društveno-političke odnose, Odboru za pravosuđe i Odboru za budžet Saveznog vijeća i Administrativnoj komisiji Skupštine radi upoznavanja sa stvarnim stanjem i na korišćenje.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Da li delegat Miloš Nikolčin želi da postavi dopunsko pitanje?

МИЛОШ НИКОЛЧИН /САП Војбогина/:

Имам предлог да се одговор подели делегатима, и да се та информација размотри.

PREDSEDNIK DR ANTON VRATUŠA:

Mislim da možemo uzeti i ovaj odgovor kao anticipaciju diskusije koju ćemo imati na narednoj sednici povodom izveštaja o radu Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave u 1981. godini. Pošto je već dosta poodmakla 1982. godina, mislim da nećemo iscrpiti sve svoje snage na izveštaju šta se zbilo, nego šta se sada priprema, upravo kako je ponudio drug Borislav Krajina.

Da li se slažete? (*Slažu se*)

Najlepše hvala.

Time smo iscrpli dnevni red današnje sednice. Zahvaljujem i doviđenja.

(Sednica je završena u 18 časova i 5 minuta)

SADRŽAJ

I. Pre dnevnog reda:

1. Odavanje pošte preminulom drugu Svetozaru Pepovskom, delegatu u Saveznom veću Skupštine SFRJ

2. Overavanje zapisnika 3. sednice Saveznog veća (15. i 16. jul 1982)

Govorio:

Boro Temenugov (SR Makedonija)

3. Pozdravna reč dr Dirku Dolmanu, predsedniku Drugog doma Parlamenta Nizozemske i Berklu, ambasadoru Nizozemske u Jugoslaviji

4. Utvrđivanje dnevnog reda

5. Pitanja delegata i odgovori

Govorili:

Miloš Nikolčin (SAP Vojvodina)

Boro Temenugov (SR Makedonija)

Dušan Pekić (SR Hrvatska)

Borislav Krajina, savezni sekretar za pravosuđe i organizaciju savezne uprave

II. Dnevni red:

1. Verifikacija mandata delegata izabranog u Savezno veće Skupštine SFRJ na dopunskim izborima u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini6

Prilog:

— Izveštaj Komisije za izbor i opoziv delegata u Savezno veće Skupštine SFRJ

2. Izjava Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palastinaca u Zapadnom Bejrutu7

Prilozi:

Tekst predloga izjave Skupštine SFRJ povodom agresije Izraela na Liban i pokolja Palastinaca u Zapadnom Bejrutu

Govorili:

Branko Pavićević, predstavnik Odbora za spoljnu politiku

Božidar Gorjan (SR Slovenija)

Branko Jovetić, predsednik Odbora za spoljnu politiku

3. a) Rezultati poslovanja organizacija udruženog rada u prvom polugodištu 1982. godine i usklađivanje ličnih dohodaka s rezultatima rada;
 b) Informacija o sprovođenju interventnih zakona u oblasti opšte i zajedničke potrošnje9

Prilozi:

- Osnovni finansijski rezultati poslovanja osnovnih organizacija udruženog rada privrede u prvom polugodištu 1982. godine
- Informacija o ostvarivanju politike raspodele dohotka i ličnih dohodaka u prvih šest meseci 1982. godine i aktivnost Saveza sindikata Jugoslavije,
- Informacija o kretanju ličnih dohodaka u periodu januar-juli 1982. godine i preduzetim merama i aktivnostima u republikama i autonomnim pokrajinama za ostvarivanje politike u 1982. godini
- Informacija o kretanju ostvarenih prihoda za zajedničke i opštredruštvene potrebe u periodu januar-avgust 1982. godine i o efektima interventnih zakona u granicama u kojima društveno-političke zajednice mogu utvrđivati prihode iz dohotka organizacija udruženog rada i prometa proizvoda i usluga u 1982. godini i o privremenoj zabrani raspolaganja delom društvenih sredstava samoupravnih interesnih zajednica za potrošnju u toj godini, s mišljenjem Saveznog izvršnog veća
- Materijal Saveznog sekretarijata za finansije: „Informacija o realizaciji politike ostvarivanja sredstava za finansiranje opštredruštvenih i zajedničkih potreba u prvom polugodištu 1982. godine i sprovođenje interventnih zakona iz ovih oblasti”
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za društveno-ekonomske odnose u vezi s navedenim materijalima
- Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća u vezi s navedenim materijalima
- Predlog zaključaka Odbora Saveznog veća za društveno-ekonomske odnose u vezi s navedenim materijalima
- Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća u vezi s predlogom zaključaka

Govorili:

Stevo Stanivuković, izvestilac Odbora za društveno-ekonomske odnose
 Rado Roter (SR Slovenija)
 Mustafa Šabić (SR Bosna i Hercegovina)
 Marjan Rožič (SR Slovenija)
 Đorđe Jakovljević, član SIV-a i predsednik Saveznog komiteta za rad, zdravstvo i socijalnu politiku
 Zora Tomič, izvestilac odbora za rad, zdravstvo i socijalnu politiku
 Boro Temenugov (SR Makedonija)
 Žarko Čikara (SR Hrvatska)
 Ivan Lejo (SR Hrvatska)
 Vančo Nikolovski (SR Makedonija)
 Tatjana Holjevac–Koren (SR Hrvatska)
 Jusuf Keljmeni (SAP Kosovo)
 Zarija Martinović (SR Srbija)

4. Iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova 24

Prilozi:

- Izveštaj o uzrocima iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova, s ocenama i stavovima Saveznog izvršnog veća o iseljavanju Srba i Crnogoraca s Kosova i o pravcima delovanja radi otklanjanja uzroka iseljavanja i stvaranja uslova za povratak u Pokrajinu Kosovo onih koji to žele
- Mere i akcije na zaustavljanju Srba i Crnogoraca s Kosova (materijal Skupštine SAP Kosova)
- Analiza o uzrocima i pojavama iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova u periodu od 1971. do 1981. godine
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za društveno-političke odnose u vezi s iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za unutrašnju politiku u vezi s iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za pravosuđe u vezi s iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za rad, zdravlje i socijalnu politiku u vezi sa iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova
- Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća u vezi s iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova
- Izveštaj Komisije Skupštine SFRJ za informisanje u vezi s iseljavanjem Srba i Crnogoraca s Kosova

Govorili:

Zvonko Špoljar, izvestilac odbora za društveno-političke odnose i Odbora za unutrašnju politiku

Jozo Bodružić (SR Bosna i Hercegovina)

Aslan Fazlija (SAP Kosovo)

Batrić Jovanović (SR Crna Gora)

Janko Šago (SAP Vojvodina)

Miodrag Trifunović, izvestilac Odbora za pravosuđe

Mihailo Todorović (SR Crna Gora)

Ela Ulrih—Atena (SR Slovenija)

Zarija Martinović (SR Srbija)

Boro Petkovski (SR Makedonija)

Rajko Đukić (SR Srbija)

Ismet Ismailji (SR Srbija)

Hamza Mehmeti (SAP Kosovo)

Dušan Pekić (SR Hrvatska)

Surja Pupovci (SAP Kosovo)

Hisen Ramadani (SR Makedonija)

dr Anton Vratuša, predsednik Saveznog veća

7. Predlog zakona o amnestiji. 72

Prilozi:

- Tekst Predloga zakona o amnestiji, s predlogom da se donese po hitnom postupku
- Izveštaj Odbora Saveznog veća za društveno-političke odnose o Predlogu zakona o amnestiji

- Izveštaj Odbora Saveznog veća za pravosuđe o Predlogu zakona o amnestiji, s amandmanom
- Izveštaj Zakonodavno pravne komisije Saveznog veća o Predlogu zakona o amnestiji
- Izveštaj Komisije Skupštine SFRJ za utvrđivanje istovetnosti tekstova na jezicima naroda Jugoslavije o utvrđivanju istovetnosti predloga zakonskih akata koji su razmatrani na ovoj sednici Veća

10. Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ72

Prilozi:

Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ, koji je utvrdio Odbor za društveno-političke odnose

- Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća o Predlogu odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije za praćenje primene poslovnika u Skupštini SFRJ

11. Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a71

Prilozi:

– Predlog odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a

– Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća o Predlogu odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a

– Amandmani Odbora Saveznog veća za društveno-političke odnose na tekst Predloga odluke o obrazovanju Odbora za obeležavanje 40-godišnjice I i II zasedanja AVNOJ-a

12. Predlog odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva73

Prilozi:

– Tekst Predloga odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva

– Izveštaj s amandmanom Zakonodavno-pravne komisije Saveznog veća o Predlogu odluke o obrazovanju, delokrugu i sastavu Komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za izradu Zakona o Službi društvenog knjigovodstva

13. Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća Skupštine SFRJ za četvrto tromesečje 1982. godine73

Prilozi:

Predlog plana izvršenja Programa rada Saveznog veća Skupštine SFRJ za četvrto tromesečje 1982. godine

– Izveštaj Zakonodavno-pravne komisije o Predlogu plana izvršenja Programa rada Saveznog veća Skupštine SFRJ za četvrto tromesečje 1982. godine

– Predlozi Saveznog izvršnog veća za produžavanje rokova za dostavljanje određenih materijala, odnosno njihovo brisanje iz Programa rada Saveznog veća za 1982. godinu

Govorio:

Dušan Pekić (SR Hrvatska)

